

SZEMBEN LES A HALÁL
(A PIAVE PARTJÁN)

IRTA:
Dr. SCHALLER SÁNDOR

TARTALOM

Előszó	
Kifelé	
A fronton	
Az előnyomulás	
Keresztül a Doberdón	
Az Isonzó völgyében	
Olasz földön	
A Tagliamento partján	
Keresztül a Livenzán	
A Piave mellett	
A zensoni hídfő	
Állóharc	
Pihenőn	
Szabadságon	
Ujra a pihenőn	
Lőszerszállítás	
A piavei offenzíva	
Visszavonulás	
A hadosztályt kivonják az arcvonalból	
A malária frontján	
A kórházban	
Befejezés	
Utóhang	

*Ajánlom ezen munkámat bajtársaimnak, a volt
K. u. K. 14-ik tábori tüzérezred tisztikarának.*

*Szolgáljon nekik ezen mű megemlékezésül az
elmúlt nehéz idők megpróbáltatásaira.*

ELŐSZÓ

Mostanáig már olyan sok és - bevallom őszintén - jó harctéri könyv jelent meg a könyvpiacra, hogy ezeknek a számát igazán nem lett volna érdemes csak azért gyarapítani még eggyel, hogy több lásson napvilágot.

Azonban ezeknek a könyveknek minden jóságuk mellett van egy közös kis hibájuk, amely talán nem is hiba. Az, hogy tulságosan aláfestik a harctér borzalmait, vagy csak egy pár - kétségtelenül rettenetes - napról szólnak, hogy annál nagyobb hatást váltsanak ki a borzalmak ecsetelésénél.

Ezek a könyvek megfelelnek arról, hogy voltak a harctéren nemcsak gázos, gránátrobbanásos és véres szuronyrohamokkal teli napok, hanem akadtak nyugodt, csendes hetek is, amelyek alatt a fáradt katonák úgy ahogy kipihenhették magukat. És a tragikumot gyakran váltotta fel a komikum is.

Hiszen a természetben sincs mindig zivatar, a villám se csap le mindenhová. Ott is kisüt néha a nap és ragyogóan fehér báránnyelű felhők úszkálnak az égen. Ezekről a báránnyelű felhős szép napokról feledkezett meg a legtöbb háborús könyv.

A jelen könyvnek nem az a célja, hogy hisztérikus embereknek az idegeit csiklandozza. Ez a könyv egy darab történelem, ahogy azt egy fiatal, tizenhétéves tüzérvetnoki és később tüzérszállós látta, egy második személy által tizennégy év múlva elbeszélve.

Ebben a könyvben nincsen semmi aláfestés, de arra ennek a könyvnek nincs is semmi szüksége, mert minden cselekménye olyan megtörtént eseményt ad elő, amelyek legnagyobb része már amúgy is magán viseli a borzalom jegyét.

Kérem, fogadják ezt a könyvet megértéssel.

A SZERZŐ

Kifelé

Csendesen szitált a hűvös őszi eső, mintha az ég is siratta volna, hogy a földön az emberek olyan ádáz agyarkodással viaskodtak egymással. Siratta a vértengerben fulladozó emberiséget.

A kis tábori vonat, amely löszert szállított ki a harctérre, lassan kapaszkodott fölfelé az erdős hegyoldalon.

Polgári ruhás embert még elvétve se lehetett itten látni, mindenhol katona, katona. Katonák vágták a fát az erdőben, katonák fuvaroztak, ők dolgoztak a közeli fűrészben is és katona volt a kis vonat mozdonyvezetője.

A vasút tulajdonképpen nem is volt személyszállításra berendezve, csak anyagszállító kis teherkocsijai voltak, de a szabadságra menők és a harctérre jövők használhatták.

A harmadik teherkocsi keskeny járdáján ketten állottak és beszélgettek egymással: Bende Elek tüzérönkéntes tizedes és egy, a szabadságáról visszatérő tapasztalt honvéd gyalogos szakaszvezető.

Bende fején peremnélküli kis lovassági sapka kérkedett, lábára feszesen simult az átalakított kincstári csizma, amelynek a fénye már megfakult az utazás hosszú napjai alatt, vékony testén jólszabott egyenruha feszült, a lábánál pedig erősen duzzadó hátizsák feküdt, amelybe még az édesanya gondos keze csomagolta el otthon a sok hasznos és haszontalan holmit. Tetszelegve nézett végig magán. Az ezred szabója Kassán jól kitett magáért.

A kis vonat most egy lejtőhöz ért, amelyen meglódulva gyorsan robogott lefelé és miközben a kocsik jobbra-balra dülöngöztek a hevenyében elkészített sínpáron, ők ketten görcsösen kapaszkodtak a teherkocsi karfájába. A szakaszvezető a harctéri helyzetet magyarázta a kint még újonc Bendének.

Már csak egy pár kilométer választott el a harcvonaltól és meg-megcsapta őket a harctéri levegő. Előlről, a front irányából néha morgás hallatszott, mint valami óriási özönvíz előtti állatnak a hangja a messze távolból.

Bum, bum.

A szembenlévő hegyoldalon fekvő erdőbe az olasz messzehordó ágyúk küldték üdvözlüket. Keresték a vasútvonalat.

A robbanás után fekete füstfelleg csapott az égnek és egy tövestől kitépett fenyőfa szállt egyenesen a levegőben, mintha egy láthatatlan angyal vitte volna valahová karácsonyfának.

Angyal...?

A hegyek között még soká hallatszott a robbanás visszhangja.

A vonat este egy kiürített faluba érkezett be. Semmi füttyülés, semmi zaj. A mozdony csendesen megállott.

Végállomás, kiszállás.

Bende elbúcsúzott a barátságos szakaszvezetőtől, felvette a nehéz hátizsákot a vállára és elindult, hogy beosztott ezredét, a pozsonyi tizennégyes tüzéreket megkeresse. Minden szembejövőtől megkérdezte, hogy hol találhatja az ezredet és minden szembejövő mást mondott. Végre egy katona megkönnyörült rajta és odavezette őt az ezredparancsnokság elé. Bende belépett oda.

Este volt, már késő a lejelentkezésre. Vacsora még nem volt a számára. Nem baj, megvacsorázott a saját hátizsákjából. Azután az egyik szobában fekvőhelyet szorítottak neki, hátizsákját a fejéhez tette és a sok szaladgálástól, új benyomástól kimerülve hamarosan elaludt.

* * *

Másnap reggel korán ébredt fel és körülnézett.

Az ezredparancsnokság egy újonnan épült faházban volt elhelyezve, amelynek a szobái csak úgy ragyogtak a tisztaságtól. Valamelyik hadbavonult építész tervei alapján készült egyenesen a parancsnokság számára és csak nemrégben fejezték be. Az egész épületből valami olyan meghitt, otthonias hangulat áradt ki.

„No nem is olyan rossz itt kint a harctéren” - állapította meg magában Bende.

Nézdegélés közben gyorsan múlt az idő. Reápillantott a karján viselt kis karkötő órára, amely egyenesen a harctér számára készült - biztosította róla otthon az órás - még éjjel világító számlapja is volt. Már félkilenc elmúlt, lehetett jelentkezni.

Az ezredsegédtiszt, Fleischer kapitány is felkelt már és az egyik üres szobában fogadta. Bende megállott előtte, feszesen tisztelgett és előadta mondókáját:

„Kapitány úrnak Bende Elek egyéves tüzérönkéntes tizedes alázattal jelenti, bevonult az ezredhez a harctérre.”

A kapitánynak himlőhelyes, de máskülönben barátságos arca egészen megnyúlt a rangjelzés láttára.

„Önkéntes tizedes - gondolta magában - mikor ők tiszteket kértek?”

Hiába, nem lehetett rajta segíteni. Tiszthiány volt a tüzérségnél és ha már tiszt nem akadt, jobb híjján megfelelt nekik a tiszttojtás is.

Átvette Bendétől a menetlevelet és olvasni kezdte. Közben megrázta a fejét. Ránézett a falon lógó naptárra: október huszadika - állapította meg - és az önkéntesnek csak huszonötödikén kellett volna jelentkeznie az ezrednél.

„Bolond ember” - mormogta félhalkan.

„Hát te már megérkeztél? - fordult azután hangosan hozzá - no szervusz” - és kezét nyújtott Bendének.

Amikor a szobából kiment és egyedül hagyta az önkéntest, még mindig dűnnyögve csóválta a fejét. Sehogy se ment belé az az öt nap, amennyivel az önkéntes korábban érkezett meg.

Furcsa, hogy némely ember hogyan tolakszik ki a harctérre.

A kapitány a menetlevéllel a kezében átment az ezredparancsnokhoz, jelentette neki, hogy egy önkéntes érkezett az ezredhez és mosolyogva tette hozzá:

„Az a számár öt nappal korábban jött ki, mint kellett volna.”

Az ezredparancsnok is mosolygott magában, de külsőleg teljesen komolyan vizsgálta az épen akkor érkezett jelentéseket.

A fronton

Bendét rögtön beosztották a második üteghez. Délelőtt még az ezredparancsnokságon tartózkodott, de amikor a második üteg hátul álló konyhájáról az ebédet vitték ki az állásba, értejöttek és az ételhordozókkal együtt kiment ő is.

Sziklás úton haladtak előre. A karsztvidék kopár kővei között csak gyér növényzet tenyészett és ezt a gyér növényzetet is lövések nyomai ritkították.

Előttünk feküdt - csaknem teljesen az olaszok kezén - az abban az időben már legendáshírű doberdói fennsík. A vonalak Kostanjevica falun keresztül húzódtak.

Jobbra tőlünk már fenyőerdővel borított hegyek emelkedtek egyre magasabban és magasabban az ég felé. És ott, a felhők között szintén dúlt a harc.

Az utak mentén, az ellenség felőli oldalon, összekötözött gallyakból hatalmas spanyolfalak voltak felállítva, amelyek megakadályozták, hogy az olaszok betekintést nyerhessenek az utakon lefolyó forgalomba. De máskülönben is csak ritkán használták az utakat, amelyeket az olaszok a nap minden szakában, de leginkább éjjel, amikor a legfőbb közlekedés bonyolódott le, tűz alatt tartottak. A találatok következtében ledöntött spanyolfalakat a kimenő tüzezek rögtön felállították.

Az óvatos előrehaladás alatt kíváncsian figyelte Bende az ellenséges gránátok robbanását, amelyek tőlük vagy száz méternyire csaptak bele a sziklás talajba. A robbanások visszhangja már régen elmorajlott, de utána még percekig hangzott a leeső kövek zuhogása. A felrobbanás után lehulló kőeső veszedelmesebb volt még magánál a robbanásnál szétszóródó repeszdaraboknál is.

„Hát ez a harctér?” - gondolta magában Bende.

Baj nélkül érték be az ebédrel az ágyúállásba, amely egy talajmélyedésben feküdt, nem messze a szétlőtt Temnicától.

* * *

Amíg a legénység sorbaállott a menáziért, ő lejelentkezett az ágyúállásban parancsnokló első tisztnél.

Az üteg tisztikara: Schölken kapitány ütegparancsnokból, Born főhadnagy első tisztből, Matolcsy, Kummer és Kichler hadnagyokból állott.

Az összes tiszt, még a felderítő Kichler hadnagy is, aki pedig rendszerint az első vonalban tartózkodott a gyalogságnál, akkor épen az ágyúállásban volt, kivéve az ütegparancsnokot, aki a megfigyelőt vezette. Mindegyikük szeméből szinte ki lehetett olvasni a sajnálkozást, hogy egy olyan fiatal tacsót, mint amilyen Bende volt, már a harctérre küldtek.

Ez a sajnálkozás azonban nem akadályozta meg az első tisztet abban, hogy már másnap - amikor egy éjjeli riadó alkalmával zárótűzet kellett leadni és Bende fekvé maradt, mert még nem volt beosztása és így nem tudta, hogy mit csináljon - alaposan le ne szidja az önkéntest.

Hatalmas szál ember volt Born főhadnagy, az első tiszt és hatalmas hangja is volt, mint egy oroszlának. Talán még az ellenséges árkokban is reszkedtek az olaszok, ha ordítani kezdett, bár csak ritkán ordított, mert jó ember volt. Aminthogy általában véve a harctéren csak jó emberek voltak. Szemük előtt állandóan a halállal még a legrosszabbak is megszelídültek.

Bendének is a nadrágjába esett a szíve, pedig Born főhadnagy csak csendesen szólt reá.

Mivel Bendét egyelőre még sehová se osztották be, először körülnézett az állásban.

Az ágyúk valamivel magasabb sík helyen állottak a mélyedés mögött. Mindegyik mellett egyformán az egyik oldalon volt a fedezék a kezelő legénység részére, míg a másik oldalon a löszeres fedezéket helyezték el.

Az állás közepén látszott a mélyen a sziklába robbantott rókalyuk (kaverna) egyik lejárata. Erős ellenséges ágyútüzelés alkalmával abba húzódott be mindenki, kivéve a riadókészültségben maradó ágyú legénységét, akiknek még a legerősebb pergőtüz alkalmával sem volt szabad elbujniok. A rókalyuk felett a vagy tíz méter vastag sziklafalat nem volt az az ágyúlövedék, amely áttörhette volna. A rókalyuk megérdemelte elnevezését, mert két kijárata volt, mint a valódi rókalyukaknak, hogy ha az egyiket be találnák temetni a közelében felrobbanó ellenséges lövedékek, még mindig ki lehessen bujni a másikon.

* * *

Nagy tisztelettel tekintett föl Bende Kummer hadnagyra, akinek a mellén ott lógott az arany vitézségi érem. A hadnagy fiatal arcáról nem lehetett leolvasni, hogy milyen harctéri mult állott már mögötte.

Még zászlós korában történt az orosz fronton egy alkalommal, hogy az oroszok épen akkor indítottak támadást a vonalaink ellen és meg is futamították a gyalogságunkat, amikor ő hátulról, az ágyúállásból jött, hogy a tüzérségi felderítőt az első vonalban leváltsa.

Mit sem sejtve abban a lövészárookban haladt előre egy gyalogsági hadnaggal és két tisztiszolgával együtt, amelyben nem messze tőlük már az oroszok tartózkodtak. Épen, amikor egy traverza (oldalvédként körülbelül minden 10-15 méternyire a lövészárookban meghagyott földtömb, amelyet az árok megkerült) mögül fordultak ki, hirtelen oroszokkal találták magukat szemközt.

Kummer nem vesztette el lélekjelenlétét, hanem előkapta a revolverét, a legelső oroszot lelőtte és azután mindnyájan visszaugrottak a traverza mögé. Itt összeszedve a kezükügyébe eső kézigránátokat, azokat a traverza védelme mögül átdobálták abba az árokrészbe, amelyben az oroszok tartózkodtak. Az oroszok közül azok, akik nem estek el, elmenekültek.

Mikor már semmi zaj se hallatszott előttük a traverza túlsó oldaláról, kirohantak annak a védelme mögül és tovább folytatták a tisztogatás munkáját.

Így tisztítottak ki már vagy 7-8 szakaszt, amikor a megfutamodott és hátul gyülekező csapatok maguk előtt a kiürített állásokból meghallották a felrobbanó kézigránátok zaját, mire bátorságot merítve, hogy előttük még folyik a harc, ellentámadásba mentek át és a muszkákat mindenhol megfutamították.

Ezért a haditettéért kapta meg Kummer az arany vitézségi érmet.

A szintén résztvevő gyalogsági hadnagy pedig csak egy bronz szignum laudiszt kapott azzal az indokolással, hogy neki mint gyalogosnak kötelessége volt mindent elkövetni az oroszok visszaverésére.

* * *

Az ágyúállásból megmutatták Bendének a megfigyelő helyét is. Az első erdővel borított kupalakú hegy derekatáján volt a fák közé rejtve. Egyedül az üteg felől lehetett észrevenni.

Másnap reggel felvitték oda a kapitány elé. Ahogy az erdőbe érkeztek, a sötétzöld fenyőfák úgy hajtogatták a magasból koronáikat, mintha üdvözölni akarták volna Bendét maguk között. Teli tüdővel szivta a fenyőerdő balzsamos levegőjét.

Sokáig botorkáltak a fenyőfák gyökerei között és egy pár, az útban fekvő, tövestől kitépett fatörzsön is keresztülmásztak, amíg felértek a megfigyelőbe.

Az ütegeparancsnok a megfigyelőből megmutatta az olasz állásokat, Bende belekukkantott a nagy ollós messzelátóba is, sőt a kapitány egy pár lövést is leadatott az ágyúkkal, hogy az önkéntes megfigyelhesse a becsapódások helyét, azonban Bendének a harctérhez hozzá nem szokott, gyakorlatlan szeme nem látott egyebet élettelen csupasz szikláknál.

Még az olasz árkokat se vette észre, hiába erőlködött. Mivel azonban szégyelte magát, - hogy ott, ahol mások szabadszemmel is észreveszik az embereket, ő még a tizenötszörös messzelátón át se lát semmit - mindenre komolyan bólintott a fejével.

Egyelőre még teljesen hasznavehetetlen volt a harctéri szolgálat számára.

De nem sokáig kellett ezen gondolkoznia.

Az előnyomulás

Addig az ideig csak védekezésre szorítkoztak az osztrák-magyar csapatok az olaszok ellen és tizenegy olasz offenzívát tartóztattak fel sikeresen védekezve. Hatástalanul dörgött el felettük az olaszok pokoli pergőtüze.

Azonban 1917 október 24-én a saját csapatok indítottak az olaszok ellen támadást és rögtön az első lökés sikerrel járt, mert Tolmeinnél áttörték az olasz vonalakat.

A németektől támogatva feltartóztathatatlanul nyomultak be a csapatok a résen, mindjobban tágitva az áttörés helyét.

A jelentések óráról-órára egyre több fogolyról és hadianyagról tudtak. Már az első nap ötven-ezer hadifogolyról és hétszáz ágyú zsákmányról adtak hírt a jelentések Bendééknek. És a zsákmány még napról-napra növekedett.

A megfigyelőről a tizenötszörös messzelátóval jól ki lehetett venni, ahogy Heillgengeist mellett az úton az olasz foglyokat kísérték hátrafelé feltűzött szuronyos bakák tizes sorokban, végeláthatatlan hosszúságban.

A levegőből motorzúgás hallatszott. Amig addig csak az olasz repülők jelentkeztek nap-nap után pontosan, most megjelentek az égen a saját repülők is, hogy bombáikkal az olaszok visszavonulását megzavarják.

Egyre többen és többen jöttek, míg a végén már vagy harminc repülő keringett az olasz állások felett.

Huszonhatodikán színleges támadást kezdett a Bendéék előtt álló gyalogság, amely nem várt eredménnyel végződött, mert elfoglalták a Fajtl Hrbet, Hrbachot és egy pár közeli magaslatot.

Másnap az osztrák-magyar csapatokkal egyesült német csapatok Auzzánál már az Isonzón is átkeltek úgy, hogy a Doberdóról is tisztulni kellett az olaszoknak, ha nem akarták, hogy bekerítsék őket.

A tizennegyedik hadosztály, amelyhez a Bende ezrede is tartozott, huszonnyolcadikán hajnalban indult előre.

* * *

Bende épen éjjeli szolgálatban volt.

Az éjszaka csendjét egyetlen egy puska lövés se zavarta meg. Az olaszok nem lőttek; mert már kitakarodtak a szembenfekvő állásokból és a saját tüzérség is hallgatott, mert nem akarta az előnyomuló gyalogságát veszélyeztetni.

Az eget felhők borították. Egyetlen egy csillag se ragyogott a magasból.

Bende künn állott az ágyúállás közepén a szabadban egy magasabb helyen és feszülten figyelt az olasz állások irányába.

Éjfél után egy óra felé járhatott az idő. Koromsötét volt, a hold nem világított. Az éj sötétjét hirtelen egy ponton hatalmas világosság szakította meg és pár másodperc múlva távoli robbanás döreje hallatszott.

Úgy látszik ez volt a jel a többiek részére is, mert most lángnyelv lángnyelv után csapott az ég felé innen is, onnan is és a távolból szünet nélkül dörögtek a robbanások.

Majd utána egyszerre megint halotti lett a csend, csak a pirosuló lángnyelvek csapkodtak a magasba.

Az olaszok gyújtották és robbantották fel raktáraikat, hogy ne kerüljenek épségben az ellenséges csapatok kezei közé.

* * *

Hajnali négy órakor megérkeztek a lovakkal együtt a mozdonyok és a löszeres kocsik, meg a konyha. Kiosztották a reggeli forró feketekávét a hajnali fölkeléstől didergő tüzérek között.

Az ágyúkat már előzőleg kihúzta a legénység az állásból, most csak felkapcsolták a mozdonyokra. Rövid idő alatt teljesen felkészült az üteg és csatlakozott a katonáknak az úton előre törekvő hosszú kigyójához.

Az elhagyott ágyúállásban csupán öt ember maradt hátra, hogy az ott hagyott lőszerkészletre vigyázzon.

Igazi őszi idő volt. Esett az eső, fujt a hűvös őszi szél.

Bendéék eleinte alig jutottak előre. Hol megindultak, hol meg megint megállottak. Az előttük menetelő gyalogság teljesen elzárta az utat.

Lassan elértek a teljesen romokban heverő Kostanjevicához, amelynek a helyén nemcsak hogy egy ház, hanem egy fal se maradt épen. Csupán egy Mária szobor állott sértetlenül az egyik falmélyedésben, ahol csodálatosképen nem esett bántódása.

A falu előtt az ezred balra kanyarodott el és más úton lépte át a gyalogsági vonalakat, ahol nem menetelt annyi katonaság, amely az előnyomulásban meggátolhatta volna őket.

Az utászok az árkokat az út helyén jól betömték homokzsákokkal, sőt egy pár hullával is, hogy a mélyedés ne akadályozza meg a továbbhaladást.

Kétoldalt azonban minden abban az állapotban maradt, mint amikor még a két ellenfél nézett itt egymással farkasszemet.

Az ellenséges árkok között és az olasz árokban szanaszéjjel holttestek heverték. Egy kövér olasz hullája hanyatt feküdt az árok fenekén. Fennakadt szeme mereven bámult a szürke égboltra, míg kihült keze még mindig görcsösen szorongatta a puskáját.

Bende nem bírta róla a szeméit levenni és a halott merev tekintete még sokáig kísértette álmában.

Ott, az olasz árkoknál találkozott először szembe a Halállal.

Bendének hirtelen eszébe jutottak a Doberdóról azok a történetek, amelyeket még otthon olvasott az ujságokban.

Abban az időben még honvéd csapatok tartották megszállva a doberdói fennsíkot és a térdig érő árkokban fekvé tartották ki az olasz ágyúk pokoli hatású pergőtüzét, amely úgy elnyűtte a katonák idegzetét, hogy néha még a legharcedzettebb öreg bakák is sirva néztek egy kis odú után, amelyben elbujhattak volna.

Amikor a honvédek az olasz támadásokat a mellvédre felugrálva puskatussal verték vissza, vagy a túlerő elől a második vonalba visszavonulva irtó tüzeléssel tartották távol az ellenséget maguktól.

Eszébe jutott az is, amit már a harctéren kint az ezrednél hallott a második üteg egyik tüzemesteréről, aki azelőtt csendőr volt és büntetésből került ki a harctérre, mert kegyetlenül bánt az emberekkel.

Aki az olasz támadásokat mindkét kezében rohamkéssel várta és úgy dúlt a támadók között, mint a farkas a bárányok között: mindegyiknek a torkát verte keresztül a hegyes késekkel, ha kartávolságba került hozzá. És akit tisztjével együtt a felderítőn egy olasz gránát tépett darabokra.

* * *

A két árok felett nem lehetett összehasonlítás nélkül elmenni, mert amíg az olaszok árkai jó két méter mélyek voltak, úgy hogy még a legmagasabb katona is kényelmesen, egyenesen állva közlekedhetett bennük és csupán a lövészek számára volt egy magas padka hagyva, addig a saját árkok alig nyolcvan centiméter mélyen húzódtak a sziklás talajban.

Azonban az olasz árkok csak a szemre néztek ki jobbnak, mert a sekély árkok sokkal célszerűbbek voltak.

Igaz, hogy a pergőtűzben nem nyújtottak olyan védelmet mint a mély árkok, de akkor a vonalakat tartó katonaság legnagyobb része amúgy is behúzódott a rókalyukakba, csak az őrszemek maradtak kint. Viszont úgy a támadásra, mint a védelemre sokkal inkább megfeleltek.

A támadásnál csak egy kis ugrás kellett bárhol a sekély árokból és a támadó katonák már is fönt termettek a föld felszínén. Nem kellett addig várni, amíg az előttük állók a rohamlépcsőn nehézkesen kibujtak.

Viszont ha az állást az ellenség nyomása miatt nem lehetett tovább tartani, a katonák csak ki-léptek az árokból és valamivel hátrább a második vonalban helyezkedtek el, vagy pedig az összekötő árkokban csúszva vonultak hátrább, mert az a fegyvertűz ellen biztos fedezéket nyújtott.

Néha azonban, kiugorva helyben az árok fölött vették fel a harcot az ellenféllel.

Ha ellenben az olaszokat támadták meg, akiknek mély árkaik voltak és a támadóknak sikerült elérni az olasz vonalat, akkor a bennlevők úgy elpusztultak, mint a patkányok a lyukban. Mert az alatt az idő alatt, amíg a két méter mély árokból a felszínre kerülhettek volna, már régen lelövöldözték őket mind.

Keresztül a Doberdón

Alig lépte át Bende ütege az olasz állásokat, amikor:

Krach...

oldalt egy robbanás hangzott fel és utána rögtön jajgatás.

Egy katonának a kezében robbant fel az olasz petárda, amikor azt fel nem ismerve kíváncsian feszegetni kezdte. Ott fetrengett vérében a sziklás földön.

Szegény: arca, teste teljesen összeroncsolva, kezefejei letépvé, a csontok véresen meredtek felfelé, a szétszakított véres húsból kilátszott a fehér csont. Úgy feküdt ott, mint egy csomó véres rongy. Már csak halkán nyöszörgött:

„Jaj, jaj.”

A szanitécek sietve bekötözték és azután sorsára bízta a szegény menthetetlen embert.

Nem lehetett megállani, az üteg ment előre, egyre csak előre, keresztül a Doberdón.

Az előző véres csaták nyomai csak néhol látszottak még meg, mert az olaszok szorgalmasan eltakarították mindent.

Délben az üteg megállott az út mentén egy félórai pihenőre, de ebéd nem volt. A gulyáságyúk alacsony kéménye nem füstölt. A hideg katlanok alatt nem égett a tűz. Ki gondolt volna a főzésre, mikor csak az előnyomulás járt mindenkinek az eszében?

Az eső még mindig patakokban ömlött és Bende ott ázott-fázott az ágyúk mellett. A víz az esőköpanyegén is keresztülhatolt és bőrig áztatta.

Amint lépett egyet, a csizmájába időközben beszivárgott víz minden lépésnél nagyokat szortyogva szökkent föl a csizmája szárában.

Mindenki gyalog ment, hogy a lovakat kiméljék, még a tisztek sem ültek lóháton.

Born főhadnagy megsajnálta Bendét, aki éhesen úgy bandukolt az ágyú mellett, mint egy ázott ürge és a kezébe nyomott egy darab komisz, kemény kétszersültet:

„Nesze, edd meg.”

Bende, aki a reggeli feketekávé kivül meg semmit sem evett, úgy vetette rá magát arra a darab kétszersültre, mint egy éhes farkas. A nagy rágástól még a könnyei is csorogtak.

Délután áthaladtak a Vallone völgyön, amelyben az olaszok raktárai állottak azelőtt.

A leégett raktárak romjai még mindig füstölögtek. Az egyiknek félig épen maradt szárnyában olasz húskonzervvel megtöltött ládákra akadtak a mindenfelé keresgélő tüérek, amelyekkel azután úgy a tisztek, mint a legénység éhségüket csillapították.

Megállás azonban nem volt. Menetközben nyitották fel a konzerveket és zsíros tartalmukat kenyér nélkül hidegen ették meg.

* * *

Estére az üteg Doberdó fennsíkjának a szélére ért, megállott egy útmenti korcsmánál és várta, amíg a túltömött út előtte egy kissé kitisztul.

A korcsma teljesen lakatlan volt, mert tulajdonosa az olaszokkal együtt elmenekült.

A legénységet, amelyik bort szagolt az elhagyott korcsmában, nem lehetett visszatartani. Betörték oda és mindent végigkutattak.

A pincében ráakadtak két-három hordó olasz vörösborra, amelyet a korcsmáros siettében ott-hagyott. Beverték a hordók fenekét és a sugarakban kiömlő bort részint azon nyomban meg-itták, részint pedig sajkákban hordozták szét a többieknek, akik az ágyúk mellett maradtak.

Bendét is megkínálták a borral, de ő egy kortyot se bírt lenyelni, mert a gyomra az otthoni búcsúestélyből kifolyólag még mindig nem volt teljesen rendben. Valósággal undorodott a bortól. Így ő csupán arra szorítkozott, hogy egy pár üveggel a tisztí konyha részére tegyen félre.

Természetesen a sok bortól az egész legénység berúgott.

Amikor már úgy kitisztult előttük az út, hogy tovább lehetett indulni, kavarodás támadt az össze-vissza szaladgáló tüzérek között, a nagy zavarban két ágyú egymásnak ment és az egyiket a magas töltésről betaszították az árokba. A sötétben egy teljes órai fáradozásba került, amíg a legénység ki bírta emelni az ágyút az árokból.

Sokáig tartott, amíg az üteg a kanyargó szerpentineken a doberdói fennsíkról leért az Isonzó völgyébe.

Az Isonzó völgyében

A fennsíkról leérve, széles országútra került az üteg. A távolból világosság csillámlott, közeledett az Isonzó partja.

Késő éjjelre járt már az idő, mire a szétszórta menetelő ütegek mind elértek Fogliánóba, ahová az egész ezred összegyűlt.

Itt megállottak éjszakára pihenni. Az ágyúk és szekerek a legénységgel együtt egy nagy majornak az udvarán parkiroztak, míg a tisztikar közvetlenül a majorság főépületében kapott szállást.

Ide állították be a konyhákat is és a szakácsok azonnal a főzéshez láttak.

Mindenki holtra volt fátadva a szokatlan, hosszú gyaloglástól és ki hol helyet talált, azonnal lefeküdt aludni.

Bende az üteg tisztikara részére kijelölt üres szobának egyik sarkában helyezkedett el. Csak a csuromvizes csizmáját húzta le, azután végignyúlt a csupasz padlón és betakaródzott a vizes köpönyegével. De még sokáig nem jött álom a szemére. Körülötte már javában horkolt mindenki, amikor őt is elnyomta az álom.

* * *

Másnap reggel hat órakor volt az ébresztő.

Bende is felébredt, kidörzsölte az álmat a szeméből és körülnézett. Úgy érezte magát, mint hogyha keréketörték volna. A tegnapi nap folyamán megtett 30-35 kilométert még egész testében érezte.

Mellette Kichler hadnagy épen a cipőjét húzta fel. Felugrott ő is és próbálta a tegnapi levett csizmáját felhúzni. De hasztalan erőlködött, a csizma nem ment a lábára, mert a tegnapi esőben teljesen szétázott bőr másnapra kissé kiszáradt, összezsugorodott és minden felhúzási kísérletnek ellenállott.

Félfüllel hallotta, hogy a közelben van valami olasz felszerelési raktár.

Hamar felkapta a lábára Kichler hadnagy kölesönadott tartalékcipőit, amelyeket a nagy sietségben még befűzni is elfelejtett és így elszietett a raktárba lábbelit szerezni.

A felszerelési raktár teli volt katonákkal, akik halomszámra vitték el a kidobált ruhákat. Bent a raktár épületében kötésig sülyedtek az emberek a kötegenként összerakott olasz zubbonyokba, nadrágokba és téli fehéreneműbe. Egymásután dobálták ki a csomagokat az ablakon.

Új cipő azonban már nem volt sehhol és így Bende kénytelen volt egy pár, talián uraságoztól levett, használt bakancscsal beérni.

Helyette azonban megrakodott egy vadonatúj olasz uniformissal, felkapott egy pelerint, valamint egy csomag meleg szvettert.

A pelerinnek később még nagy hasznát vette, amikor a száradni kitett köpönyét ismeretlen tettes eltulajdonította, de a többi holminak idővel mind lába kelt.

Mivel nem volt tisztiszolgája, hiszen csak önkéntes volt, a holmijára - amelyet egy lőszeres kocsin raktározott el - az ő távollétében nem vigyázott senki és csak az nem tűnt el belőle, amit meg akartak hagyni.

Amikor így megrakodva elhagyta a felszerelési raktárt, egy élelmiszer-raktárra bukkant, amelynek a romjai még mindig füstölögtek.

Ide is benézett Bende.

A még füstölgő romhalmazban katonák mászkáltak egy-egy épen maradt konzerva után kutatva. Nagy, kerek sajtok megégett roncsai heverték mindenfelé.

Az egyik sarokban egy nagy halom paradicsomkonzerv még mindig égett halovány kékes lánggal.

Mivel éhes volt, felvett egy látszólag épen maradt halkonzervet, felnyitotta és elkezdte enni, de még a felét se bírta elfogyasztani, mert a konzerv a tűzben egészen odaégett. Fogta az egészet és visszahajította a romhalmazba.

Szerencséjére.

* * *

Az ezred két napig vesztegelt Fogliánóban, amíg a hidászok az Isonzón a felrobbantott híd helyébe sietve újat vertek, hogy a tüzéség is követhesse a gyalogságot, amely már az első pontonokon kelt át, hogy tovább folytassa az üldözést.

A fogliánói tartózkodás második napján a negyedik üteghez helyezték át Bendét.

Az ütegparancsnok, Schöller főhadnagy, egy bécsi építész volt. Ugyancsak bécsiek voltak: Rosmanith főhadnagy, egy aktív tiszt, aki csak nem sokkal azelőtt végezte el a bécsujhelyi tüzéségi akadémiát és közvetlen az offenzíva előtt nevezték ki főhadnagynak, valamint Schöpfléithner hadnagy, egy likőrgyárosnak a fia.

Csupán egyetlen egy nem bécsi tisztje volt az ütegnek: egy Miesz nevű öreg tartalékos hadnagy, egy brassói száz, akinek a foglalkozása a békében bankkönyvelő volt.

Igaz ugyan, hogy az üteghez még egy másik hadnagy is tartozott: Rozsinszky, akit általában véve csak Rózsinnak hívtak, de az abban az időben épen szabadságon tartózkodott.

Alig jelentkezett le Bende az új ütegénél, amikor hirtelen elsápadt, rosszúllett az előző nap megevett halkonzervtől. De erőt vett magán és ahogy ment, palástolta a rosszullétét, mert nem akart gyengének mutatkozni.

Délelőtt a tisztekkel együtt még elsétált a közelben fekvő fogliánói vasúti állomásra, ahol megtekintették az ott ejtett zsákmányt.

Az állomáson kocsi állott kocsi hátán, megrakva mind hadianyaggal. De mozdony egyetlen egy se volt az egész állomáson.

Amit a Doberdóról még le bírtak szállítani az olaszok, az is mind ott rekedt vasúti kocsikra rakva, mert mozdony híjján nem bírták elszállítani.

Egy indulásra kész vonat különleges teherkocsijain - amely elöl azonban szintén hiányzott a mozdony - négy hatalmas harmincöt centiméteres hajóágyú húzódott végig. Egy ágyúnak a csövét négy kis teherkocsi tartotta.

A pályaudvarra katonaság vigyázott, hogy a vasúti kocsikat ki ne fosszák.

Délben már annyira rosszullett Bende, hogy nem bírta magát tovább tartani és kénytelen volt lefeküdni. Ebédre egy falat se ment le a torkán és míg a többiek az előnyomulás örömeire egy régóta őrzött üveg pezsgőt is felbontottak és ujjongva koccintottak vele a sikerre, addig ő sápadt arccal feküdt az ágyon.

Gyomormérgezést kapott az előző napi romlott halkonzervtől.

Bár magas láza volt, orvoshoz még se mert menni, mert félt attól, hogy az kórházba találja őt küldeni éppen akkor, az offenziva idején.

Pedig ha ismerte volna az ezredorvosok lélektanát, akkor nyugodtan elmehetett volna, mert azok úgy mint otthon is, csak kétféle orvosságot ismertek: a ricinust és az aszpirint és különösen abban az időben, de máskor is, még a félholtakat is, az ezrednél tartották.

* * *

Harmadnap hajnali félkettőkor indult az ezred előre, át az Isonzón. Készen lett a pontonhíd.

Bende egy kissé jobban érezte magát, mert a gyomra üres volt, azonban délutánonként - amikor előzőleg a kínzó éhség miatt már evett valamit - mindig újból rosszul lett.

Azon a helyen, ahol a hidászok a szükséghidat verték, eredetileg két híd vezetett az Isonzón keresztül: egy fahíd, meg egy vashíd.

A vashidat még régebben robbantotta fel a saját katonaság akkor, amikor az olaszok szállották meg a vidéket, hogy az ő előnyomulásukat gátolják.

A fahidat - amelynek a maradványait teljesen elsodorta a folyó vize - már az olaszok építették a vashíd helyett és a visszavonulásuk alkalmával ők is repítették a levegőbe.

A szükséghíd, amelyet két nap alatt vertek a hidászok, olyan volt, mint egy hullámvasút. A magas partról a híd a közepén leért majdnem a víz színéig, utána pedig ismét a tuloldali partig emelkedett.

Olyan gyengének látszott, hogy szinte rálépni is félt az ember.

Rengett, ingott az egész híd, amikor a lovak az első ágyút ráhúzták. A tüzérek elől-hátul tartották az ágyújukat, hogy bele ne csússzon a habokba.

Az átkelés hosszú ideig tartott, mert a megterhelés miatt egyszerre csak egy ágyú lehetett a hídon.

Végre azonban az egész ezred átérkezett a túloldalra.

* * *

A túlsó parton, amelyet még a háború megüzenésekor harc nélkül üritettek ki az osztrák-magyar csapatok, már polgári lakosság várta a bevonulókat. A lakosság legnagyobb része olasz anyanyelvű volt, de területileg még a monarchiához tartozott.

Kitörő lelkesedéssel fogadták a csapatokat, a falvakban az út mentén ember ember hátán állott. Mindnyájan elleneztek, kendőket lobogtattak és tucatszámra hozták ki a katonáknak a hasas fonott palackokat teli borral.

Egy fiatal leány, nem lehetett több tizenhat évesnél, egy ház erkélyéről lobogtatta a kendőjét.

Bende elszoruló szívvel nézte: milyen jó volna mellette állni.

Olasz földön

Estefelé már olasz földre ért az ezred.

Keresztülvonultak egy pár falun is, ahol a faluk tanácsa, élén a bíróval, már az első ház előtt várta és hódolata jeléül kalaplevéve fogadta őket, hogy evvel is biztosítsák a csapatokat, hogy a polgári lakosság nem fog velük szemben ellenséges magatartást tanúsítani.

Magukban a falukban egy embert se lehetett látni az úton, csak az ablakok mögül kandikáltak kíváncsi és ellenséges szemek.

Olaszországban az ezred első pihenőhelye egy Bagnária nevű falu volt. Sötét éjszaka érkeztek meg ide.

A tiszteket egy szép emeletes házban helyezték el. Bende egy pár tiszttel együtt épen a leányszobába került.

A szobában minden össze-vissza volt hányva: fiókok kihuzgálva, levelek, ruhák heverték a földön szanaszéjjel, tarka összevisszaságban. Látszott, hogy nagy sietségben hagyhatta el a tulajdonosa ezt a szobát.

A tisztek szomorúan nézték a rendetlenséget. Hiszen olyan fiatalok voltak még ők is mind. A legnagyobb része nem volt több huszonkét-huszonhárom esztendősnél.

„Vajjon hová hajtja le most fejét a leányszobának a lakója?” - gondolta magában Bende.

De a szomorúság nem tartott sokáig, mert Bende felhúzott egy női ruhát, amelyben sima arcával egészen egy fiatal leány benyomását tette és ebben mutatkozott minden szobában, amíg az őrnagy szigorúan le nem intette.

* * *

Reggel hét órakor hagyta el a tüzérség Bagnáriát. Az ágyúk végigmennydörögtek a házak között és Bende búcsúzóul még felpillantott az emeletes ház ablakára, amely mögött a leányszoba rejtőzött, de vissza már nem nézett senki.

Folyt az üldözés tovább.

A falvak kupaktanácsa mindenhol a falvak elején fogadta őket és könyörgött, hogy kíméljék meg a falujokat.

Törődött velük az ördög.

Egyre gyakrabban akadtak az út mentén menekülők cserbenhagyott kocsijára.

Néhol egész kocsisor hevert az útmenti árokba döntve, de ló nem volt előttük. Valószínűleg még az olasz katonaság takarította félre őket, mert összetorlódva akadályozták a visszavonulást és a lovakat kifogták, hogy segítsenek az ő fáradt lovaiknak.

Az útmenti sővény mellett egy kis kocsiba fogva - amelyben csak egy hatalmas vázát szállítottak gondosan becsomagolva - dögölten hevert a ló. A vázát, amely valószínűleg hatalmas értéket képviselhetett, vandál kezek kövekkal törték darabokra.

Délben német csapatok jöttek velük szembe már a Tagliamento mellől, amelyeket kivontak az üldözésből, hogy most valahová a nyugati frontra vessenek.

A német kocsik tornyosan meg voltak rakva zsákmányolt holmival.

Az egyik magasra megrakott kocsí vászon esővédőjén egy német katona ült, aki egy kalitkát szorongatott a kezében. A kalitkában egy színes papagáj gubbasztott komolyan. A jó Isten tudja, hogy hol szerezte a katona a papagájt.

A katonák futólag üdvözölték egymást.

Tovább, tovább.

A Tagliamento partján

Délután Varmo mellett az ezred a Tagliamento közelébe ért.

A túlsó partot még az olaszok tartották megszállva, akik kétségbeesetten igyekeztek az előnyomuló osztrák-magyar csapatokat feltartóztatni.

A gyalogság az innenső parti töltés védelme mögül lövöldözött az ellenségre és várta a tüzéség megérkezését, hogy akcióba léphessen.

Varmó közelében az ezred megállott és az ütegek közvetlenül a falu előtt foglaltak állást.

Csak Bende ütege menetelt rendületlenül tovább az úton a Tagliamento felé. Az út mentén mindenhol hullák, eldobált olasz felszerelési tárgyak, lőszeres kocsik döglött lovakkal, töltényes ládák, gépfegyverek és puskák heverték.

A saját gyalogság még az átkelés közben lepte meg az olaszokat.

A töltés közelében megállott az üteg, négy ágyú hátramaradt a kocsikkal együtt, míg a másik kettőt átvonultatták a töltés túlsó oldalára, a víz közelébe a gyalogsági vonal elé és ott foglaltak velük állást.

Csak egy pár bokor takarta el a két ágyút az olaszok elől és a puska golyók ugyancsak füttyültek a tüzerek fülei körül.

Úgy látszik azonban, hogy ágyújuk nem volt az olaszoknak, mert egy ágyúlövést se lehetett a túloldaltól hallani. Ha lettek volna, úgy biztosan hamarosan elintézik a két ágyút.

Bende is ennél a két ágyúnál tartózkodott, de megint erőt vett rajta a gyomormérgezés és tehetetlenül, mint egy darab fa feküdt a felütött sátorban.

* * *

A két ágyú hétszázas irányzékkal lőtte a digót és a jól célzott brizánc gránátok hatására egymásután repültek a levegőbe az olaszok betonba ágyazott gépfegyver állásai.

Bende a gyomormérgezés következtében nem birt enni, a láza pedig negyven fok körül járt, de mégse mert az orvoshoz menni, mert nem akart a kórházba kerülni.

Másnap egy lőszeres kocsit kellett neki az ágyúállásba bevezetni.

Lóháton hozta el a kocsit hátulról.

Már közel voltak a töltéshez, amikor egyszerre csak peng...

egy puska lövés hallatszott és rögtön utána sántítani kezdett a lova. Bende leszállt róla, hogy megnézze mi a baj. Megvizsgálta a lovat, amelynek éppen a térdén ment keresztül a golyó.

A túlsó oldalról észrevették a lóháton ülő magas alakot az úton közeledni és reá lőttek.

A golyó jól volt irányítva, de szerencsére alacsony volt.

Bende hátraküldte a sántító lovat a mozdonyokhoz a kocsit hajtó köztüzerrel, de nem lehetett rajta segíteni, mert a golyó éppen a térdkalácson fúródott keresztül és eltörte a csontot is. Agyon kellett löni.

Ahogy a tüzér elvezette a lovat, a lőszeres kocsit Bende egyedül vezette be az állásig. A töltés innenső oldalán megállott a kocsival és a lőszeres ládákat a tüzerek maguk hordták be a vállukon az ágyúkhöz.

Az, olaszok is észrevették, hogy lőszeres ládákat visznek át a katonák a töltés elé, ahol a két ágyú állását sejtették és hogy megzavarják a szállítást, gépfegyverrel kezdték löni az átjárót, hogy csak úgy porzott a föld a becsapódások nyomán, de szerencsére még egy sebesülés se történt.

Később már egymásután hallgattak el a géppuskák, ahogy az ágyúlövések szétrombolták őket.

* * *

Pár nap múlva az olaszok hátrahagyva halottaikat, eltűntek a túlsó oldalról.

Aznap délutánra tiszti gyűlést hívott össze Eichler az ezredparancsnok Varmoba, amelyen Bendének is meg kellett jelennie.

A tiszti gyűlésen az egész tisztikar jelen volt.

Ott voltak Hoppels von Hoppels Mirnach és Jörgl őrnagy csoportparancsnokok, az összes üteparancsnok, valamint az első tisztekből az utolsó önkéntesig mindenki. Vagy ötvenen gyűltek egybe.

Eichler alezredes, az ezredparancsnok az előnyomulás alkalmával az olasz polgári lakossággal szemben tanusítandó magatartásról beszélt.

A gyűlés után Bende felhasználta az alkalmat és megvizsgáltatta magát az ezredorvossal, aki állandóan az ezredparancsnokságon tartózkodott.

Az ezredorvos nem is igen vizsgálta, hanem egy nagy üvegből vagy egy fél pohár ricinust töltött neki, amelyet Bende felhajtott, utána pedig ópiumcseppeket adott, amelyeknek a hatása nyomán még aznap teljesen rendbejött a gyomra.

Az olaszok után a saját gyalogság is átkelt a túlsó oldalra és nyomon követte a menekülőket.

Csak a tüzérség maradt le, mert meg kellett várni, amíg a hidászok hidat vernek a részükre a Tagliamenton keresztül. Úgy hirlett, hogy a híd két nap múlva lesz kész.

A következő nap délelőtt a tüzérségi dandárparancsnok, Müller jött ki teljes kíséretével együtt, hogy megtekintse az elhagyott olasz vonalat.

Ahogy a szétrombolt gépfegyverállásokat megpillantotta, amelyek mint a szétroppantott diók heverték a túloldali töltés oldalában darabokra törve, megkérdezte, hogy melyik üteg munkája volt ez.

Mikor Schöller jelentkezett, hogy az ő ütege volt, megdicsérte őt Müller és feljegyezte a nevét, hogy személyesen terjessze fel kitüntetésre. A két ágyú legénységét is átküldték a túlsó partra, hogy nézzék meg a lövedékek hatását.

A hármas betonfalú fedezékek teljesen romba voltak döntve és körülöttük mindenfelé szét-szakított emberi testek heverték.

* * *

Két hosszú nap mult el a várakozásban.

Harmadnap hajnalban felkapcsolták a töltés előtt álló két ágyút, amely csatlakozott az ütegek már készen várakozó többi részéhez és együtt indultak el a Varmo falu túlsó oldalán elkészült szükséghid felé.

Bende gyomra, hála a bevett orvosság gyors hatásának, teljesen rendben volt, de a poggyásza annál kevésbé, mert az időközben eltűnt a kocsiról. Remek látványt nyújthatott, amikor a betegségtől beesett arccal, sápadtan, dideregve a rövid olasz pelerinben, amelyet még Fogliánóban szerzett az olasz felszerelési raktárból, gyalogolt a novemberi csipős reggeli levegőn az ágyúk mellett.

A hidnál teljesen ugyanaz volt a helyzet, mint az Isonzó partján.

Az ágyúkat, amelyeket a tüzekek elől-hátul tartottak, csak egyenként engedték a hidra, nehogy az az ágyúk súlya alatt leszakadjon.

Bende ütege hosszú ideig várakozott, amíg reá került a sor. A hid hosszan húzódott előttük.

A túlsó oldal olyan messzi volt, hogy a reggeli vékony ködben alig lehetett a túlsó parti fákat látni. A Tagliamento széles medrében azonban csak kevés víz folyt.

Az ezred a másik parton gyülekezett és együttesen indult előre. Egy egész sereg kis olasz falun haladtak végig.

Mint már eddig is, a falusi bírák a tanáccsal mindenhol már a falu első házánál fogadták őket.

Délutánra Annonéba ért az ezred, ahol elszállásolták őket.

Az ágyúk és a szekerek menetkészen maradtak együtt mind, ütegenként két sorban egy mezőségen. Az egyik sort az ágyúk, a mellette állót pedig a szekerek alkották. A legénység is melléjük heveredett.

A lovakat is kifogták és rögtön odakötötték a szekér- vagy mozdonyrúd mellé. Még legeltetni se vitték őket, csak száraz szénát kaptak, amelyet valamelyik olasz csürében találtak a tüzekek.

A tiszteket a mezőség közelében, ahol az ezred táborozott, házakban helyezték el.

Bende ütegeinek a tisztikara egy öregasszony házába került, aki egyre azon sopánkodott, hogy mindenét ellopják. Ócska ruhái felett úgy őrködött, mint maga Árgus. Pedig kinek kellett volna az ő rossz rongyai? Legfeljebb csizmatisztító rongynak.

* * *

Ahogy a tisztikar a szállásán elhelyezkedett, mindnyájan kísértáltak, hogy körülnézzenek a városkában. Bendét is magukkal vitték.

A posta és a municipio (városháza) előtt a föld fehérlett a szétszórt és bepiskolt iratoktól. Talán az egész irattár ott hevert a sárban, ahová a menekülés közben tiporták.

A legénység egy része is szétszéledt. Nem bírta őket visszatartani senki.

Belekkantottak minden egyes házba és amelyik be volt zárva, tehát amelyiknek a lakója elmenekült, azt egyszerűen felfeszítették és ami megtetszett nekik, azt elvitték.

Némelyek ital után kutatva az üresen hagyott patikába is betévedtek.

Végigszagolták az összes üvegek tartalmát és amelyikben szeszt sejtettek, azt megitták. Így egy faszesszel teli üveget is kiürítettek.

A mérges italtól az egyik tüzér rövidre rá meghalt, míg a másik a halállal vívódott.

A történetek után újból szigorú parancs érkezett az ezredparancsnoktól, hogy a legénységnek az ágyúkat fontos ok nélkül elhagyni nem szabad. De azért a szigorú tilalom dacára is lehetett imitt-amott tüzéseket látni kóborolni.

Útközben is, ahol csak lehetett és nem vette észre senki, kicsavarták a csirkék, kacsák, tyúkok nyakát és valami biztos helyre elrejtették, hogy alkalmasabb időben egy jó lakomát csapjanak belőlük.

Ha megállott az ezred, mindenfelé tüzek gyúltak ki a táborban és a tüzek fölött fazekak rotyogtak telve fővő vízzel, amelyekből hol egy kacska úszóhártyás lába, hol egy tarajos fej kandikált ki. Nem messze egy libát vágtak épen, amott pedig egy csirkét kopasztottak meg szépen tisztára.

A szakácsok által főzött étel nem is igen kellett a legényeknek, mert jóllaktak a saját főztjükből, ami jobban ízlett. A menázsikiosztásnál alig jelentkezett 30-40 ember, pedig az előnyomulás alatt jól főztek.

Egész kondorok maradtak tele étellel.

A maradványt, hogy kárba ne vesszen, az olasz lakosság között osztották széjjel.

Gondolhatták is a jó olaszok, hogy milyen finom koszton élnek az osztrák-magyar csapatok, pedig az is csak az ő rovásukra ment.

Még a tisztikonyha, amelyen Bende is étkezett, se volt olyan jó az előnyomulás alatt, mint a legénységi.

Különösen egy baja volt: elfogyott a szakácsok konyhasó készlete és csak a tenger vizéből párolt olasz sót használhatták, amelyet Annonéban zsákmányoltak.

Ennek az íze és a hatása teljesen megegyezett a keserűsóéval, ezt pedig még nem volt idejük megszokni. Minden pár órában kitisztította a gyomrukat.

Keresztül a Livenzán

Másnap reggel már hat órától menetkészen állott az ezred, de csak délután egy órakor indult a Livenza partja felé.

Itt az ütegek azonnal állást foglaltak el, de az olaszok ellenállása nem volt komoly.

Alig adott le a tüzérség egy-két lövést, máris felcsatolhatták az ágyúkat, mert az olaszok eltűntek.

Amint Bende ütege elhagyta az állást, hogy a hidhoz vonuljon, szaladva jött Jörgl őrnagy, aki messzelátóján a túloldalon mozgolódást vett észre. Lekapcsoltatott két ágyút és egy major udvarára beállítva azokat, lövetni kezdte az elvonuló csapatot.

Alig adatott le azonban egy-két lövést a csapatra, amikor azok egy pár piros rakétát engedtek fel a levegőbe, jelezve ezzel, hogy nem az olaszokat, hanem az előnyomuló saját gyalogságát lövette Jörgl.

* * *

Szemben Motta di Livenza feküdt.

Az üteg állandóan készenlétben várta, hogy mikor készül el a hid.

Estefelé hirül hozták, hogy a medunai ponton hid készen áll. Az üteg erre gyorsan elindult Meduna felé, hogy minél hamarabb átkelhessen a Livenzán, azonban a hid még nem készült el, mire visszatértek az előző helyükre.

Bendét éjszakára küldöncnek rendelték ki az ezredparancsnokságra, amely már a túloldali Mottában székelt. A félig kész pontonhidon, a gerendákon egyensúlyozva szaladt át a túlsó oldalra.

Éjfél tájban egy paranccsal érkezett vissza Schöller főhadnagyhoz, amelyben Eichler, az ezredparancsnok elrendelte, hogy az üteg hajnali négy óráig keljen át Lorenzágánál a Livenzán, ahol a pontonhid már elkészült.

Bende ahogy a parancsot meghozta, felmászott egy lőszeres kocsira és a kimerültségtől a bakon, a kocsis mellett ülve elaludt.

Közben az üteg elindult Lorenzaga felé és Bende csak akkor ébredt fel, amikor az üteg a hidhoz érkezett.

A látvány méltó lett volna egy festő ecsetjére.

A hidászok a pontonhid mindkét oldalán hatalmas tüzeket gyújtottak, amelyeket állandóan tápláltak szétvert boroshordók dongáival, hogy a hidat az éjszaka sötétjében az átkelő csapatok részére megvilágítsák. A dongákon, amelyeket a tűzbe vetettek, rajta maradtak az abroncsok és ezek a tüzet kékes-zöldes színűre festették.

Kisérteties látvány volt.

A sötétből kibukkant egy-egy ágyú, amelyet minden oldalon tüzerek fogtak körül és a meredek partról leengedték a hidra.

A láng zöldes színe minden arcot elsáppasztott. Úgy nézett ki, mintha csupa hullák mozogtak volna az ágyúk körül.

Velük szemben feltűzött szuronyos katonák kísérték egy csapat olasz foglyot hátrafelé. A pelerin rajtuk olyan volt, mint a denevér szárnya.

Az árnyékuk óriásira növe suhant át a tűz előtt, amikor mellette elhaladtak.

Az ezred sietett előre, hogy a gyalogságot utolérje. Pihenésre nem volt idő.

Amikor virradni kezdett, Chiarano határában állottak meg egy félóra, hogy a reggelit bekapassák, azután hajrá, tovább.

Délben Carbonerében pihentek meg.

A házban, ahol megszállottak, szőlőt szárítottak a padláson. A ház olasz gazdája félelmében még evvel is megkínálta őket.

A számvivő altiszt valahol egy olasz gramofont szerzett eredeti Caruso lemezekkel. A teljes Trubadurt, Cavalleria Rusticanat és más operákat. Egész ebéd alatt játszott a gramofon.

* * *

Bendét délben beosztották az ezredparancsnoksághoz, ahová minden üteg küldött egy lovas altisztet, hogy ezek a kapott parancsokat azonnal továbbíthassák az ütegekhez.

Alig jelentkezett ott le, amikor Wachtler főhadnaggyal máris előre küldték Campobernardoba, hogy szállást csináljanak az ezredparancsnokság részére.

Az odavezető úton a sár irtózatos volt.

Útközben az ütegeivel is találkozott Bende és együtt lovagoltak egészen Campobernardoig.

A falu előtt az üteg elfordult jobbra és tovább haladt a Piave partja felé, míg ők ketten ott maradtak a faluban, hogy szállást csináljanak az ezredparancsnokságnak.

Hamarosan találtak is megfelelő helyet az ezredparancsnokság részére egy parasztházban.

Válogatni amúgy se igen lehetett, mert minden egyes házban már valamilyen parancsnokság volt elhelyezve.

A házban csak az ezredparancsnoknak magának volt külön szobája, de már a két csoportparancsnoknak csak eggyel kellett megelégednie.

A tágas udvaron egy pár eperfa állott és egy szénával teli nyitott padlás jó éjjeli szállásnak mutatkozott az ezredtörzs legénysége részére.

Estefelé kiállott Bende a keresztútra és várta a belovagló ezredparancsnokságot. Későn érkeztek meg, már teljesen sötét volt.

Ahogy elhelyezkedtek, Bende ellovagolt az üteget megkeresni, mert a vacsorája ott várta, de nem találta az üteget sehol sem és így kénytelen volt korgó gyomorral visszatérni az ezredparancsnokságra.

Csak az olaszok, akik a házban laktak, osztották meg vele a saját vacsorájukat: polentát és sült tököt.

A sült tök egészen jó csemegének bizonyult. Édes volt, mint a méz. A katonák állandóan azt sütötték, ha volt rá idejük, úgy hogy nemsokára teljesen elfogytak a tökök a szántóföldekről.

Kitűnő csemege volt azonkívül még a szárított szőlő is, amelyet minden olasz házában meg lehetett találni a padláson, vagy a mennyezetgerendára akasztva.

A Piave mellett

Még az éjjel egy másik altisztet küldtek az ütegtől az ezredparancsnokságra, aki felváltotta Bendét és ő visszakerült az üteghez.

A mozdonyok a Casa Berettánál állottak, az ágyúk pedig valamivel hátrább, oldalt tőle.

Bende leadta a lovát a mozdonyoknál parancsnokló Schwarz tiszthelyettesnek és kiment az ütegállásba, ahol az első tisztnél, Rosmanith főhadnagynál lejelentkezett.

Az ágyúk épen tüzeltek, körülöttük a légénység sürgölődött. Rosmanith főhadnagy a telefon mellett állott és az adatokat adta tovább az egyes ágyúknak.

„Első ágyú: oldal 32.10, szintező 202, gránátrapnell 5, távolság 26, időzítés 25.75. A többi ágyú oldal mindig tízzel kevesebb, a többi adat marad.”

„Első ágyú tűz, második tűz, harmadik tűz...”
és így tovább mind a hat.

Bum, bum, bum...

dördült el egymásután a hat ágyú.

A főhadnagy tehát el volt foglalva és így nem volt ideje Bendével foglalkozni, de annál inkább foglalkozott vele a szolgálatvezető őrmester: Hautzinger.

Rögtön beosztotta szolgálatra.

Apró kis disznószekeit reámeresztve kárörvendőn mosolygott, amikor észrevette, hogyan bosszankodik Bende.

Hiába, a katonaság csak katonaság maradt és a szolgálatvezetőknek a harctéren is, mint otthon, az volt a legfőbb gondjuk, hogy az önkéntesek életét elkeserítsék.

Másnap, vasárnap reggel még szolgálatban volt Bende, amikor hátulról zenehangokat hozott a szél.

Valahol a front mögött tábori misét tartottak. A tüzérek közül a legtöbben levették a sapkájukat és imádkoztak.

Bende elgondolkozott. Gondolatai haza szálltak.

Kassán most indulnak a diákok a premontrei templomba misére. Énekelnek...

Pátrónánk ne hagyj el...

Vajjon őt elhagyta-e?

* * *

Délben, alig hogy letelt a szolgálata Bendének, ismét az ezredparancsnokságra rendelték vissza küldöncnek.

Mielőtt elment volna, jól beebédelt a konyhán és a zsíros ebéd után lehajtott egy pohár kitünő olasz bort, amelyet egy kis hordócskából maga a tiszthelyettes töltött meg, aki sajátkezüleg kezelte a csapat.

A bor édes volt, erős volt és olyan sűrű, mint az olaj, valami régi aszú lehetett.

Az volt az első pohár bor, amelyet megivott, amióta a harctéren tartózkodott.

Mivel nagyon ízlett neki az ital, megivott még egy pohárral és utána még egy harmadikkal, sőt még a kulacsát is megtöltötte a tiszthelyettes útravalónak.

Azután felszállt Bende a ló hátára, hogy az ezredparancsnokságra lovagoljon. Útközben nem bírt ellenállni a csábításnak, elővette a kulacsot a zsebéből, amely szintúg volt megtöltve és annak a tartalmát lassan az utolsó cseppig kiszívta.

Úgy elálmosodott a régen elszokott és erős italtól, hogy a ló hátán elbóbiskolt és formálisan aludt, amikor az ezredparancsnoksághoz ért.

Amikor a ló az ezredparancsnokság elé érve - ahol már több alkalommal volt - magától megállott, felriadt Bende is.

Lassan, álmosan lekászálódott a ló hátáról és odakötözte azt a kantárral az udvaron egy fához, de álmoságában elfelejtett a lónak enni adni, maga pedig felmászott a szénával teli padlásra és aludt tovább.

Éjfél tájban felzavarták, hogy egy parancssal lovagoljon ki gyorsan az ütegparancsnokhoz. Vele együtt két másik küldöncöt is kiküldtek.

Bende leszállott a padlásról és keresni kezdte a lovát a fa mellett, amelyhez kötötte, de a ló nem volt sehol.

Megéhezett szegény feje, mert nem adott neki enni senki, tehát fogta magát, elszakította a kantárt, amelynél fogva meg volt kötve és elment valamerre legelni.

Hiába kereste a lovát mindenfelé a sötétben, azt nem találta sehol.

Először csendben, azután egyre hangosabban elkezdett káromkodni: Hogy a jó Isten azt a lovat akárhová tegye. De a káromkodás se segített rajta.

Mit tegyen?

A másik két küldönc a ló hátán már türelmetlenül várta:

„No mi lesz? Sietni” - hallatszott ismételten.

Hirtelen pompás eszméje támadt: az ezredparancsnokság poggyászos kocsija előtt vígan ropogtatta az odavetett szénát két ló. Hamar elkötötte az egyiket és fölugrott a hátára. Nyereg ugyan nem volt rajta, de az nem tett semmit, meg lehetett azt ülni nyereg nélkül is.

Csak az volt a kellemetlen, hogy Bendének még a gyomormérgezése következtében gyomorhurutja volt és azért csak féloldalt ülhetett a ló hátán, hogy a rázkódásban valami baj ne érje.

Útközben valami éleset süvített előttük és fényes tűzcsóva villant el:

Csinn...

Egy srappell robbant közvetlen az orruk előtt és szórta a tartalmát, kétszáz kis ólomgolyót eléjük keresztbe az útra.

A lovak nagyot horkanva hőköltek vissza és meg akartak fordulni.

Nem lehet, csak előre.

Majdnem beleszaladtak a felrobbanó lövedék szórókévéjébe.

Ha Bendének véletlenül korábban jutott volna az eszébe a lovat elkötni, vagy ha a helyén találta volna a saját lovát és így korábban indultak volna el, akkor három üteg maradt volna aznap parancs nélkül.

A küldöncök megtapogatták magukat, de sebesülés nem történt, a lovaknak sem esett semmi bajuk.

Ment a hajsza tovább, előre.

Elöl a Piave töltésénél, Romanziolban a falu szélén a kastély kapuja nyitva állott. Már virradt, amikor mind a hárman bevágtattak rajta.

Bent az udvaron leugráltak, odakötötték a lovakat egy fához és gyorsan felrohantak a lépcsőkön a toronyba, ki-ki a saját ütegparancsnokához.

Bende is megtalálta Schöller főhadnagyot az egyik toronyszobában.

Az ajtóban, amelyet gyorsan behúztak utána, meg kellett állni. A nagy toronyablakból közvetlen az olasz árkokra nyilott kilátás.

Az ütegparancsnok épen a nyakába akasztott messzelátón át figyelt.

Bende a lépcsőkön való rohanástól lihegve szólalt meg:

„Főhadnagy úrnak jelentem alássan, parancsot hoztam az ezredtől.”

„Mutasd.”

Bende átnyujtotta a lezárt parancsot, amelyet a főhadnagy átvett. Feltépte a boritékot, átolvasta a parancsot és azután megint a messzelátóhoz fordult.

Bende türelmesen várt és közben körülnézett a kis toronyszobában.

A szoba falai tele voltak aggatva sötét pokrócokkal, hogy kívülről az olaszok felől ne lehessen látni semmit és az olasz állások irányába néző ablak mélyén ott állott a tizenötszörös ollós messzelátó.

A főhadnagy a telefonon keresztül parancsokat adott az ütegeknek és Bendéről láthatólag megfeledkezett.

Bende türelmetlenkedett.

Mi lesz? Még lent az udvaron agyon találja vágni egy gránát az elköttött lovat és azután hogyan számol el az ezredparancsnokságon a bőrével?

Vagy esetleg az ő lovát, amelyik kint kószál most valahol a mezőn, találja valaki ellopni. Baj mindenképen.

Türelmetlenségében megkérdezte a főhadnagytól:

„Főhadnagy úr, van válasz a parancsra?”

A főhadnagy reá nézett, látszott az arcán, hogy azt gondolta az önkéntesről, hogy az a saját bőrét féltette, pedig annak csak az elköttött ló járt az eszében.

„Semmi, mehetsz” - válaszolta Bendének.

Bende tisztelgett és gyorsan lerohant a lépcsőkön.

Csinn...

Hirtelen egy srappellhüvely csapódott keresztül a falon és úgy leszedte egy fölfelé igyekvő zászlósnak a fejét, mintha csak késsel vágták volna le.

A fejetlen test még tett egy pár lépést a lépcsőkön, azután beleütközött a falba és összeesett. A nyakából erős sugárban dőlt a vér.

A fej legurult egy pár lépcsőn, azután szétnyilva - mintha csak egy bárdal hasították volna két egyenlő darabra - megállott.

Az agyvelő véresen csöpögött kifelé a szétnyilt koponyából.

Egy pár katona jött, akik megfogták a fejetlen testet és a fal mellé fektették. Melléhelyezték a fejét is.

Mikor Bende az udvarra megérkezett, egyedül találta a lovát, a két másik küldönc időközben már visszalovagolt az ezredparancsnokságra.

Egy szempillantás alatt elkötötte ő is a magáét és vágatott rajta vissza. Útközben egyre csak azért aggódott, hogy addig el ne találják a lovat, amíg az ezredparancsnokságra nem érkezik vele.

Bende végre megérkezett az ezredparancsnokság elé. Már teljesen világos volt, de szerencséjére nem volt ébren még senki.

Lassan beléptetett a ló hátán az udvarra, amely még teljesen üres volt, azután gyorsan leugrott róla és visszakötötte az önhatalmulag kölcsönvett lovat az eredeti helyére. Senki se vette észre.

Mikor ezzel készen volt, elment, hogy a saját lovát megkeresse.

Nem messze, egy kazal tövében akadt rá, ahol a ló békésen legelészett.

Visszavitte a fához, az előző napi helyére, jól odakötötte a kötőfékkel, elébedobott egy csomó szénát és ő maga fölmászott a padlásra, hogy tovább aludjon.

De nem birt elaludni az illatos szénában, bárhogya is forgolódott.

Hallotta, ahogy az ezredtörzsnél felkeltek a tűzerek, ahogy Jörgl őrnagy tisztiszolgája az őrnagynak mindig sáros csizmáit szidta, hallotta, amint a reggeli feketekávéét osztották szét a legénységnek és hallotta azt is, amikor alatta a poggyászos kocsis kocsisa az éjjel elkötött és visszacsempészett lóra szitkozódott:

„Hol a csudában henteregtél az éjjel, hogy olyan sáros lettél, mint egy disznó?”

Bende meglapult a padláson és csendesen kuncogott.

Szerencse még, hogy a lovak nem tudnak beszélni - gondolta magában.

* * *

Bende mélyen belefúrta magát a szénába és aludni próbált, de ez nem ment sehogy sem. Valami állandóan mászkált a ruhája alatt és erősen csípte a lábát.

Mi lehet az?

Este a szobában, amikor a tisztek már megvacsoráztak és lefeküdtek, levetette a csizmáját és megnézte:

A lábáról sok port rázott le, amelyben apró fehér állatkák nyüzsögtek, kisebbek, nagyobbak vegyesen.

Csodálkozva nézte, hogy mi az.

Egy ember a szobában megszólalt:

„Tetük...”

Jörgl őrnagy, a csoportparancsnok is tudomást szerzett róla másnap, hogy a negyedik üteg önkéntese, aki küldönc az ezrednél, tetves lett.

Mivel a tetvektől jobban félt, mint maguktól az olaszoktól, maga elé rendelte Bendét, de a tetveket nem is említette előtte.

Ahelyett egy kis szónoklatot vágott ki a hősiességről és a végén megkérdezte Bendétől:

„Önkéntes, hiszen maga valószínűleg nem akar mindig önkéntes maradni, maga többre pályázik, maga valószínűleg ki is akarja tüntetni magát? Erre pedig az ezredparancsnokságon nincs alkalom.

Erre az üteg való. Menjen vissza az üteghez.”

Bende nagyon megörült, hogy vissza fog kerülni az ütegéhez, de azért mégis dühösen morgott magában:

„Disznóság, csak most akarom kitüntetni magam, hogy tetűim vannak és azelőtt nem?”

* * *

Bendét az ezredparancsnokságon való tartózkodása utolsó napján furcsa baleset érte:

Leforrázta az arcát kávéval.

A legénységgel együtt szintén tejeskávét kapott vacsorára, amelynek csak egy részét itta meg azonnal, míg a másikat beleöntötte a kulacsába és időközben teljesen megfeledkezett róla úgy, hogy az teljesen kihűlt.

Este, amikor vacsora után a tisztek mellett ült és azoknak a beszédét figyelte, odatette a kulacsát a hideg kávéval a nyitott tűzhely mellé, amelyen a háziak, az olaszok főzték a vacsorájukat és egy darabig ott hagyta.

Már csaknem megint megfeledkezett a kávéjáról, amikor egy pár tisztnek a legénye fekete-kávét szolgált fel.

Bende dicsekedni akart vele, hogy neki kapucinerje van és a kulacsot a tűzhely mellől elvéve ki akarta húzni annak a dugóját. Mivel a dugó nehezen jött ki, kénytelen volt a kulacsot a térdei közé venni.

Abban a pillanatban, amikor a kulacs dugóját kihúzta, a kávé forró gőze egyenesen az arcába csapott. A szemét szerencsére csukva tartotta és így csak az arcát forrázta le teljesen.

A tisztek mindnyájan hangos hahotára fakadtak a komikus látvány felett, őt pedig az ezredorvos azonnal lefektette és az arcát olajjal kente be.

A leforrázott bőr idővel megbarnult az arcán és nagy darabokban hámlott le, de a nyoma még jó egy pár hónapig megmaradt.

* * *

Amikor Bende tetűivel az ezredparancsnokságról visszakerült az üteghez, az első pár napon még a mozdonyállásban maradt, hogy jól megtisztálkodhasson.

Bevonult az istállók közelében egy üresen hagyott szobába.

A szobában a mestergerendára felfüggesztve egy nagy csomó szőlő lógott, amelyet még a háziak függesztettek oda fel szárítás végett és amikor elmenekültek hazulról, ott felejtették. Bende legelőszőr is leakasztott a csomóból egy pár fürtöt és megette.

Azután kintről behozott egy üres dézsát, amelyet a konyháról meleg vízzel töltött meg, beleállott a dézsába és tetőtől talpig lesúrolta magát.

Eldobta a férges fehérneműjét és tisztát vett fel, végül pedig meggyújtott egy gyertyát és ennek a lángjánál kiégette a ruhavarratokat a kedves kis állatkáktól.

Ezt az eljárást három napon keresztül megismételte és amikor azt hitte, hogy már egyetlen élősdije sincs, jelentkezett az ütegállásban.

Az ugyan, hogy tiszta lett volna, egyelőre még nem felelt meg a valóságnak, inkább csak óhaj volt és nap-nap után kellett még félrevonulnia, hogy az újonnan jelentkező állatkák tucatjait végezze ki, de körülbelül egy hónap múlva győzött a kitartása, mert addigra már teljesen megszabadult az állatseregletétől.

A legénység az ágyúállásban még hónapok múlva is szörnyülködve mesélte egymásnak, hogy milyen tisztátalanok a taliánok.

„Képzeld csak - mondotta az egyik a másiknak -, hátul a mozdonyállásban az istállóknál be-megyek egy üres szobába, hát csak úgy nyüzsögtek az ágyban a tetűk. Olyan nagyok voltak, mint egy ló.”

Bende mosolygott befelé, de hallgatott.

Gondolta magában, hogy minek rontsa el az emberek illúzióját, hogy azok a tetvek nem ellenséges tetvek voltak.

* * *

Az ütegállásban Bendének egyelőre nem volt semilyen beosztása. Csak ödögött az ágyúk körül, vagy az első tiszt parancsait továbbította harsány hangon a legénységnek.

Az állás a Casa Beretta közelében, amelyet az üteg még a Piavéhoz való érkezésekor foglalt el, nagyon kellemetlen volt. Közel feküdt a gyalogsági vonalhoz.

Nemcsak, hogy az olaszok állandóan ágyútűz alatt tartották, sőt egy fedezéket - amelyben abban az időben szerencsére senki sem tartózkodott - már el is találtak, hanem még az ellenséges géppuskák is bele-belelőttek.

Az ütegpárancsnok elhatározta, hogy még mielőtt az ellenséges tüzérség tönkrelövi az ágyúkat, azokat vagy száz méterrel hátrább, valamivel védtebb helyen állíttatja fel, a Casa Pravato közelében.

Bende az öreg Miesz hadnagy előtt, aki láthatólag a legtöbb megértéssel viseltetett iránta, panaszkodott a beosztásnélküliség hátrányai miatt.

Miesz az önkéntes panaszát továbbadta Rosmanith főhadnagynak, az első tisztnek, aki erre beosztotta Bendét Zsinkó káplár mellé az első ágyúhoz tartalék ágyúparancsnoknak.

Időközben már a mozdonyállásba is becsapott egy nehéz akna.

Két embert darabokra tépett és az egyik az öt sebesült közül még a kórházba szállítás közben halt meg, négy lovat pedig agyon kellett löni.

* * *

Az átköltözést nem lehetett tovább halasztgatni.

Már másnapra tűzték ki az állásváltoztatást.

Még alig pirkadt, amikor az első ágyút felmozdonyozták és átvitték a kiszemelt új állásba, hogy az üteget onnan belőjjék vele.

Az új ütegállás a Casa Pravato közelében egy szőlőben volt.

Különb is arrafelé majdnem minden területet a szőlő foglalt el, amelyet azonban nem úgy, mint a magasabb vidékeken, alacsony tőkéken erősen visszanyesve tenyésztettek.

Ott nem volt szükséges visszanyesni a szőlőket, hogy a téli hideg ellen betakarhassák őket. Ott egyáltalán nem kellett betakarni a szőlőket, mert a hőmérséklet majdnem soha se szállott a fagypontra alá.

Az a hó is, ami néha esett télen, az délig már elolvadt.

Ott a szőlőket csak tisztogatták minden évben, mint a gyümölcsfákat és hosszú, egyenes sorokban, több, egymás fölött egészen három méter magasságig húzott drótra futtatva tenyésztették.

A drótokat körülbelül három-négy méter magas keményfa karók tartották.

Az egyes szőlősorok vagy két méternyi távolságban húzódtak egymástól.

Minden egyes sorba úgy tíz méternyi közökben eperfákat ültettek. Az eperfáknak a lombjait a selyemhernyóknak az etetésére használták fel, amelyeket minden egyes falusi házban nagyban tenyésztettek.

A szőlők magasra futtatva úgy néztek ki nyáron, mint hogyha mindmennyi lugas lett volna.

Az egyes földdarabokat vizesárok választották el a szomszéd földjétől.

Az árkok szélén sűrű bokrok nőttek és mellettük köröskörül utak vezettek, amelyek kocsik számára is járhatók voltak.

Az első ágyú helyét az árokhoz legközelebb eső sorban készítették el.

A legénység már az előző nap megfonta a hosszú vesszőhurkát a földszarkantyú részére. A vesszőhurkát, hogy minél jobban összeálljon és szét ne essen, még dróttal - amelyet a szőlők mellől csiptek le - jól össze is húzták.

A földszarkantyú az ágyúállvány (lafetta) végére mozgathatóan erősített erős vaslapát, amely a lövés alkalmával a földbe fúródva megakadályozta, hogy az egész ágyú hátraszaladjon.

Fagyott föld, vagy kemény szikla esetén a földszarkantyút felemelték és az alatta, az ágyúállvány végét képező jégsarkantyút használták.

Most csak elegyengették az ágyú helyén a földet, két ajtót, amelyet a közeli majorból hoztak, beleeresztették a kiegyengetett földbe és erre a sima lapra ráhúzták az ágyút.

Az ágyúállvány helyén a földet egy kevésbé leásták és a végébe félkör alakban elhelyezték a vesszőhurkát, melyet cövekekkel szilárdan a földhöz rögzítettek, hogy az ágyú elsütésekor a reá gyakorolt nagy nyomástól ki ne ugorjon.

A vesszőhurka tulajdonképpen azt a célt szolgálta, hogy megakadályozza a földszarkantyú erős behatolását a földbe, aminek következtében azután az ágyú nehezen volt kezelhető. A vesszőhurka tehát megkönnyítette az irányzást.

Ezek után kitűzték a segédcélt, megállapították a nappali és éjjeli helyesbbitését és most már kezdődhetett a belövés.

Az első tiszt a telefonon keresztül vette át az adatokat az ütegparancsnoktól, aki a belövést a megfigyelőről vezette és rögtön továbbította azokat az ágyúparancsnoknak, aki azt viszont az irányzó főtüzérnek adta tovább.

„Oldal 26.20, szintező 201, gránátrapnell 5, távolság 29, időzítés 28.50” - harsant föl a főhadnagy szava, aki közben jegyezte is az adatokat.

Az ágyúparancsnok szintén följegyezte azokat és továbbmondta az irányzó főtüzérnek.

Az irányzó főtüzér az irányító messzelátón beállította a megadott adatokat, azután a kettes számmal együtt, aki az ágyúállvány végén az irányzó rudat fogta, először durván állította be az ágyút, azután ő maga az oldalirányzó csavar segítségével egészen pontosan beállította a csövet, amelyet végül a hármas szám a magassági csavarral az oldalt látható jeggyel összeegyeztetett.

„Készen” - jelentette pár pillanat múlva az ágyúparancsnokon keresztül az irányzó főtüzér az első tisztnek.

„Készen” - adta tovább a főhadnagy a telefonon keresztül a jelentést az ütegparancsnoknak.

„Tűz” - jött vissza rögtön a válasz.

Az első tiszt intett egyet a kezével, az ágyúparancsnok követte a példáját és a hármas szám elhúzta a marokra fogott gyújtózsínort.

Bumm...

bődült el az ágyú.

Az ágyú megrázkódott, a csöve hátraugrott és utána rögtön vissza.

Az ágyúparancsnok legelső sorban a vesszőhúrkát nézte meg, hogy nem ugrott-e ki a helyéből. De nem, a vesszőcsomó erősen volt a földhöz rögzítve.

„Oldal tízzel több, távolság ötvennel kevesebb, időzítés huszonöttel kevesebb” - hangzott fel a következő parancs.

„Készen.” - „Tűz.”

Bumm...

dördült el az ágyú ismét.

Mielőtt egy újabb szakaszra áttértek volna, az első tiszt - akinek az összes ágyú adatait tudni kellett - és az ágyúparancsnok feljegyezték a végleges adatokat egy jegyzőkönyvbe, fölébe odairták az ismertető jelet, pl. zárótűz I., vagy Vigonovo, ahogy épen az ütegparancsnok megadta legtöbbször azok után a helyeknek az elnevezése után, amelyekre lőttek és azután folyt a belövés tovább.

* * *

Déli tizenkettőkor az áthozott első ágyú már az összes szakaszokra be volt löve.

A légénység hozzáfoghatott saját fedezéke elkészítéséhez.

A fedezéképítésnél nem lehetett a föld alá bujni, mint Oroszországban, vagy fönt a Karszton, mert itt a talajvíz szintje közvetlen a föld felszíne alatt állott és az ásás nyomán azonnal víz fakadt fel.

Itt tehát nem lehetett a föld alá erős, tűzbiztos rókalyukakat építeni, legfeljebb elöl a töltésben, a gyalogságnál.

Itt a tüzérség csak gyenge kis fedezékben lakott, amelyek néha még a repeszdarabok ellen se nyújtottak elegendő védelmet.

Kimérték a fedezék helyét, ahol azután lent egy kissé elegyengették a földet, a négy sarkába egy-egy, körülbelül másfél méter magas cölöpöt vertek, amelyeket valamelyik üresen álló ház padlás gerendáiból fűrészeltek ki. A négy sarokgerendát a tetején keresztbefektetett újabb gerendával kötötték össze.

A fedezék alját és az oldalfalakat bedeszkázták, vagy ajtókkal töltötték ki, amelyeket szintén valamely közelben álló üres házból szereztek. Csak egy nyílást hagytak az egyik oldal közepén a bejárat részére.

A tetejére, a deszkalapok fölé, hogy egy kissé erősebb legyen, még egy sor kidöntött szőlőkarót is erősítettek.

Mikor az egész tákolmány készen állott, a bejáratot kivéve, mindegyik oldalát és a tetejét telihányták földdel, végül hogy ne lehessen a környezettől megkülönböztetni, a tetejét még erősen megtüzködték galyakkal, vagy kirakták gyeptéglával. Ez különösen a megfigyelő repülőgépek elleni védelmül szolgált.

Ilyen odúkban lakott a tüzérség az ágyúk mellett, amilyenekben otthon még a cigányok is szégyeltek volna meghúzódni.

Néha azonban még a fedezék aljából is hiányzottak a deszkák és csak a csupasz földön feküdt benne a legénység, de az se volt nagy baj. Künn a harctéren nem igen értek rá az emberek reumát kapni.

Az első ágyú kezelőlegénysége a saját fedezéke elkészülte után ugyanúgy megcsinálta a fedezéket a lőszer részére is, hogy az az eső ellen védve legyen.

Időközben mindegyik ágyútól megérkezett két ember, akik - hasonlóan az első ágyúéhoz - elkészítették a saját ágyújuk helyét.

Amikor evvel elkészültek, már késő délutánra járt az idő és ekkor bevonult az állásba a többi öt ágyú, az üteg hátralevő része is.

Az ágyúkat mind vízszintesen állították egymáshoz az első ágyú után, majd az első belövési alapján kiszámították külön mindegyik részére az adatokat, amelyekre beirányították őket, úgy hogy minden további célzás nélkül akár már rögtön is eredményesen tüzelhettek volna az első ágyú célpontjaira.

Mivel a fedezékek egyelőre még nem készültek el, a legénység a tisztekkel együtt bevonult a Casa Pravatoba éjszakára és csak a már teljesen kész első ágyú legénysége maradt kint az ütegállásban riadó őrségnek, Bende parancsnoksága alatt.

Az éjszaka teljesen nyugodtan telt el.

Aznap - az előző veszteségek miatt és hogy az ütegállással megmaradjon az összeköttetés - a mozdonyállást is áthelyezték a Casa Berettából egy hátrább álló házba, amelyet az ütegállással út kötött össze.

* * *

Addig az ideig az olasz lakosság nagy része, dacára az állandó lövöldözésnek, nem birt a szülőföldjétől elszakadni - pedig egy pár embert az ágyúlövedékek közülük is széttéptek - de pár nap múlva szigorú rendelet érkezett a hadseregparancsnokságtól, hogy az egész hadszínteret ki kell üríteni a polgári lakosságnak.

Láthatólag nehéz szívvel váltak el mindnyájan a házaktól, amelyekben legtöbben a születésüktől kezdve laktak és amelyben ki tudja, hogy hány nemzedékük lakott már azelőtt.

Ki tudja, hogy viszontlátják-e még a házukat valaha.

De hiába, nem használt semmi könnyörgés, semmi sírás és jajgatás, a parancsot könyörtelenül végre kellett hajtani. És a polgári lakosság hosszú szekérsora, megrakva a legszükségesebb holmival, könnyező szemmel indult hátra a Livenza mögé.

Elöl nem maradtak, csak a katonák.

* * *

Bende nem sokáig maradt tartalék ágyúparancsnok, mert nemsokára tragikus körülmények között átvette a második ágyú parancsnokságát.

Egy esős, ködös reggelen, amikor még a legjobb lett volna a másik oldalra fordulva nyugodtan aludni tovább, az ütegnek egy pár lövést kellett leadnia, amelyre az olasz nehéz tüzérség is válaszolt.

Az olaszoknak valószínűleg egy magas fán állandó megfigyelőjük tartózkodott, aki észrevehette, hogy az üteg elhagyta előbbi állását és új állásba költözött.

A lövések hangjából ítélve jól sejthette, hogy az üteg csak valamivel hátrább állott fel, de elszámította magát, mert amíg Bende ütege a második vizesárok mögött foglalt állást, az olasz lövedékek mind a vizesárok előtt csaptak a földbe.

A tüzérek leadták a lövéseiket, elhangzott az olasz felelet is: egy lage, amikor az egész üteg nem egyszerre lőtt, vagyis nem salvét adott le, hanem a lövések bizonyos kis időközökben követték egymást.

De csak három robbanás hallatszott. Az olasz nehéz tüzérségnek pedig négy ágyúja volt ütegenként.

A negyedik lövés még hiányzott, arra azonban akkor nem gondolt senki.

A lövések leadása után Bendéék mindnyájan visszabujtak a fedezékükbe, hogy tovább aludjanak.

Csak Hoferica káplár - a második ágyú parancsnoka - beszélgetett a fedezékébe már visszavonult legénységével a bejáratnál guggolva.

Ez a Hoferica káplár volt az, akinek az ágyúja az előnyomulás első napján - amikor a Doberdo fennsíkjáról jött le az ezred az Isonzo völgyébe - a fennsík szélén álló korcsma mellett összeakadt a második üteg egyik ágyújával és azt az árokba taszította.

Hideg eső szemelt lassan, vékonyan a szürke égből.

A fedezékekben már nyugodtan aludtak az emberek megint.

Egyszerre csak egy hatalmas dördülés rázta meg a levegőt és a dördülés után rögtön jajgatás hangzott fel.

Az olasz nehéz üteg lagéjának a negyedik lövése volt.

Talán az előző lövés nem sült el és a régi patront ki kellett cserélni újra. Ki tudhatja.

Bendéék mindnyájan kiszaladtak a fedezékekből és rémes látvány tárult a szemeik elé.

A második ágyú fedezéke rombadöntve füstölgött és Hoferica káplár jajgatva szaladgált az állásban.

Az olasz lövedék a fedezék túlsó oldalába csapott be és Hofericát a légnyomás messzire elröpítette a helyszínről.

A szétlőtt fedezék helyén néma csend honolt.

Bende még egy pár tüzérral együtt odaszaladt és három borzalmasan összeroncsolt emberi testet húztak ki a romok alól.

Csak az egyikben volt még élet: Mártonban. A másik kettő már hulla volt.

A még lélegző embert gyorsan reáhelyezték egy hordágyra és Bende egy másik tüzér segítségével elvitte a kötözőhelyre, de hiába, nem lehetett segíteni rajta.

Az egész ember már csak egy véres roncs volt.

Se keze, se lába, a gyomra felszakítva, a belei kilógtak. Az arca helyén csak egy véres folt volt.

Az ápoló bekötözte, úgy ahogy lehetett, de Márton pár perc múlva kiszenedett.

Így pusztultak el Lehocki, Holub és Márton köztüzérek.

Reggel még az évfordulóját akarták megünnepelni annak, hogy három éve egyfolytában tartózkodtak kint a harctéren sebesülés nélkül, délután pedig nyolc tüzér Miesz hadnaggyal már a temetésükön vett részt.

Hoferica káplár ugyan nem sebesült meg, de idegsokkal került a kórházba.

Az elárvult második ágyú parancsnokságát Bende vette át. Mindegyik ágyú legénységéből - kivéve az ötödik ágyút, amelynek magának se volt elég embere - egy embert adtak hozzá.

Az irányzó főtüzére Vavra főtüzér lett, az időzítő főtüzér pedig egy Boris nevezetű tizenhétéves éves fiú. Azonkívül még Kohut, egy minden hájjal megkent kivert vén csont és Halko köztüzérek tartoztak az ágyú legénységéhez.

Ezekkel együtt hozzáfogott Bende az új fedezék fölépítéséhez, de ezt nem az előzőnek a helyére tették.

A régi fedezéket teljesen eltakarították. Egy darabja se volt használható, úgy összehasogatták a repeszdarabok.

Amikor a réginél a földet hányták széjjel, a romok alatt még egy leszakított emberi lábat találtak. Gödröt ástak neki és beletemették.

Másnap már senki se gondolt az elesettekre.

Ma neked, holnap nekem.

* * *

Egy hajnalban riadó zavarta fel a legénységet az álmából, mert az olaszok megtámadták a túloldali Zensoni hidfőállást, amelyet a tizennegyedik hadosztály, Bende hadosztálya tartott.

Az ágyúk zárótüzet adtak le időzített gránátokkal.

Ez a fajta volt a legveszedelmesebb, de nemcsak az ellenségre nézve, hanem a saját kezelőlegénység részére is.

Az első tiszt a telefon mellől vezette a tüzelést:

„Első ágyú tűz, második tűz...”

A lövések egymásután dördültek el.

Épen a Bende ágyúja került sorra.

„Második ágyú tűz.”

Bumm, krach...

egy időzített gránát robbant fel közvetlenül a cső előtt.

Még jó, hogy nem benne, mert az ujonnan bevezetett acélcső darabokra szakadt volna a robbanástól.

A régi Uchatius-féle acélbronz ebben a tekintetben sokkal szívósabb volt. Az ágyúk csöve csak felfúvódott, ha a lövedék a csőben robbant.

A robbanásnál szerterepülő repeszdarabok úgy zúgtak a tüzerek fülei körül, mint a mérges darazsak.

Boris, aki Bende közelében állott, hirtelen felkiáltott:

„Jaj a hasam, valami megütött” - és mindkét kezét a gyomrára tapasztotta.

Egy repeszdarab érte.

Borist hordágyra tették és elvitték a kötözőhelyre, ahonnan a kórházba került.

Sebesülése egy tízezer forintos lövésnek bizonyult, mert nem volt veszedelmes, de a gyógyulása hosszú ideig tartott.

Bende ágyújánál a sebesülés után már csak három ember maradt, de aznap utánpótlás érkezett az üteghez.

Megérkezett a legénység azon része, amelyik addig a Karszton őrizte az ott hagyott lőszerkészletet.

Velük együtt hátulról a mozdonyállásból is előre küldtek egynéhány embert.

Ezek legnagyobbbrészt fegyvelemsértés miatt büntetésből kerültek előre az ágyúkhöz. El lehet képzelni, hogy milyen jó anyag volt.

Bende is kapott két embert az ágyúja részére.

Egy Langa nevű főtüzért, aki eredetileg is a második ágyúnak volt időzítő főtüzére és a Karszton maradt legénységnek a parancsnoka volt.

Kapott azonkívül egy Hrubo nevű volt tréncocsist, akit büntetésből küldtek.

Hrubovnál állandóan baj volt. Először úgy megijedt, amikor elsütötték az ágyút, hogy kiszaladt az állásból. Ha pedig bort ivott, akkor berúgott tőle mint egy disznó, hogy két napig se lehetett vele beszélni.

* * *

Egy reggel Kohut és Halko elkérezkedtek Bendétől, hogy ők elmennek valahová bort szerezni az ágyú legénysége részére.

Bende nem tehetett mást, kénytelen volt elengedni őket, mert elmentek volna engedelem nélkül is.

Egész nap nem lelta a helyét, egyre az órát leste aggódva, hogy mikor jön vissza a két ember.

„Talán csak nem érte valami baj őket?” - futott át többször is Bende agyán.

Lassan esteledni kezdett, de a két ember még mindig nem jelentkezett. A szürkületből sötétség lett és még mindig semmi.

Teljesen sötét volt már, amikor a két ember megérkezett egy talyigát tolva nehézkesen maga előtt.

A talyigán egy három hektoliteres hordó feküdt színültig telve vörös borral.

A két ember is vörös volt tetőtől talpig, mintha csak hóhérok lettek volna.

Bende épen bent aggódott miattuk a fedezékben, amikor a talyigával megjelentek.

A talyiganyikorgásra kirohant az ágyú egész legénysége, leemelték a hordót a talyigáról és kapával, ásóval, kézzel gyorsan gödröt vájtak a fedezék mellé a boroshordó részére.

Miután a hordót belefektették a gödörbe, a tetejét megint földdel borították el úgy, hogy kívülről nem lehetett belőle látni semmit.

A boroshordó csapja a fedezékben épen Bende feje mellett volt.

A munka végeztével mindnyájan visszatértek a fedezékbe, egy vizeskancsót a csapon keresztül teleeresztettek borral és elkezdtek iddogálni. A két ember közben elbeszélte, hogy honnan hozták a bort.

Közvetlenül a Piave töltése mögött állott a romanzioli kastély, amelyben a megfigyelő is elhelyezkedett.

A kastély épülete alatt tágas pince húzódott, amelyben több év termését gyűjtögették.

A pincében száz-kétszáz hektoliteres hordók is feküdtek az ászokfákon telve borral. Olyan nagyok voltak a hordók, hogy csak létráról lehetett őket tisztogatni.

A pince és az udvar állandóan katonákkal volt teli, akik a bort hordták el csöbrökben, kisebb hordókban.

Magában a hatalmas kiterjedésű pincében bokán felül gázoltak a katonák a beütött hordókból kicsorgott borban.

Ettől kezdődően addig, amíg csak a borból tartott, az ágyúállásban a legénység közül senki nem kért vizet és csak bort ivott. A fedezékben egy vizeskancsó állott állandóan borral teli. Aki megszomjazott, csak teletöltötte a kancsóból a sajkáját és kiitta.

Ha pedig kifogyott a kancsóból a bor, ami elég gyakran megtörtént, ott volt a csap, teleeresztették újból.

Néha még éjszaka is keresztülmászáltak Bendén, hogy a kancsót a feje melletti boroshordó csapjából borral töltsék meg.

A többi ágyú legénységét is megvendégelték, sőt egyszer egy egész éjszakán át tartó mulatozást csaptak.

Azonban a gyöngyélet nem tartott sokáig, mert olyan gazdálkodás mellett a bor hamarosan kifogyott.

Az egész három hektoliter nem tartott tovább egy hétnél.

Bár a legények majdnem mindig be voltak rugva, sőt Bende feje se volt az egész idő alatt teljesen tiszta, a tiszték nem vettek észre semmit. Ha tüzelni kellett, meg se látszott rajtuk, hogy ittak valamit.

Csak Hrubo, ez a trénből lett tüzér fetrengett néha egészen az eszméletlenségig berugva a földön.

* * *

Egy délelőtt Rosmanith főhadnagy kísértelt Bendével, hogy az állás környékén is körültekintsenek.

A derült kék égről langyosan sütött le a bágyadt novemberi nap.

Az árokparti bokrok és az eperfák ágai már lombtalanul meredtek a levegőbe.

Bendén olyan kellemes hangulat vett erőt, mintha nem is a harctéren a Piave mellett sétálna, hanem valahol Kassa környékén, a Hradován kószálna csipkebogyóérés idején.

Kis idő elteltével lassan, sétálva közeledtek vissza az üteghez. Már egészen közel voltak hozzá, amikor egyszerre csak éktelen süvöltés hallatszott a levegőből a fejük felett.

Mind a ketten hirtelen önkéntelenül is lekapták a fejüket és ijedten tekintettek abba az irányba, amelyben a süvöltés elhangzott. A távolból hatalmas robbanás döreje hangzott.

A Casa Pravatot - vagyis inkább Bendéék mögöttes rejtőző ütegét - lőtték San Dona felől a 35 centiméteres hajóágyú, de a lövedékek ártalmatlanul repültek el az üteg felett.

* * *

A hadvezetőség az elől harcoló csapatokat csak úgy tömte a kedvező hírekkel, hogy az uralkodó jó hangulatot a katonák között fenntartsa.

Az olasz fronton hír szerint elfoglalták már a Monte Tombát is és Flandriában a németek törték át a frontot, akik többek között addig az ideig kétszáz ágyút zsákmányoltak.

Hivatalos jelentés jött az orosz fegyverszünet megkötéséről és végül, azt is rebesgették még, hogy a tizennegyedik hadosztályt az addigi veszteségei miatt felváltják és pihenni küldik.

Ez az utolsó hír látszott a legvalószínűlenebbnek.

Az ezred kebelében pillanatnyilag azonban csak rossz hírek voltak forgalomban.

Schöpfleithner hadnagyot a gyalogsági vonalban a felderítőn egy gránát temette be és úgy kellett őt a földből a katonáknak kiásni. Nem sebesült ugyan meg, de idegsokkot kapott és egyelőre az ezredparancsnokságra küldték, hogy ott kipihenhesse magát.

Az üteg legjobb telefonistáját, Simkó káplárt pedig amikor az épen a szétszakított telefonvonalat javította, egy - a közelében felrobbanó - srapsnell golyója találta és nyomban megölte.

Az ólomgolyó a feje búbján hatolt be és az állánál jött ki.

Ugyanezen alkalommal egy másik telefonista súlyosan megsebesült.

* * *

Megindult az őszi esőzés is. Éjjel-nappal szakadatlanul esett hol erősebben, hol gyengébben.

A második ágyú legénysége fedezékének a teteje csakhamar beázott és hiába takarták le sátorlapokkal, a víz egyre jobban csöpögött felülről.

Hogy teljes legyen az áldás, alulról is vizet kaptak a fedezékben: felfakadt a talajvíz, pedig csak egy ásonyomnyira mentek le a földbe.

A szalmát, amelyen feküdtek, először csak benedvezte a víz, de egy éjszaka arra ébredtek, hogy teljesen vizesek lettek, mert már a vízben aludtak.

Kénytelenek voltak kiköltözni és új fedezéket építeni.

* * *

Az egyik ágyút Jörgl csoportparancsnok a gyalogság kérésére kirendelte a töltésre, be a gyalogsági vonalba, hogy a túloldalon egy különösen veszedelmes géppuska-fészket szétlőjjön.

Az ágyú legénységének a fele még reggel kiment, hogy az ágyú állását a töltés oldalában kivágja.

Délután a hatos fogat kihúzta a felmozdonyzott ágyút a kivágott állás közelébe és a tüzérek a gyalogság segítségével kötelekkel felvontatták az ágyút a helyére úgy, hogy az olaszok észre se vették a mozgolódást.

Amikor az ágyú fönt volt a helyén, az irányzó főtüzér beirányította arra a helyre, ahol a keresett géppuska-fészket sejtették és várt.

Kisvártatva megszólalt a géppuska:

ra, ta, ta, ta...

de utána eldördült a töltés oldalában álló ágyú is és egy pár jól célzott lövéssel el volt hallgattatva a kereplő gépfegyver.

A jól végzett munka után letaszították az ágyút a töltésről, sietve felmozdonyozták a közelben készen várakozó ágyúfogatra és inuk szakadtából elvágattak arról a helyről.

Pár perc múlva sivítva repültek oda az olasz gránátok, de már csak az üres állásban, a töltés homokjában robbantak fel.

* * *

Egy szép őszi reggelen, amikor teljes volt a csend, Rosmanith főhadnagy az első tiszt, aki tényleges volt, hogy a legénység el ne lustuljon és a rendet is fenntartsa közöttük, rövid ideig tartó menetgyakorlatot tartatott velük.

Akár csak a kaszárnyában, sorbaállottak a tüzérek, azután egy félóráig vezényszóra meneteltek jobbra, balra, megfordultak. Szóval egy kis ideig rendes kaszárnyai foglalkozás volt.

Igaz ugyan, hogy több volt a pihenj, mint maga a gyakorlat, de a legénység mégis csak morogva engedelmeskedett.

A lelépés után a lehangosabb közöttük, egy Torács nevű köztüzér, hangosan kijelentette, hogy többé nem vesz részt a gyakorlatozáson, mert a szolgálati szabályzatban sehol sem áll, hogy a harctéren gyakorlatozni kellene.

A kiabálás hallatára Rosmanith Miessel együtt bebújt a fedezékébe és tanakodni kezdtek, hogy nincs-e tulajdonképpen a közlegénynek igaza.

Végül Torácsot mégis kihallgatásra rendelték az ütegparancsnok elé, aki meg is büntette ahogy lehetett - pár napig nem volt szabad kint járnia -, de a gyakorlatozás is abbamaradt.

Ennél az esetnél nyilvánvalóvá lett, hogy mennyire csődöt mondanak a harctéren az otthoni fegyelmezési módok.

A kikötést, kurtavasat eltörülték, a becsukás pedig a harctéren nem volt büntetés, sőt még örültek is neki, hogy biztos helyen vannak és dolgozniuk sem kell. A harctéren egyedül csak az élelem megvonása volt büntetés.

* * *

Az olasz repülők nap-nap után átlátogattak az ellenséges állások fölé.

Nyugodtan fényképeztek, bombáztak anélkül, hogy a saját repülők akár csak meg is jelentek volna.

Csak a légelhárító ágyúk lövöldöztek rájuk, de ezeknek a lövedékei is inkább a saját katonaságra nézve voltak veszélyesek, mert a magasban felrobbanó időzített gránátok repeszdarabjai mind közéjük hullottak.

Szaladt is fedezék felé mindenki, ha az ágyúk a repülőket löni kezdték.

Bár nap-nap mellett lövöldöztek az ágyúk az olasz repülőkre, Bende csak egyetlen egyet látott, amelyet lelőttek.

Egy izben közvetlen a gép közelében robbanhatott a lövedék, mert a szárnyai elváltak egymástól és az egész alkotmány mint valami lelőtt madár zuhant le a magasból.

Egy alkalommal azonban, amikor az olasz gépek megint átrepültek, megjelentek a saját repülők is és felvették velük a harcot.

A földről figyelőknek izgalmas párharcokban volt részük. Mindenfelé egymással verekedő gépmadarak harcoltak a magasban.

Az egyik saját repülő felülről, mint a héjja, támadta meg az olasz gépet, amely erősen védekezett.

Hol lecsaptak egymásra, majd meg ismét felrepültek. Mint egy körhintában úgy köröztek egymás körül.

Mind a kettő a másik fölé igyekezett kerülni. A géppuskáik állandóan kattogtak.

És így harcolva távolodtak el egyre jobban az olasz állások irányába.

Ritka dolog volt azonban, hogy egy olasz gép zuhant le, leginkább csak a saját gépeknek esett bajuk.

Ennek az oka azonban abban rejlett, hogy az osztrák-magyar repülőgépek rosszabbak voltak az olasz gépeknél, mert az emberanyag ellen nem lehetett kifogás.

Különben is a repülők voltak mindig a legvakmerőbbek.

* * *

A hadosztály állásaival szemben, messze bent az olasz vonalak mögött négy kötött léggömb lógott fent a levegőben, figyelve az ellenséges oldalra.

Úgy néztek ki, mint négy - a levegőben lógó - nagy görbe szafaládé.

Hogy az olaszok ne érezzék magukat nagyon egyedül, a saját léggömbös osztag is felbocsájtott egy léggömböt Campo di Pietra mellett. De ez nem sokáig pöffeszkedhetett fent a magasban.

Távol a léggömbtől egy pár olasz repülőgép körözött. Valószínűleg megint fényképeztek.

A saját léghárító osztagok nem is igen ügyeltek rájuk. Megszokott dolog volt az.

Egyszerre csak az egyik olasz repülőgép kivált a többi köröző olasz gép közül és nyílegyenesen suhant a nagy léggömb felé, melyet a léggömbös osztag emberei sietve igyekeztek behúzni.

A léggömb már alig látszott a fák fölött, amikor a repülőgép a közelébe ért.

Hirtelen hatalmas fénycsóva lobbant ki a léggömbből, amely lángolva zuhant alá.

Az olasz repülőgép lelőtte.

A benne ülő megfigyelő, egy hadnagy, szénné égett.

Másnap azonban, mintha mi se történt volna, ugyanazon a helyen ismét egy léggömb emelkedett a magasba. A vadonutaj selyemszövet kihívóan ragyogva verte vissza a napsugarakat.

Lám: itt vagyok megint, hirdette büszkén.

Az olasz repülők ismét támadást intéztek ellene, de a léggömbös osztag aznap fűgőbbnek bizonyult és hamar behúzták a léggömböt, még mielőtt az olasz gépek a közelébe érhetek volna.

Másod-, harmadnap az olaszok ügyet se vetettek a léggömbre, mintha észre se vették volna. Nem fontos.

Negyednap reggel, alig hogy felengedték a léggömböt, hátúlról a Livenza felől egy igénytelen kis repülőgép közeledett a vonalak felé.

Eléggé alacsonyan repült és egy vonalban. Mindenki saját repülőgépnek vélte.

Úgy látszott, mint hogyha észre se venné a nagy pukkansot; amikor azonban a repülő a léggömb közelébe ért, hirtelen feléje fordult.

Olasz gép volt.

A repülőgép elhárító ágyúk bömbölni kezdtek és a gép környéke egészen fekete lett a felrobbanó időzített gránátoktól, de a gépmadarat feltartóztatni nem lehetett.

Jött, gyorsabban a legsebesebb szélvésznel, egyenesen a pusztulásra ítélt léggömb felé.

A léggömb még mindig magasan lebegett. Behúzni se próbálták a nagy ijedelemben.

A repülőgép már egészen a közelébe ért.

Most egy gyújtó töltényt lőtt ki rá és az óriási monstrum hatalmas lánggal égve zuhant alá.

Mellette egy kis ejtőernyő ereszkedett lassan libegve lefelé a levegőből. A megfigyelő tiszt mentette meg az életét egy merész kiugrással.

A lezuhant léggömb helyén egy darabig hatalmas koromfekete füstfelhő emelkedett az égnek, de lassan kitisztult az is.

Lelőtték a második léggömböt is.

* * *

Az üteget előkészítették arra, hogy magas látogatást fog kapni, mert Müller, a tüzérségi dandárparancsnok - akit érdemeire való tekintettel nem sokkal azelőtt neveztek ki vezérőrnagynak - járja sorba az ütegeket.

Nap-nap után várták a vezérőrnagyot és az őrszemet Rosmanith kiiktatta, hogy ha a vezérőrnagy meg találna jelenni, sípszóval - amelyet rendszerint az ellenséges repülők megpillantásakor használtak - figyelmeztesse az üteget a dandárparancsnok közeledésére.

Egy reggelen az ágyúkat tisztogatta a legénység - a második ágyúnál éppen a závarzatot szedték szét és azt olajozták - amikor a sípszó felhangzott.

Oldalvást előlről, a vizesárkon keresztül két katonatiszt mászott át és közeledett az üteg felé.

Az egyik magasabbrangúnak nézett ki. Müller volt, a dandárparancsnok, aki az előlálló ütegtől jött a segédtsípjével.

Az első tiszt vigyázzba állította a tüzéreket és hozzáíetett, hogy a jelentését megtegye.

Müller végigjárta az üteget, minden egyes ágyút megvizsgált, azután leadatott egy lövést a zárótűzre és végül meglegedését nyilvánítva tovább ment.

Pár napra rá újabb látogatás érkezett az üteghez.

Most Jörgl őrnagy, a csoportparancsnok vizsgálta felül őket.

A tüzérek éppen a lőszeres fedezékekben megvizésedett lőszerkészletet szárították.

A sárga szögletes kockákkal megtöltött selyemzacskók ott száradtak a fedezék melletti lőszeres ládákon a nap felé fordítva.

Ezeknek a sárga kockáknak nemcsak az volt a feladatuk, hogy az olasz oldalra röpítsék a lövedékeket, hanem a makacsul meggyúlni nem akaró vizes tüzelőfát is ennek a segélyével lobbantották lángra oly módon, hogy egy pár szemet a parázsra szórtak.

* * *

Lassan múltok a napok, mindegyiknek a méhe ismeretlen veszélyt rejtegetett magában.

A telefon az üteg és a megfigyelő között állandóan működésben volt. Az ágyúkat is gyakran megszólaltatták.

Az olaszokat nagyon bántotta a túloldali Zensoni hídfő - amely mint egy fájdalmas szálka az eleven húsba ékelődött be az olasz állások közé - és azért állandóan támadták.

December elején Schöller főhadnagy, az ütegparancsnok négy hétre egy Schallmess-tanfolyamra utazott Bécsbe.

Müller, a dandárparancsnok jutalmul a Tagliamentó mellett elért eredményekért szabad választást engedett neki egy katonai érdemkereszt és négy heti bécsi tartózkodás között.

Schöller az utóbbit választotta.

Helyette Rosmanith főhadnagy vette át az üteg parancsnokságát és Schöpfleithner hadnagy, aki a légnyomás következtében szerzett idegsokkja miatt addig az ezredparancsnokságon tartózkodott, lett az első tiszt.

* * *

Bende korán ébredt fel és körülnézett a fedezékben, amelyben lakott.

Körülötte az ágyú legénysége még aludt a nedves szalmán.

Köröskörül mindenfelé néha lövések, robbanások szakították meg a hajnali csendet.

„Halló, itt Bécs” - hallotta a szomszéd fedezékben ébren virrasztó szolgálattevő telefonistát a telefon kagylójába belekiáltani.

A tábori telefonállomások kint a harcvonalban nem hívták egymást a rendes nevükön, például: felderítő, megfigyelő, ezredparancsnokság, hanem mindegyiknek volt egy felvett neve, amelyet állandóan használtak. Mint: Bécs, Budapest, Laibach, Trieszt, Kassa, Szeged, vagy pedig valami más.

A zavar elkerülése végett azonban egy ezred telefonállomásai csakis különböző neveket használhattak. Így például nem lehetett közöttük két Bécs vagy más, ugyanazon névre hallgató két állomás.

A felvett nevekre azért volt szükség, mert a telefonbeszélgetéseket az ellenséges oldalon is hallgatták külön lehallgató állomások, amilyenek különben az osztrák-magyar hadseregnél is voltak.

Ezek ellen a lehallgató állomások ellen csak az nyújtott biztonságot, ha nem használtak földvezetékét a telefonnál.

Hogy ezeket a lehallgató állomásokat bizonytalanságban hagyják az egymással beszélgető két állomás mibenléte felől, használták a legkülönbözőbb neveket.

A lehallgató állomások állandóan figyelték az ellenség beszélgetését, mert a beszélgetés révén jöttek rá a leghamarabb az ellenséges katonaság mozgólódásaira.

Ha például a szomszéd oldalról angol beszédet hallottak a telefonon keresztül, akkor biztos, hogy angol csapatok érkeztek az ellenfélhez megerősítésül.

A különböző állomások neveinek a számából hozzávetőlegesen még a szembenálló csapattest erősségét is meg lehetett állapítani.

Ha esetleg a szembenfekvő csapatokat felváltották, azt is észrevették a lehallgató állomások, mert akkor a telefonállomásoknak hirtelen mind idegen nevük lett.

A zensoni hídfő

December nyolcadika lett, szeplőtelen fogantatás napja.

Bende lehúnyta a szemét és elgondolkozott.

Istenem, milyen különbség volt a mult és a jelen között.

Egy évvel azelőtt még gimnáziumba járt.

December nyolcadika.

Az osztályokban gyülekeztek a diákok, megszólalt a csengő éles szava és végigberregett az egész nagy épületen. Felpattantak az osztályok ajtai sorba mind és a diákság rendben, kettős sorokban, egyik a másik után, az osztályfőnökök vezetése mellett, vonult végig a hosszú folyosókon le a tágas tornaterembe, megnézni az ünnepi előadás főpróbáját.

A terem szépen fel volt díszítve fenyőgalyakkal és a diákok teljesen megtöltötték. Néhányan a magas korlátokra kapaszkodtak fel, hogy jobban lássanak.

Először az igazgató beszélt. Kötelességtudás, eredmény; csendült vissza Bende fülében.

Azután a gimnáziumi vonós zenekar játszott.

Végül pedig a felállított szinpadon ment a Boldogasszony csillagkoszorúja.

Elmúlt, álom volt.

Fölnézett.

Hideg, nyirkos fedezékben feküdt horkoló katonák között. Szemben vele a halál lesett át a túlsó partról kedvező alkalomra várva.

Mellette az egyik tüzér álmában halkán nyöszörgött:

„Jaj anyám, anyám.”

Az is otthon járt álmában.

Bende felsóhajtott.

Bár csak otthon lehetne megint. Boldogan ülne ismét a gimnázium padjaiba.

Nemsokára karácsony lesz. Mit nem adna érte, ha azt épségben otthon tölthetné?

Örülne a karácsonyi ajándékoknak, résztvenne az éjféli misén is és énekelné a Mennyből az angyal-t.

Harsány hang riasztotta fel az álmodozásából:

A szolgálatban levő telefonista kiállott a fedezéke elé és elkiáltotta magát:

„Tűzkészültség.”

A szolgálattelvő altiszt elrohant minden fedezékhez és belekiáltotta:

„Tűzkészültség.”

Hirtelen megelevenedett az egész állás.

A tüzerek álmukból felverve ledobták takaróikat és siettek a helyüket elfoglalni az ágyúk mellett.

Némelyik ingujjban szaladt, a másik akkor huzta a zubbonyát.

Egy pár pillanat múlva már mind az ágyúk körül állottak.

A riadó előlről jött a felderítőről, mert az olaszok megint megtámadták a Zensoni hídfőt.

Elöl, a gyalogságnál már kerepeltek a géppuskák.

Az első tiszt felállott a telefonista fedezéke mellé és onnan integetett:

„Első ágyú tűz, második tűz, harmadik tűz...”

Az ágyúk egymásután dördültek el.

Aznap volt december nyolcadika, szeplőtelen fogantatás napja.

Sok szegény katonának az utolsó napja.

* * *

A hídfőállás egyik előretolt árokrészét, amelyet hathatós tüzérségi előkészítés után megrohamoztak az olaszok, a 76-osok egy szakasza tartotta eredetileg, de már csak az egyik gépfegyver körül volt élet.

Ketten a gépfegyvert kezelték, míg a harmadik, a szakasznak még életben maradt parancsnoka, a gépfegyver védőpáncélja mögül puskából lőtte a támadó olaszokat. A szakasz többi tagja mind elesett már; vagy súlyosan sebesülten nyöszörgött a földön.

A gépfegyver kattogása egyszerre csak elhallgatott, a tüzelést vezető altiszt előrenyújtott karjára hajtotta a fejét és nem mozdult többé. Fejlövést kapott.

Az olaszok bátrabban kezdtek az ároknak már hallgató része felé közeledni.

A szakaszparancsnok, aki az imént még a gépfegyver védőpáncélja mögül puskájából tüzelt az olaszokra, gyorsan eldobta puskáját, félretaszította az altiszt holttestét a gépfegyver mellől és újra megindította azt, egyenesen belé a közeledő olaszokba. Egyszerre tíz is elesett közülük.

Az életben maradt olaszok hirtelen megtorpanak és visszafelé tódultak. A roham összeomlott.

Otthon az ujságok pár nap múlva Höfer jelentését hozták az olasz harcterréről:

„Az olaszoknak a Zensoni hídfő ellen indított rendkívül heves támadásait csapataink visszautasították. Az ellenfél nagy veszteségeket szenvedett. A mi veszteségeink jelentéktelenek.”

De egy pár katonát már nem talált életben az otthonról írott levél.

Teszik a levelet hetednap estére
Ifju Kiss Andrásnak hideg holttestére...

* * *

December 24-én, épen karácsony előestéjén, küldték ki az első alkalommal Bendét Miesz hadnaggyal együtt a gyalogsági állásba a tüzérségi felderítőre.

Az ütegállásban magukhoz vettek két telefonistát és azokkal együtt elindultak kifelé.

Az alacsony növésű Miesz hadnagynak az arca egészen sápadt volt, néha még a fogai is vacogtak.

Hogyne, amikor harminchat éves valaki és a legszebb életet hagyta otthon, nem tréfadolog szembenézni a halállal.

A hadnagy a kezében cipelte a vaskondért - az acélsisakot - amelyről az a hír járta, hogy néha megvédi a viselőjét a gyalogsági golyók ellen, de látott már Bende olyan sisakokat is, amelyeket a puska golyó mind a két oldalon keresztül lyukasztott, de úgy, hogy még a sisakokhoz tartozó fejek is benne voltak akkor.

Igaz ugyan, hogy az olasz sisakok még sokkal gyengébbek voltak.

Különösen az olasz vörös kupakos golyóknak - amelyeket a golyószórókba használtak - volt erős átütő erejük.

Ezeknek az alakja hasonlított az orosz gyalogsági lövedékekéhez, mert szintén hegyesek voltak, a színük pedig olyan volt, mint a vörösrézé.

Ahogy közelebb értek a gyalogsági vonalhoz, Miesz hadnagy a biztonság okáért feltette a sisakot, mert amint mondta: soha se lehet tudni, hogy mikor jó az.

Bende is elhozta magával a sisakját, de nem tette föl, úgy vélekedvén, hogy pont a fejükre pályázik a digó, amikor nem is látja őket.

Ilyen joggal máshol is eltalálhatják.

Bendék hamarosan kiértek az első vonalba. Felváltották az előző járőrt a szomszéd ütegtől, amely azonnal visszaindult a saját ütegéhez.

A felderítőt két üteg tartotta, amelyeknek egymás mellett volt a zárótűz szakaszuk.

A felváltás után Miesz hadnagy épen csak, hogy figyelmeztette Bendét a szükséges dolgokra, a térképre, még az állást se mutatta meg neki, máris elkészült és igyekezett vissza az üteghez, egyedül hagyva Bendét a két telefonistával.

Alacsony alakja, fején a nagy sisakkal - mert jó nagy számot választott, hogy az jobban védje a fejét - hamarosan eltűnt a bokrok között.

Ez volt Bende bemutatkozása a felderítő álláson és ettől az időtől kezdve állandóan felderítő tiszti szolgálatot végzett, felváltva a szomszéd üteg egyik tisztjével.

Ágyúparancsnoki állását azért megtartotta és ha a felváltás alkalmával az ütegállásban tartózkodott, ő volt a második ágyú parancsnoka.

Ahogy Miesz hadnagy egyedül hagyta, Bende unatkozni kezdett.

Először elment a gyalogsághoz, végigjárta a lövészárkot, aztán a térképet kezdte tanulmányozni.

Felmászott a töltés tetejére, ahol végighasalt, távcsövön keresztül figyelte az olasz vonalakat és összehasonlította azokat a térkép adataival.

Így lassan mégis csak múltott valahogy az idő.

* * *

Másnap, karácsony első napján, huszonötödikén délután épen a felderítő fedezéke előtt beszélgetett Bende egy gyalogsági önkéntessel, amikor az úton - a felváltásra szokatlan időben - a bokrok között feltűnt Miesz hadnagy siető alakja, aki Bendét jött felváltani.

Valamire készülhettek.

Bende egyedül ment vissza az üteghez, ahol átvette az ágyúja feletti parancsnokságot.

Másnap már korán reggel öt órától tűzkészültségben volt az üteg. A tüzérek egészen délig állottak az ágyúk körül és minden pillanatban készen várták a tüzelést megindító jelet. De az nem jött.

Minden nyugodt maradt.

A csapatok a túloldali Zensoni hídfőt üritették ki, amelyet még november hó 11-én - az ide-érkezésük utáni napon - foglaltak el nagy veszteségek között.

Akkor az átkelésnél az egyes és kettes vadászrezdek csaknem teljesen megsemmisültek és a hetvenhatosok - a tizennegyedik hadosztály legvitézebb ezrede - is súlyos veszteségeket szenvedtek.

Az olaszok, akikre nézve a hídfőállás nagyon kellemetlen volt, azóta állandóan támadásokat intéztek ellene, de elfoglalni nem bírták.

Mivel azonban a túloldalt tartó csapatok ellátása és utánpótlása nagy nehézségekbe ütközött, a hadvezetőség kénytelen volt elrendelni a hídfőállás kiürítését.

A visszavonulást a gyalogság észrevétlenül hajtotta végre és az olaszok észre se vették egy pár napig, hogy már csak az üres állásokat lövik.

A gyalogság után a tüzérség is megváltoztatta az állását, mert a visszavonulás után nagyon közel lett volna az olasz álláshoz.

* * *

Az új állás Campobernardo közelében feküdt, a falutól egy kissé délnek.

Egy szakasz azonnal elfoglalta az új állást, hogy onnan belőjjék az ágyúkat, míg a másik két szakasz, amelyekhez Bende ágyúja is tartozott, egyelőre még a régi állásban maradt.

Bevárták az ütegparancsnok megérkeztét, akinek pár nap múlva kellett visszajönnie a bécsi Schallmess tanfolyamról.

Ahogy az ütegparancsnok megérkezett, a hátramaradt két szakasz is bevonult az új állásba.

Evvel egyidejűleg az ütegparancsnok is áthelyezte a megfigyelő helyét - amely addig az ideig közvetlenül a gyalogsági vonalak mögött a romanzioli kastélyban volt - a Casa Casorciba, mert az olasz tüzérség már nagyon odakellemetlenkedett a kastély környékére.

Az utolsó napon is két telitalálatot kapott a kastély. Az egyik épen a nagy ollós messzelátó állványát verte széjjel, de más bajt nem okozott.

Az ütegállás megváltoztatásával egy időben a mozdonyok is más helyet foglaltak el, hogy közel maradjanak az ágyúkhöz.

Épen ideje volt náluk is az állásváltatásnak, mivel az utolsó napokban két nehéz lövedék is becsapott a lovak közé, amelyek négy embert megöltek és egy pár lovat széttéptek.

* * *

Mivel a gyalogság a Zensoni hídfőt - amely előtt az üteg zárótűz szakasza volt - kiürítette, megváltozott a zárótűz helyzete is, amely az olasz részen fekvő Lampol környékére került és e miatt a gyalogsági vonalban is meg kellett változtatni a tüzérségi felderítő helyét.

A tüzérségi felderítőt pont Lampollal szemben állították fel ott, ahol a Piave töltése egy könyököt alkotott.

Közvetlenül a töltésnél a gyalogsági vonal mögött egy ház állott aránylag épségben és a felderítő fedezéke épen emellett a ház mellett volt a töltés oldalába vágva.

A házban helyezték el az aknavetőket a tartalék löszerkészletüket, ami állandó veszélyt jelentett a mellette álló fedezék részére, mert ha egy olasz ágyúlövedék - amelyek amúgy is néha egészen a közelbe vágódtak be - talált volna oda becsapódni, az felrobbanhatta volna az egész löszerkészletet.

Azt se vették figyelembe, hogy az ellenséges aknavetőket leggyakrabban a házat keresték és annak az irányába lőttek.

A töltés mögötti út mentén, amely Romanziolt kötötte össze Sabbionerával, házak heverték összedőlve, rommá lőve.

Némelyeknek egy faluk sem állott már épségben, másoknál még vagy a fél ház megvolt.

Az egyik félig-meddig még épen álló ház teljesen úgy nézett ki, mint egy őskori sárkánygyík csontváza.

Egy emeletes ház volt az, amelyiknek az elülső, a töltés felé néző főfala teljesen leomlott és zuhanása közben magával rántotta a fedélszék egy részét is. A ház állva maradt felének a tetőgerendái mint a csupasz bordák meredtek az ég felé.

Állóharc

Az új ütegállást Campobernardo közelében először ki kellett építeni.

Az ágyúk mind egy sorban állottak egy - a földeket egymástól elválasztó - vizesárok partján.

Az ágyúállások elkészítése után, ezek mögött, nekifogtak a fedezékek felépítésének is.

Végül pedig a lőszerraktárakat készítették el az ágyúk mellett.

A fedezékeken kívül még egy rendes ház is épült az ütegállásban a tisztek és a telefonisták részére, akik ott tartották a szolgálatot.

Kint a harctéren háznak nevezték ugyan, azonban otthon még cigányputrinak se lett volna megfelelő.

Az egész ház belefért volna egy középnagyágú szobába és falakkal három részre volt osztva.

Két rész volt a tisztek tartózkodási helye, míg a harmadikban helyezték el a telefont.

Mikor a ház elkészült, annak a bebútorozása okozott gondot. Mivel máshol nem volt bútor, Bendét két szekérral a Piave partja melletti San Donába küldték, hogy onnan bútorokat hozzon.

Minek is maradtak volna ott a bútorok hiába a lakosaiktól elhagyott üres házakban, ahol amúgy is elpusztultak volna a szétlőtt romokban.

A kiküldött két szekérral Bende eleinte a lehetőséghez képest hátul tartotta magát, hogy kár ne essék a lovakban, de San Dona környékén már kénytelenek voltak előre jönni.

Átlépték a vasútvonalat és az út mentén a házak egyre szaporodtak. Benn voltak San Donában.

Igyekeztek onnan hamarosan visszakerülni, mert az olaszok állandóan belelőttek a házak közé.

Gyorsan megrakták a szekereket egy pár ággyal, éjjeli szekrényvel, föltettek egy alacsony ládát is - amelyet előzőleg kiürítettek - amilyenben az olaszok a ruháikat tartogatták és a formájában nagyon hasonlított a magyar falusi vidékeken található tulipános ládákhoz.

Zsinkó káplár még egy üvegkereskedésbe is benézett - amelyben természetesen nem volt kiszolgálás -, ott felszedett egy pár tábla üveget, amelyekkel az ablakokat akarta beüvegezni és már sietve futott velük vissza a kocsik felé, amikor csinn...

egy srappnell robbant fel a közelben és szórta az utcát tele golyókkal.

Bendék hirtelen a közelálló házak ereszei alá ugrottak, hogy egy kissé védve legyenek.

A káplárnak - aki épen az utcán szaladt keresztül - a kezében csörömpölve törtek szét az üvegtáblák, a nadrágját is elszakította egy ólomgolyó, de már nem vártak tovább.

Felkapaszkodtak a szekerekre és lóhalálából siettek visszafelé.

Abban az időben a harctéren aránylag nyugalom uralkodott.

Csak imitt-amott robbant egy-egy ellenséges ágyúlövedék, csak néha sebesült meg, vagy esett el néhány ember.

Egyszer a saját tüzéréség lőtt bele tévedésből a gyalogsági vonalba. Egy pár halott volt ott is.

A Palazzo Criccoban - nem messze az első vonal mögött - a zászlóaljparancsnokságon nyugodtan sétáltak az udvaron a katonák, vagy üldögéltek a babérfa körül. Nem volt szükség a pincében a vasgerendákból fölépített rókalyukra.

Kint az udvaron nyugodtan aludt tizenkét küldönc két hatalmas boroshordóban.

* * *

Bende hadosztályához, a tizennegyedikhez, négy gyalogezred tartozott, amelyek együttesen tartották a Ponte di Piave alatt, Salgaredánál kezdődő szakaszt egészen Noventa di Piavéig.

A négy ezred - a 71., 72., 48. és 76-osok - két gyalogdandárra voltak osztva, melyek mindegyike két ezredből állott.

Egyrészt a 71. és 72. gyalogezredek, másrészt pedig a 48. és 76. gyalogezredek alkottak egy dandárt.

A hadosztályból egyszerre csak egy dandár volt elől a harcfrontban, míg a másik dandár hadosztálytartaléknak maradt Cessalto környékén az országút mellett, hogy szükség esetén hamar ki lehessen vetni a frontra.

A két dandár négyhetenként váltotta fel egymást.

De a harcfrontban levő dandárnak is csak az egyik fele foglalta el az első vonalat - még pedig minden ezrednek két zászlóalja -, mialatt a másik két zászlóalj a második vonal kiépítésén dolgozott.

Azonban ez a beosztás csak teljesen nyugodt időben maradt így, mert a legkisebb mozgolódás esetén a tartalékban maradt második dandárt is előre vetették, hogy az első vonalban álló gyalogságot megerősítse.

* * *

Az ütegállásban a legénység az ágyúkat és a fedezékeket igyekezett a repülők számára láthatatlanná tenni, hogy le ne fényképezhessék azokat.

Az ágyúk fölé dróthálókat kötöttek, amelyeket teletűzködtek galyakkal, venyigével. A fedezékek helyét pedig gyepféglával rakták ki, sőt némelyek még virágokat is ültettek a fedezék ablakai elé.

Az ütegben állandóan egy őrszem vigyázott, akinek a főfeladata az volt, hogy az ellenséges repülők közeledését minél korábban jelezze.

A karabélyon kívül csak egy síppal szerelték fel, amelybe rögtön belefujt, ha egy ellenséges repülőt észrevett.

A síphangra egyszerre mozdulatlanul meredt mindenki azon a helyen, ahol éppen állott, hogy a repülőről ne vegyenek mozgást észre.

* * *

Az ezredparancsnokságot időközben megint hátrább helyezték.

Az első székhelye a Piave mellett Campobernardo volt, de amikor a gyalogság a Zensoni hidfőt feladta és visszavonult az innenső oldalra és a tüzérség hátrább - Campobernardo környékén - helyezkedett el, áttették az ezredparancsnokság székhelyét a hátrább álló Casa dal Zottoba.

Már ekkor is micsoda különbség volt az ezredparancsnokság és az ütegek között.

Az ezredparancsnokság tájára csak nagy ritkán tévedt egy-egy ellenséges ágyúlövedék.

De még az a kevés lövöldözés is idegesítette az ott tartózkodókat, pedig fontos dolog volt, hogy a parancsnokság minden körülmények között biztonságban legyen. Hiszen hat üteg sorsa felett rendelkezett.

Azonkívül a magasabb parancsnokságokkal se volt jó az összeköttetés.

Tehát harmadszor is áthelyezték az ezredparancsnokságot egy valamivel biztosabb helyre - most már véglegesen - a Scolo Grassaga és a hátravezető főútvonal kereszteződésénél álló Casa Fantarioba.

Innen legalább könnyebben érintkezhettek a magasabb parancsnokságokkal is.

* * *

Egy kora reggel közvetlen közelben a levegőből motorberregés és géppuskaropogás hallatszott.

Egy ellenséges - valószínűleg angol - repülő hátúlról, Motta felől jövet, leszállott egészen alacsonyra, alig valamivel a fák koronája fölé és végiggéppuskázta a főutat, amely abban az időtájban mindig tömve volt katonákkal.

A rajta haladó osztagok emberei - akiket nem találtak el a golyók - hirtelen szétrebbentek.

Egyszerre tiszta lett az út, csak egy pár öszvérnek a hullája, meg vagy tizenöt-húsz katona feküdt rajta holtan, akiket a repülőgép géppuskája eltalált.

A sikerült rajtaütés után a repülő - hogy, el ne találhassák - egy darabig még össze-vissza repkedett.

A katonák még fel se ocsudhattak a meglepetésükből, amikor a gép az olasz vonalak irányában már el is tűnt.

Kisvártatva szekerek jöttek, amelyekről emberek ugráltak le, akik felszedték a szana-széjjel fekvő holttesteket, azokat össze-vissza feldobálták a szekerekre, mint a teli krumplis zsákokat és vitték hátra.

A mottai haditemetőben megint szaporodott egy párral a sirok száma.

* * *

Bende még csak első napja tartózkodott az új felderítőn és még ideje se volt körülnézni, amikor magas látogatás érkezett.

Épen a fedezéke előtt tartózkodott délelőtt, amikor két magasrangú tiszt közeledett feléje.

A csukaszürke tábori nadrágon széles vörös stráf mutatta, hogy tábornokok voltak.

A hadosztályparancsnok és a gyalogsági dandárparancsnok vizsgálták felül a vonalakat.

Mikor eléje értek, Bende összevágta a sarkát, fészeken tisztelgett és lejelentkezett, mint felderítő tiszt a tüzérségtől.

A tábornokok megálltak előtte és a hadosztályparancsnok megkérdezte Bendétől:

„Lehet az ellenséges oldalon a vonalak mögé látni?” - pedig mint hadosztályparancsnok már tudhatta volna, hogy egy töltésről egy távolabbbfekvő hasonló magasságú töltés mögé látni nem lehet.

De ezt viszont Bende se tudta, mert csak előzőleg váltotta fel ott az előbbi felderítő járőrt és elegendő tapasztalata se volt még. Azért gondolkozott egy darabig, azonban a végén kivágta:

„Nem tudom.”

A két tábornok egészen elszörnyedt a felelet hallatára. Később fel is panaszták a tüzérségnél, hogy a felderítő tiszt szolgálatot önkéntesekkel láttatják el, akik nem tudnak semmit, de emiatt nem Bendének a feje fájdult meg.

Különben ő azután is csak úgy, mint azelőtt, felderítői szolgálatot végzett.

* * *

A felderítő helyétől nem messze voltak felállítva azok az aknavető, amelyeknek a tartalék lőszerkészletét a felderítő fedezéke előtt álló kis házban raktározták el.

Az aknavető ágyúk hosszú csövei állandóan az eget kémlelték a töltés oldalában, mint valami kimustrált ócska távcsövek.

Nem lőportöltéses, hanem légnyomásos aknákat használtak beléjük, amelyeknek az elsütésénél alig hallatszott egy kis csattanás és máris repült az akna.

A sűrített levegőt hosszú, vastagfalú vaspalackokban hozták a számukra.

Az aknavető ágyúk közelében az azok legénysége által használt rókalyuknak egyik nyílása látszott, amelyik mélyen a töltés alá vezetett.

Vastag gerendákkal kibélelt bejárata úgy nézett ki, mint egy szepességi bányabejárat. Csak a csillék hiányoztak mellőle.

Bent a rókalyukban a két nyílás közelében ásók, lapátok, csákányok heverték arra az esetre, hogy ha az ellenséges lövedékek a rókalyuknak mind a két bejáratát be találnák temetni, legyen a katonáknak mivel kiásni magukat.

* * *

A tüzérségi felderítőt két szomszédos üteg felderítő tisztjei tartották kölcsönösen. Ezeknek a felváltása hetenként történt.

Minden hét elején, hétfőn érkezett meg a másik járőr a délelőtti folyamán.

Épen hétfő volt, a felderítőn Bende tartózkodott a telefonistáival, akit a másik üteg felderítő tisztjének kellett aznap felváltani. De a felváltás egyre késett.

Közeledett a dél, amikor Bendének már az ütegekben kellett volna lennie, de a másik felderítő járőr még mindig nem volt sehol.

Bende ideges lett.

Mi történt a másik ütegnél, hogy nem jönnek? hol késnek? Talán csak nem érte őket valami szerencsétlenség útközben? - jutott Bende eszébe.

A telefonhoz lépett, felhívta a másik üteget és érdeklődött náluk, hogy mi van a felváltással.

A vonal tulsó végén a telefonnál épen Kisvárday zászlós, a másik üteg felderítő tisztje jelentkezett.

„Mi lesz a felváltással?” - kérdezte meg tőle Bende.

„Hja kérlek - válaszolta vissza egy kissé élesen Kisvárday - holnap reggel indulok haza szabadságra, hát csak nem leszek bolond először még a felderítőre menni a gyalogsági vonalba? Más tisztje pedig nincs az ütegnek.”

Bendét a fölényeskedő hang hallatára elfutotta a méreg és beleordított a telefonba:

„Nem bánom én, akár a föld alól is kerítsetek egy tisztet, mert ha nem válttok fel, bejelentem az ezredparancsnokságon.”

Még egy darabig veszekedtek egymással, azután Bende mérgesen lecsapta a telefon kagylóját. Dühöngött magában, hogy nem akarják felváltani és így ki tudja, hogy meddig kell még kint maradnia.

Fent a megfigyelőn, ahol az ütegparancsnok tartózkodott, a telefon mellett ügyelő telefonista óvatosan letette a kagylót, lekapcsolta fejről a fülhallgatót és bekopogtatott az ütegparancsnokhoz.

Az ütegparancsnok épen a térkép fölé hajolt és szórakozottan kérdezte:

„No mi baj?”

„Főhadnagy úr, tessék csak a telefonhoz jönni - szólalt meg a telefonista - és tessék meghallgatni: hogyan veszekszik az önkéntesünk egy zászlóssal a szomszéd ütegtől.”

A főhadnagy letette a ceruzát a kezéből, átment a szomszéd szobába a telefonhoz, fölvette a telefon hallgatóját és belefigyelt.

Nem értett magyarul, csak a heves hangokon hallotta, hogy ott nyilvánvalóan veszekedés folyt.

Egy önkéntes káplár egy zászlóssal. Hallatlan dolog.

Az ütegállásban hasonlóképen feszülten figyelték a tisztet a telefont.

Amikor Bende a felderítőn mérgesen lecsapta a telefon kagylóját, a megfigyelőről az ütegparancsnok hívta fel a szomszéd üteget.

A telefonnál megint Kisvárday jelentkezett:

„Halló, mi volt az az elébb? Miért veszekedtetek?” - kérdezte tőle Schöller.

„Nem tudjuk a felderítőt felváltani, mert az ütegnek nincs más felderítő tisztje, csak én, én pedig holnap utazom haza szabadságra és ezért nem mehetek ki” - jelentette Kisvárday.

„Jó - válaszolta neki Schöller főhadnagy, Bende ütegének a parancsnoka - akkor az én önkéntesem kinnmarad még egy hétig, hanem legközelebb ti is tizennégy napig lesztek kint.”

Ez a megoldás azonban nem nagyon tetszett a szomszéd ütegnek.

Közben már délután lett.

Bendének és két telefonistájának már ki se vitték az ebédet, mert az ütegállásban várták őket.

Mint a ketrecbe zárt vadállat járkált Bende föl és alá a fedezékben. Éhes volt és még felváltást se kapott.

Végre hat óra tájban, amikor már sötétedni kezdett, nagy mogorván beállított Schwarz hadnagy a szomszéd ütegtől két telefonistájával együtt. Felszerelést természetesen elfelejtettek magukkal hozni. Ott kellett hagyni nekik az egész felszerelést.

Mérgesen búcsúztak el egymástól.

Az egyik azért haragudott, mert majdnem egy teljes nappal késett el a felváltása, míg a másik pedig azért, hogy egyáltalán ki kellett jönnie és ott kellett hagyni a kényelmes mozdonyállást.

Ahogy az üteghez visszaérkeztek, a tisztok nevetve fogadták Bendét és gratuláltak neki, hogy nem hagyta magát a veszekedésben.

* * *

Az ütegállásból kijött két ember és a felderítőn külön fedezéket építettek Bende számára, mert a régi fedezék kizárólag csak a telefonisták részére volt elég.

A fedezék teteje ugyan egy kissé magasra sikerült, úgy, hogy egészen kiállott a töltés oldalából, de az egyelőre nem volt nagy baj, megtámasztották a hátát töltött homokzsákokkal, amelyek papirosból készültek.

Este, alig hogy beköltözött Bende a kész fedezékbe, az olasz aknavető a töltés mögött álló házat kezdték bombázni.

Krach, krach...

hallatszott egymás után a felrobbanó akna zaja.

Hirtelen berontott hozzá az egyik telefonista: Gecsei. Az arca egészen véres volt és egész testében remegve mondta, hogy egy akna a fedezékükbe csapott be.

Bende rosszat sejtve rohant át.

Szerencsére a hír nem felelt meg teljesen a valóságnak, mert az akna nem a fedezékben, hanem közvetlenül mellette robbant fel.

A légnyomás a fedezék egyik oldalát benyomta és az egész helyiséget teliszórta földdel.

Az egyik becsapódó deszka a felső ágyon alvó Gecseit jól pofon vágta, úgy, hogy elindult az orra vére.

Gecsei kérte Bendét, hogy engedje őt vissza az üteghez, mert idegsokkot kapott. Mivel a telefonista amúgy is használhatatlan volt, Bende engedett a kérésnek és visszaküldte az ütegállásba.

Gecsei teljes felszerelésével együtt azonnal hátrament. Azt gondolta, hogy most minden további nélkül egyenesen a kórházba küldik. Azonban átláttak a tervén és másnap már ismét a felderítőn volt. Visszaküldték.

* * *

Bende állandóan mászkált a töltés mögötti összelőtt házak romjai között.

Egy alkalommal, amikor így a romok között bujkált, felfedezte, hogy Romanziol mellett a Casa Serafiniben egy régi irattár van. Azóta mindig eljárt oda, a megmaradt iratok között kutatni.

Először megvárta, amíg egy kissé elcsendesedett a környék. Ez minden nap kora délutánra esett, amikor az olaszok ebéd utáni pihenőjüket tartották. Ekkor indult mindig Bende a Casa Serafinibe kutató útjára.

Néha azonban a kutatás hevében elmulott az idő és Bende már csak arra eszmélt, hogy az olaszok ismét a közelbe kezdenek löni.

Ilyenkor először meglapult, kivárta a kedvező pillanatot amely két lövés között volt, azután gyorsan szedte a sátorfáját és elszaladt.

A Casa Serafinin kívül a sabbionerai kastélyban is felfedezett egy irattárat Bende, de oda csak kétszer mert elmenni összesen. Olyan barátságtalanul lőtt bele az olasz a két emelet magaságú kastélyba, hogy félt ott tartózkodni.

A kastély egyik külső fala már teljesen le volt omolva és látni lehetett az összes szobákat. Némelyekben még a bútorok is a helyükön állottak.

* * *

Épen az előretolt tábori őrsről figyelte Bende messzelátóján keresztül az olasz vonalat.

Ott is - mint az innenső oldalon - csonkán nyújtogatták a még megmaradt fák ágaikat az ég felé. Mint megannyi béna ember.

Némelyiknek a törzse is tele volt szórva apró pettyekkel. Egy srapnell golyóinak a nyoma.

Az olasz töltés előtt drótakadályok húzódtak, az átjáróknál pedig egymásra hányt spanyol lovasok feküdtek.

Hirtelen egy tompa csattanás hallatszott az olaszok oldalán: felrepült egy akna.

Szabadszemmel is jól ki lehetett venni, úgy nézett ki, mint egy repülő vadliba szárnyak nélkül.

Bende meglapult az árokban és óvatosan kémlelt fölfelé.

Az akna vékony nyaka elől ütemesen lengett jobbra-balra. Közben nehézkesen emelkedett.

Már átrepült a tábori őrs fölött, ott már nem lehetett baj. Azután elérkezett a csúcspontra és ott megfordulva - hátul lógó nyakkal jött lefelé.

Krach...

Egy robbanás hallatszott arról a helyről, ahol az akna a töltés mögött eltűnt.

Ahogy Bende a tábori őrsről visszatért, már csak azt látta, hogy több baka egy nehéz sátorlapot vitt.

Nagyon komolyaknak látszottak.

„Mit viztek?” - kérdezte tőlük Bende.

Az egyik közülük szótlanul takarta fel a sátorlapot. Benne egy gyalogsági önkéntes feküdt holtan.

Az önkéntes épen a töltés tetején az árokban figyelt, amikor az akna jött.

Tőle nézve úgy látszott, mint hogy ha az akna az árokba akarna zuhanni. Leszaladt, hogy elkerülje.

Az pedig átrepülte a töltést és az aljában robbant.

Az önkéntes épen a felrobbanó aknába szaladt bele, amelynek a szárnya a fél fejét leszelte.

Épen szabadság előtt állott.

* * *

A saját vonalak felett már pár nap óta egy olasz megfigyelő gép keringett.

A nehéz tüzéréjét lőtte be valamilyen célpontra.

A távolból néha el-elhallatszott a robbanások döreje.

A megfigyelő gép teljesen egyedül volt, még a két megszokott harci repülő is hiányzott mellőle, amelyek máskülönben vigyáztak reá.

Minek?

Hiszen az osztrák-magyar repülők amúgy se merték megtámadni.

Az olasz gép nyugodtan rőtta a köreit, egyiket a másik után.

Körülötte egy felrobbanó időzített gránát piszkos fekete foltja se látszott. A légelhárító ütegek is hallgattak.

Az olasz front háta mögül öt harci gép közeledett. V alakban repültek, mint a darvak.

Még messze voltak, nem lehetett megállapítani, hogy ellenséges, vagy saját gépek-e.

A repülőgépek a levegőben gyorsan közeledtek, már látszott a szárnyuk alján a hármaskarikák.

Saját repülők voltak. Valószínűleg egy felderítő útgépről tértek vissza.

Az olasz repülőgépről még nem vettek észre semmit, mert nyugodtan körözött tovább.

Úgy látszott, hogy a saját gépek se törődtek vele, mert látszólag egyenesen folytatták az útjukat hátrafelé.

De mégse. A vezető repülőgép hirtelen jobbra kanyarodott el, az olasz repülő irányába. A többiek is követték az első példáját.

Magasan repültek az olasz megfigyelő gép felé, mint a sas.

A katonák mind kitódultak a fedezékekből és izgalommal lesték a földről a bekövetkező légi harcot.

Időközben az olasz gép is észrevette már a közeledő ellenséges repülőket, mert gyorsan megfordult és menekülni igyekezett.

Elég későn, mert az ellenséges gépek akkor már majdnem fölötté voltak.

A vezető gép siklórepüléssel lecsapott rája, a többiek libasorban követték.

A vezérgép egészen közel ért az olasz megfigyelő géphez és rálőtt egy gyújtótöltényt.

Az olasz gép a lövés után hosszú füstcsóvát bocsájtott ki maga után, miközben egyre jobban távolodott az öt osztrák-magyar repülőtől.

Mi az? Talán csak nem menekült meg? - találgatták a földről.

De nem.

Hirtelen az egész kigyulladt, a motor felrobbant és az olasz gép mint egy szárnyaszegett madár zuhant lefelé.

Egymás után két fekete pont vált el az égve leeső géptől.

Az olasz megfigyelő és a pilóta ugrottak ki az égő gépből, hogy életüket megmentse, ejtőernyőjük azonban nem nyílt ki és mind a ketten halálra zúzták magukat a földön.

Pár pillanat múlva már csak a saját gépek látszottak az égen, amelyek nyugodtan - mintha mi se történt volna - igyekeztek vissza a hangárok felé.

Elvégezték feladatukat.

Távol, Noventa tájékán hatalmas fekete füstfelleg emelkedett a felhőtlen ég felé. Szélségszerű volt és az ég felé emelkedő füstöt nem zavarta szét a szél.

A lezuhant olasz repülőgép roncsai égtek.

Közeliében két véres folt, ruharongyok. A zuhanó repülőgépből kiugrott két olasz tiszt maradványai.

A felderítőn Bende mellett - aki szintén a fedezéke előtt nézte az izgalmas légi harcot - elrohant az aknavető parancsnoka, egy tüzérezászlós.

„Hová szaladsz?” - kiáltotta utána Bende.

„Az olaszok most valószínűleg szintén mindnyájan kint vannak a harcot nézni, most odaveretek nekik” - szólt vissza futtában a zászlós.

Kisvártatva egy pár apró csattanás hallatszott az aknavető helye felől.

A légnymósos aknavetők lőttek és nemsokára már hallatszott is a túloldali töltés mögül a felrobbanó akna éles zaja.

Krach, krach...

* * *

Február 13. Péntek. Szerencsétlen napja a babonásoknak. De a tüzérek nem babonások, mert nekik egy védőszentjük van, aki vigyáz rájuk: szent Borbála.

Ezen a napon tisztet, illetőleg tisztjelöltet kapott az üteg az ezredparancsnokságról, akik egyenesen otthonról jöttek.

Egy Lindenmayer nevű zászlós érkezett - aki pozsonyi volt és másnéven Csucsornak is hívták talán azért, mert néha önkéntelenül is csókra csücsörítette a száját, ha be volt csipve - és egy önkéntes tüzemester, Sándor József.

Lindenmayer már ismerte kint a dörgést, hiszen sokáig volt önkéntes, még Gömöri főhadnaggyal együtt - aki akkor már az 5/14 ütegparancsnoka volt - az orosz harctéren. Csak zászlós volt még új.

A másik, Sándor azonban még addig az ideig nem szagolt harctéri levegőt. Látszott is az egész megjelenésén.

Otthon úgy látszik figyelmeztették arra, hogy a kincstári ruha átalakíthatatlanul a legmegfelelőbb kint a harctéren, mert minden úgy lógott rajta, mint egy madárijesztőn.

Sándort telefonistának osztották be.

Egyszer-kétszer látta is őt Bende a vonal javítása vagy fektetése közben a felderítőre menet, vagy onnan jövet.

Olyan keserves arccal húzta a drótot, mint hogyha vadalmába harapott volna. Egyáltalán nem tetszett neki kint a harctéren.

Hiszen Bende is elismerte magában, hogy nem volt valami fényes dolog kint tartózkodni, állandóan földbevéjt lyukakban lakni és az életért rettegni, hogy mikor tépi az embert darabokra valami bolond gránát, vagy akna.

Ennél sokkal kellemesebb dolog lett volna például délutánonként az Andrássy kávéházban a puha pamlagon ülni egy csésze feketekávé mellett, egy cigarettát szíva hozzá és csak az ujságokból olvasni a harctéri jelentéseket, nem pedig személyesen csinálni azokat.

De utóvégre ki a harctérre is csak ember kellett és hogy ha már valaki kénytelen volt kint lenni, akkor legalább jókedvű maradjon és ne vágjon savanyú arcot. Szükségtelen még avval is súlyosbbitani a helyzetet és elsavanyítani nem csak saját magát, hanem minden körülötte tartózkodót is.

* * *

Lindenmayerért rögtön a következő nap eljött a barátja, Gömöri főhadnagy lóháton és elvitte magával egy kis barátságos mulatságra az ötödik üteghez, hogy megünnepeljék újbóli találkozásukat.

Hogy mennyit ittak akkor össze, azt nem vallotta be Lindenmayer soha, Bendéék már csak az eredményt látták.

Reggel egy küldönc kíséretében karikás szemekkel és egészen halálsápadt arccal lóháton megjelent az állásban Lindenmayer.

A zsebkendőjét az orra alatt tartotta, mint hogyha náthás lett volna. A lóról való leszálláskor megfordult úgy, hogy nem lehetett az arcát látni, mikor pedig visszafordult, már ismét az orra előtt volt a zsebkendő.

A küldönc - akinek buta arcáról nem lehetett leolvasni semmit - elvitte a lovat és Lindenmayer Bendéékkel együtt bement a fedezékbe.

Bent levette a zsebkendőt a szája elől.

Hát a divatosra nyirott kis angol bajuszának - amelyet pedig nagy gonddal ápolt már az első naptól kezdve és egy kis ezüst bajuszkefével tartott rendben, miközben tetszelegve nézte egy kis zsebtükörben - az egyik fele hiányzott.

Óriási hahota hangzott fel úgy, hogy kint is összeszaladtak a tüzérek.

„Csucsor, hol hagytad a szép bajuszodat?” - hallatszott minden oldalról.

Lindenmayer erre komikus mozdulattal lekapta a tiszti sapkáját a fejről. Ujabb nevetés.

A hajába hatalmas tonzura volt nyirva. Úgy nézett ki, mint egy katonaruhába bujztatott dominikánus barát.

Az ármányos Gömöri a viszontlátás örömeire teljesen leitatta Lindenmayert és amikor berúgva tehetetlenül feküdt az ágyban, egy kis körömollóval lenyirta a haját és a bajuszát.

* * *

Közeledett Bende bevonulásának az első éves évfordulója, amelyen kinevezhették zászlósnak.

Ahhoz tudniillik, hogy valakit zászlósnak lehessen kinevezni, szükséges volt a háborúban az eredményesen letett tiszti vizsgán felül az is, hogy az illető négy hónapot töltött legyen kint a harctéren.

Legkorábban azonban mindenkit csak egy évre a bevonulása után nevezhettek ki zászlósnak még akkor is, ha esetleg már hosszabb ideig, mint négy hónapig tartózkodott kint.

Bendének a négyhavi frontszolgálata már február huszadikán letelt, amikor is kinevezték önkéntes tűzmesternek, de az egy év katonai szolgálathoz hiányzott még három hét, mert csak az előző év március tizedikén vonult be.

* * *

Tizenkilenc napra rá, hogy kinevezték Bendét tűzmesternek, egy kétnapos Planmess-tanfolyamra küldték hátra Cessalto környékére, ahol a hadosztályparancsnokság is tartózkodott.

A Planmess-osztag háza épen szemben feküdt azzal a kastéllyal, amely akkor a hadosztályparancsnokság székhelye volt.

Közel a kastélyhoz egy légelhárító üteg ágyúi állottak, hogy a barátságtalan szándékkal közeledő ellenséges repülőgépeket a kastélytól távoltarthassák.

Bendével együtt még öt más tiszt is hallgatta a tanfolyamot. Az egész tanfolyam tartama alatt tulajdonképpen semmi dolguk sem volt.

A Planmess-osztag munkájában nem volt semmi boszorkányosság.

A tudomány tulajdonképpen csak a műszerek kezeléséhez kellett, mert a Planmessnek magának az alapelve nagyon egyszerű volt.

A méréshez két vagy három állomásra volt szükség. Ezekből kettő szolgálta a tulajdonképpeni mérés, míg a harmadik a felülvizsgálás szerepét.

Legfőbb célja a Planmessnek az volt, hogy az ellenséges tüzérség állásait megtalálja, hogy azután a saját tüzérség elhallgattathassa azokat.

Megtörténhetett, hogy egy ellenséges üteget kerestek, amely már nagy veszteségeket okozott.

Ehhez tudni kell legelőször is, hogy az ellenséges ütegek legnagyobb részét egy kis idő múlva már a hangjukról meg lehetett különböztetni, sőt nagyjából azt is tudták róluk, hogy melyik üteg milyen irányból lő és így körülbelül hol állhat.

A két Planmess-állomás, amely két egymástól távolfekvő magasabb helyen - ahonnan szemmel lehetett tartani a túloldalt, például házban - volt elhelyezve, jelentést kapott arról, hogy valamelyik ellenséges üteg, amely körülbelül ott és ott áll, megint érzékeny veszteséget okozott.

Este volt, már látszott az ellenséges ágyúk felvillanása a lövéskor.

A Planmess osztagok csak erre vártak. Most kezdődött az ő munkájuk, a bemérés.

A két távolfekvő Planmess-állomás telefonon érintkezett egymással.

Először szabad szemmel figyelték a felvillanásokat.

Az ellenséges oldalon elsütötték a keresett ágyút. Az est homályában erős fény villant fel a cső előtt az elsütés pillanatában.

„No most” - értesítették egymást a telefonon keresztül az állomások.

A kereső távcsöveket szabadszemmel körülbelül beállították a felvillanás irányába és várták a második lövést.

„No most” - hangzott megint a telefonon keresztül, amikor az ágyú másodszor is felvillant.

Másodszor már hajsza pontossággal állították be a távcsöveket és lemérték azt a szöveget, amelyet a két állomás közötti egyenes és a keresett ágyú irányába húzott egyenes vonal egymással alkottak.

Ezt a szöveget rögtön bemondták a harmadik állomásnak, a felülvizsgáló állomásnak, amely szintén bele volt kapcsolva a két mérő állomás közötti telefonvonalba.

A felülvizsgáló állomás a két mérő állomással egyidejűleg szintén figyelte a kérdéses ágyút és ugyancsak lemérte azt a szöveget, amelyik az egyik állomás és a saját maga helye, mint a szög egyik szára, valamint a saját maga és a keresett ágyú, mint a szög másik szára közé esett.

Amikor a mérő állomások bemondták a szögek nagyságát a felülvizsgáló állomásnak, a Planmess osztag vezetője átvitte a szögeket az 1:25.000-szeres térképre, a Planra (innen az osztag elnevezése is, hogy Planmess osztag) - amelyiken egy négy centiméter oldalú négyzet egy négyszögkilométernek felelt meg a valóságban - és pedig úgy, hogy a térképen a két mérő állomás között egy egyenes vonalat húzott.

Azután az A. állomás által bemondott szöveget lemérte a Planra az ellenséges oldal felé, az A. állomás által elfoglalt helyet központnak véve és ugyanezt tette a B. állomásnál a B. állomás által bemondott szöggel.

Végül a két állomás helyét a közöttük húzott egyenes végpontjainak véve onnantól kezdve meghúzta a szögek másik szárát az ellenséges ágyú irányába és ahol a két meghúzott egyenes metszette egymást a térképen, ott kellett a két mérő állomás adatai szerint a keresett ágyúnak, illetőleg ütegnek állania.

Ezeket az adatokat a Planmess osztag vezetője összehasonlította még a saját maga által lemért adatokkal is, - így vizsgálta felül a másik kettőnek a helyességét - és hogyha az ő helyéről húzott egyenes vonal a térképen körülbelül ugyanabban a pontban metszette a másik két egyenes metszéspontját, akkor a hármass metszésponton a legnagyobb valószínűség szerint ott állott a keresett üteg.

Erre az osztag vezetője belerajzolta a megtalált ellenséges üteg helyét egy másik Planba, amelyben már sok más ellenséges üteg helye is fel volt tüntetve.

Mikor a vezető a méréssel elkészült és berajzolta az üteg helyét is, telefonon bejelentette a mérés eredményét a tüzérandár parancsnokságának, hogy a keresett üteg például a 99-ik négyzetben 9/13-ra fekszik.

A tüzérandár parancsnokságáról az adatok birtokában utasították a nehéz tüzérezred parancsnokságát, amely a parancsot rögtön továbbította az egyik üteghez, hogy vegye tűz alá a Plan 99. számú négyzetének 9/13 pontját.

Az ütegnél a térkép szerint kiszámították az ágyúk adatait és löni kezdték a megadott pontot.

Az ellenséges ütegben pedig nagyon csodálkoztak - ha ugyan még volt idejük csodálkozni - hogy milyen pontosan lőttek közéjük, pedig milyen nagy fáradtsággal maszkirozták el az állást a repülők ellen.

Azt nem is gondolták, hogy saját maguk árulták el magukat az ágyúk felvillanása révén.

A Planmess osztagokhoz hasonló szolgálatot végeztek a Schallmess osztagok is, ezeknek azonban nem volt szükségük különböző messzefekvő helyeken elhelyezett állomásokra, mert ezek az ellenséges ütegek helyét a hang és fény különböző érkezési ideje alapján állapították meg.

* * *

Bende a Planmess osztagnál csak egy éjszakát töltött.

Este bőséges vacsorát szolgáltak fel a tisztí étkezdében, ahol Bende is vacsorázott és utána nagyon nyugtalan éjszakája volt.

Éjjel Bende ide-oda hánykolódott az ágyán, nyögött, sóhajtozott. A nyöszörgéséből többször ki lehetett venni:

„A halálüteg, a halálüteg...”

Bende azt álmodta, hogy az ellenséges Planmess állomáson volt, ahol épen az ő ütegét mérték be.

A vezető tiszt homlokát két kis kecskeszarv diszította. Az osztag közvetlen parancsnoksága alá egy nehéz üteg is tartozott, amelyet általában véve csak a halálüteg elnevezése alatt ismer-tek.

Ahogy a kecskeszarvas tiszt megállapította Bende ütegének a helyét, betelefonálta az adatait a halálütegnek, ahol beirányították az ágyúkat.

Az ágyúkat tüzekek helyett ördögfiókák szolgálták ki, akik örvendezve visitoztak az ágyúk körül, hogy egy újabb áldozatra akadtak.

Az üteg közepén álló első tisztnek szintén szarvai voltak és úgy nézett ki, mint Lucifer.

„Hiszen ezek nem olaszok, ezek ördögök - gondolta álmában Bende - ezek a pokol ágyúi.”

A sátán intett egyet, az ördögfiókák elhúzták az ágyú ravaszát, az első ágyú eldőrdült. Egy ördögfióka felpattant a kirepülő lövedékre - amely süvitve szelte a levegőt - és rajta lovagolva repült egyenesen Bende ütegének az irányába.

Épen a harmadik ágyút találta telibe, az ágyú darabjai szerte-széjjel repültek.

De már újabb lövedékek közeledtek süvitve - mindegyik hátán egy-egy ördögfiókával -, amelyek hol egy fedezéket robbantottak fel, hogy a széttépett emberek tagjai csak úgy repültek szerte-széjjel, hol meg az ágyúba csapódtak.

Az egész üteggállás tátongó tölcseérekkel volt már teli, minden élet kihalt benne. Csak egy pár súlyos sebesült nyöszörgött elhaló hangon, de nem sokáig, mert az ördögfiókák rögtön reá-rohantak és széttépték.

Mikor már egy elevent se találtak, körülnéztek az állásban és megpillantották Bendét, aki egy bokor alá rejtőzött. Visítva rohantak feléje, hogy széttépjék.

Bende védekezni próbált és nagyot sikoltva rúgott egyet az ágyon a lábával.

Veritékben fürödve ébredt fel a saját hangjára és boldogan állapította meg, hogy a Planmess osztag szobájában feküdt az ágyában.

Az ablakon keresztül behallatszott a léghárító ágyúk száraz durrogása, amelyek egy ellen-séges repülőt lőttek.

Miközben homlokáról az izzadságot törülte le Bende, örömmel sóhajtott fel:

„Hála Istennek, hogy csak álom volt.”

* * *

Két nap múlva - amikor a Planmess tanfolyamot végighallgatta - ismét bevonult Bende az ütegéhez, hogy szolgálatát tovább folytassa.

Hátul a mozdonyállásban leadta a lovát és lejelentkezett az ott parancsnokló Schwarz tiszthelyettesnél. Tisztelegve mondta neki:

„Tiszthelyettes úrnak Bende Elek önkéntes tűzmester alázattal jelenti: Belépett az állásba.”

A tiszthelyettes visszaköszönt, miközben furcsán mosolygott a bajusza alatt.

Bende ezt nem tudta mire vélni, hiszen nem voltak épen a legjobb viszonyban egymással, amióta a Tagliamento partján alatta lőtték nyomorékká a tiszthelyettes legkedvesebb lovát úgy, hogy agyon kellett löni.

De hiába törte a fejét rajta, nem bírta megfejteni a mosoly okát.

Pár perc múlva elhagyta a házat, amelyben a mozdonyok állottak és visszatért előre az ütegállásba. Ott azzal az örömhírral fogadták, hogy már a tegnapi parancsban állott a zászlósi kinevezése.

Természetesen, hiszen az előző nap volt március tizedike és ő teljesen megfeledezett róla.

Hát ezért mosolygott úgy a jelentkezésnél Schwarz?

Bende rögtön felvarratta zubbonyára a rangjelzést és egyelőre nem volt boldogabb ember nálánál.

* * *

Az osztrák-magyar hadvezetőség az olasz megszállott területeken olasz papírpénzt bocsájtott forgalomba, amelynek a kényszerárfolyama: egy lira egyenlő volt kilencvenöt fillérrel.

Ez a pénz az egész megszállott területen érvényes fizetési eszköz volt és mindenkinek el kellett fogadni.

A hátlapjára reá volt nyomtatva:

Saranno puniti i fabbricatori di buoni di cassa falsi, chi li usa, e chi li rimette in circolazione.

Ami magyarul röviden azt jelenti, hogy ezen bankjegyek utánzása, forgalomba hozatala és használata szigorúan büntetettik.

De kinek is jutott volna az eszébe ilyen értéktelen papirozt hamisítani. Az is igyekezett megszabadulni tőle, aki valódit kapott.

A rekvirálásnál evvel a papírpénzzel fizették az olasz polgári lakosságot, amely csak a kénysernek engedve fogadta azt el; a legénység ebben kapta ki a zsoldját és ezzel fizették a tiszteket is.

Csak a szabadságra menet alkalmából váltottak vissza belőle egy bizonyos, előre meghatározott, alacsony mennyiséget.

Egy fiatal zászlós, mint amilyen Bende is volt, a következő gázsit kapta kint a harctéren:

alapfizetés	100 korona
hadipótlék	150 "
dohányilleték	75 "
összesen	<hr/> 325 korona.

* * *

Egy idő óta a tisztikar elesett az azelőtt élvezett szokásos dohányadagjától, amelyet addig az ideig minden tíz napban természetben kaptak meg - ki mit kívánt: cigarettát, szivart, vagy dohányt - és ennek az ellenértékét mindenkinél egyformán havi hetvenöt koronában állapították meg.

Ezentúl is megkapták ugyan a tiszték rendesen a színi valót, de azért külön kellett fizetni.

Míg addig az időpontig a harcvonalon a legáltalánosabb cigaretta a III. Sorte volt, azontúl inkább a drágább dohányok, cigaretták kerültek ki, mint a Sphinx, Khedive és a többi, a régi III. Sorte pedig eltűnt.

Természetes, hogy ezeket a drágább cigarettákat, amíg ingyen kapták őket, a hadtápdisznók (Etappenschweln) tartották meg maguknak, de amióta fizetni kellett érte, jó volt az olcsóbb cigaretta is: a III. Sorte. Sőt sokan a legénységi magyarkát szívták, mert az nem került semmibe. Csak a legénység kapott kevesebb cigarettát.

Igaz, hogy a frontcsapatoknak amúgy is mindegy volt, hogy mit szíttak. Pénzre pedig amúgy se volt szükségük. Mire is tartogatták volna? Koporsóra?

* * *

Hadtápdisznónak nevezte el a harcvonalon küzdő katonaság mindazokat a katonákat, de leginkább tiszteket, akik élvezték a harctéri katonaság részére nyújtott összes előnyöket anélkül, hogy a veszélyből is kivették volna a maguk részét.

Tudni kell ugyanis, hogy a harcoló felek - ebben az esetben a központi hatalmak - országai két teljesen különálló részre oszlottak: a hadszíntérre és a hátsó országra.

A hadszíntér katonai igazgatás alatt állott, illetőleg az ott lévő polgári hivatalok is kötelesek voltak a katonai parancsnokságoknak engedelmessé válni.

A hátsó országnak pedig csak rendes polgári közigazgatása volt.

Visszavonulás esetén a hátsó országrész is hadszínterré válhatott, amikor is a polgári hatóságokat alárendelték a katonai hatóságoknak.

Azonkívül voltak még megszállott területek is. Ezek az ellenséges országoktól elfoglalt területek voltak és a közigazgatásuk kizárólag katonai kezében volt.

A hadszíntér ismét két részre oszlott: úgy mint az arcvonalra, a frontra és a hadtápterületre, Etappe.

Sokan azok közül, akikről otthon úgy tudták, hogy a harctérre mentek, nem kerültek ki az arcvonalba, hanem lemaradtak a hadtápterületen, amely beosztás tekintetében még a harctérhez tartozott, tehát azok, akik ide kerültek, megkaptak minden harctéri kedvezményt, de veszélyben nem forogtak, hiszen a front előttük vagy ötven kilométerre volt.

A háború alatt ezeknek a hadtápterületen tartózkodó hadtápdisznóknak volt a legjobb dolguk.

Igaz ugyan, hogy a hátsó ország se volt veszélynek kitéve, de az nélkülözött, míg a hadtápterületen jól táplálkoztak, sőt túljól, mert a legnagyobb része annak az élelmiszernek, amelyet a nélkülöző hátsó országból a harctérre irányítottak a csapatok részére, az ő feneketlen gyomrukban tünt el.

Ami a legjobb, a leghasznosabb lett volna, azt mind lefoglalták a maguk részére a hadtápdisznók, míg a kint küzdőknek nem jutott csak a maradék.

A hadtápdisznók magyar szalámit reggeliztek még akkor is, amikor az elől küzdő frontkatonaság már csak lóhúson, meg az útszélen szedett csalánon élt, vagy éppen koplalt.

A jó és bőséges táplálkozástól természetesen a legnagyobb részük meghízott, mint a disznó, hiszen azért is nevezték el őket hadtápdisznóknak.

Azok szívták a legdrágább szivarokat, cigarettákat, azok ették a legjobb falatokat, természetesen mindezt ingyen és nem a saját pénzükből.

A zsebük mindig tele volt pénzzel és ők mulattatták az otthoniakat, hogy ha a szabadságra hazakerültek, a leghajmeresztőbb harctéri élmények elbeszélésével.

És öntelten mosolyogtak, amikor gyengéd kacsok megpaskolták pukkadásig hízott arcukat és avval hízelegtek nekik:

„De apukám, szerencse még, hogy legalább jó színben vagy és nem látszanak meg rajtad a harctéri viszontagságok.”

Ezek voltak azok, akik a saját bőrükbe se bírva megférti, megrontották a mások erkölcsseit is. Akik állandóan a feleségük után sóhajtoztak és közben minden éjszakát egy más önkéntes ápolónővel töltöttek.

Ellentétük volt a frontkatonaság, akik ha nagy ritkán szabadságra is kerültek haza, csendesen meghúzódtak otthon és nem ordították ki vásári kikiáltókként az átélteket.

Pedig ezek tudtak volna mesélni hajmeresztő dolgokról: szuronyrohamokról, alattomos gáz-támadásokról, bajtársak szörnyű haláláról. De ezek inkább hallgattak és nem akarták az otthoniak idegzetét is tönkretenni, aminthogy az övék már amúgy is tönkre volt téve.

Ezeknek a szemei előtt a harctér rettenetességei mozogtak még sokkal később, évek multán a háboru után is, nem feledkeztek meg róla soha.

Ezek, ha szabadságon otthon voltak, örültek neki, hogy otthon lehetnek, de már előre remegtek attól a pillanattól, amikor ismét ki kellett menniök. Ki tudja, hogy találkoznak e még valaha az életben szeretteikkel.

És ha a szabadság után kikerültek megint, sokszor már nem találták életben azokat, akiktől hazamenet még a legjobb kedvvel búcsúztak el.

Talán nekik is mondta egy pajtásuk a hazautazás pillanatában, hogy üdvözlje a nevében a menyasszonyát és mondja meg neki, hogy nemsokára ő is hazajön szabadságra.

Amikor pedig a menyasszonyt ment meglátogatni, akkor azt már egy más katona, egy hadtápdisznó ölében ülve találta. Aki talán jobban tudta kitalált élményeivel szórakoztatni.

És amikor rettegve tért vissza a harctérre, hogy miképpen fog beszámolni barátjának a menyasszonya hűtlenségéről, annak már csak a sírját találta meg, vagy talán még azt se. Talán jobb is volt úgy, mert azzal a hittel halt meg, hogy szeretik.

A frontkatonaság ezeknek a hadtápterületen tartózkodóknak a részére csak egy elnevezést talált méltónak:

Hadtápdisznók.

Igaz ugyan, hogy föltétlen szükség volt a hadtápterületre és az ott tartózkodó katonákra is, csak hogy nem annyira és arra se volt már szükség, hogy mindent elvegyenek és elegyenek a frontkatonaság elől. Az ő feladatuk inkább még az kellett volna hogy legyen: ennivalót szerezni az elől küzdőknek.

Ez volt a szabály, de ez alól természetesen kivételek is voltak.

* * *

Minden egyes gyalog hadosztályhoz, így a tizennegyedikhez is egy tüzér dandár tartozott, amelyiknek a száma megegyezett a hadosztály számával.

Az a tüzérdandár tehát, amelyikhez Bende is tartozott, a tizennegyedik tüzérdandár volt.

Egy tüzérdandár három tüzérezredből állott, amelyek szintén mind ugyanazt a számot - ebben az esetben a tizennégyest - viselték.

Az egyik ezred a tizennegyedik számú nehéz tábori tarackezred volt tizenöt centiméter kaliberű ágyúkkal, a második a tizennegyedik számú könnyű tábori tarackezred tíz centiméter kaliberű ágyúkkal, míg a harmadik a tizennegyedik számú tábori ágyúsezred volt nyolc centiméteres ágyúkkal.

A két utóbbihoz hat-hat üteg tartozott, egyenként hat ágyúval. Egy ezrednek tehát harminchat ágyúja volt.

Mindkét ezred két egyenlően három-három ütegből álló csoportra volt osztva: az elsőre és a másodikra.

1918 április havában újjászervezték a könnyű tábori tüzérséget: a tíz centiméteres tarack- és a nyolc centiméteres ágyús ezredeket.

Addig minden egyes ágyús ezrednek csupán nyolc centiméteres ágyúi, a könnyű tarackezredeknek pedig csak tíz centiméteres tarackjai voltak.

Akkor a tüzérdandárhoz tartozó ágyúsezredek egyik csoportját kicserélték a könnyű tarackezredek egyik csoportjával.

A könnyű tábori tarackezredek megtartották a második csoportjukat és átadták az elsőt az ágyús ezrednek, amelyektől cserébe megkapták az ágyús ezredek eredeti első csoportját.

Így tehát ezentúl úgy a tábori ágyús, mint a könnyű tábori tarackezredeknek egyformán három 10 centiméteres tarack és három nyolc centiméteres ágyús ütege lett.

Ez után természetesen az eddigi elnevezésnek is meg kellett szünnie, mivel már nem felelt meg a valóságnak.

Azok az ütegek, amelyek az eredeti tarackezred parancsnoksága alá tartoztak ezután, megtartották a dandár illetőleg a hadosztály számát. Az eredeti ágyús ezredek parancsnoksága alá tartozó ütegek pedig százzal magasabb számot kaptak.

Így tehát Bende ezredéből, mivel az ő ütege - a negyedik - a második csoporthoz tartozott és ezzel az eredeti könnyű tábori tarackezred parancsnoksága alatt maradt, lett a tizennegyedik tábori tüzérezred. A másik, a volt ágyús ezred, pedig a száztizennegyedik számú tábori tüzérezred nevet kapta.

* * *

Abban az időben Pozsonyból a pótütegtől száz ember érkezett az ezredhez a harctérre. A negyedik üteg szintén kapott vagy húsz embert.

Az új embereknek a fele a mozdonyállásban maradt, míg a másik felét kiküldték az ütegállásba.

Ez utóbbiak között volt egy nyilvánvalóan hülye is, aki egy rendes mondatot se tudott ki-nyögni. Ezt a negyedik ágyúhoz osztották be.

Ha az ágyú eldőrdült, ijedten szaladt ki az állásból, úgy kellett mindig megkeresni. Egyszer amikor tüzelni kezdtek az ágyúk, egy fél napig nem találták sehol.

Milyen lehet a helyzet otthon - gondolta Bende - ha már a hülyéket is beveszik katonának és a harctérre küldik?

* * *

Minden pár napban meg kellett tisztítani az ágyúkat, különösen a belső alkatrészeket, amelyeket a lópor lángja ért, hogy el ne rozsdásodjanak.

Az irányító főtüzér kivette a závarzatot az ágyúból, reáhelyezte az ágyúállványon egy rongydarabra és darabokra szedte.

A hármas számnak a segítségével a závarzatnak minden egyes darabját külön-külön jól megtörülgette. Utána kivett az ágyúállvány szekrényéből egy dobozt, amelyben ágyúzsír volt és minden darabot bekent vele. Majd az ágyúcsőben kitörülték a závarzat helyét és bekenték azt is.

Közben a kettes szám levette az ágyúállványt oldaláról a középen kettéhajtott ágyútisztító rudat, kiegyenesítette, a tetejére reácsavarta az ágyútisztító keféit, amelyet még egy ronggyal is körültekert, hogy az ágyú csővében leülledett piszkot jobban levigye és a négyes számmal együtt egyesült erővel benyomták a hosszú rúdra erősített keféit az ágyú torkába, végig, egészen a závarzat üres helyéig.

Azután ismét visszahúzták. Ötször, tízszer vagy még többször is megismételték ezt a műveletet, amíg az ágyúcső belseje olyan ragyogó lett, mint a tükör.

Az ágyúparancsnok keresztülnézett a csövön, amelynek ragyogását egyetlen egy kis homályos folt se zavarta meg. A csavart vonulatok fényesen húzódtak végig benne.

Az ágyúparancsnok befejeztette a tisztítást.

Elég volt.

A megkent závarzatot az irányító főtüzér ismét összerakta és visszatette a helyére.

Az ágyút beállították a zárótűz szakaszra, megtöltötték a csövet, a závarzat magától visszacsattant.

Már akár rögtön lehetett volna tüzelni.

A cső szájára ráhúzták a kis sipkát, hogy a por, piszok be ne lephesse.

Készen volt.

A legénység még egy darabig az ágyú körül maradt és beszélgetett.

Az egyik tüzér kezébe vette az elhúzó készülék zsinórját és unalmában játszani kezdett vele. Hol megfogta, hol meg ismét elengedte.

A körülbelül harminc-harmincöt centiméter hosszú elhúzó zsinórt inkább kötélnek lehetett volna nevezni. Vastag és jó erős volt.

A vége, ahol meg kellett fogni, bőrrel volt bevonva.

A tüzér, aki éppen marokra fogta a zsinórt, tréfálkozva szólt oda egy másiknak:

„No ezt próbáld meg elszakítani te híres, ha tudod.”

Mindnyájan nevettek.

Azután megpróbálta húzni a zsinórt, hogy enged-e. Az önműködő ravasz nem volt elzárva, a készülék egyre jobban kihúzódott.

Az ágyú elején a védőpáncél előtt egy túlbuzgó tüzér motoszkált. Az egyik azok közül, akik a csövet tisztították.

Még egyszer bele akart pillantani a csőbe, hogy meggyőződjön, vajjon teljesen tiszta-e.

A beszélgetés okozta zaj miatt nem is lehetett őt hallani, senki se vette észre.

Ismét lehúzta a kis sipkát a cső szájáról és előrehajolt, hogy beletekintsen.

Ebben a pillanatban:

bumm...

dördült el az ágyú.

Az önműködő ravasz a zsinórtól húzva egészen felhúzódott és az ütőszög visszacsapódva elsütötte az ágyút.

A cső előtt néma csend.

Az ágyúparancsnok leszidta a tüzért, hogy miért játszott az ágyúval.

Rövidesen elcsitult a véletlen lövés miatt keletkezett izgalom és mindenki visszament a fedezékébe.

Délben egy ember az ebédkiosztáskor nem jelentkezett, hiába hívták. Keresni kezdték.

Valaki véletlenül az ágyú elé tekintett.

Egy fejetlen hulla hevert az ágyú előtt a földön, a fejét nem találták sehol.

Az igazolványáról megállapították, hogy az eltűnt emberrel azonos.

Az se fog többé az ebédkiosztásnál jelentkezni soha.

A napi jelentés megtételénél az ütegparancsnok azt is belevette a jelentésébe, hogy egy ember elesett.

Az elesett embert az ezrednél berubrikázták, rokonait értesítették, hogy hozzátartozójuk a harctéren hősi halált halt.

Másnap egy pár embert elküldték a temetésére, de harmadnap már nem gondol rá senki.

Az élet az ütegállásban a megszokott mederben folyt tovább.

Mi volt az a harctéren egy emberélet?

* * *

Az élet az állásban nagyon egyhangúvá kezdett válni. Csak nagyritkán riasztották fel a tüzérekét éjjel, hogy zárótüzet adjanak le.

Néha megszólalt az őrtálló sipja, jelezve, hogy ellenséges repülő közeledik. Ilyenkor mindenki egyszerre megállott, mozdulatlaná meredt azon a helyen, ahol épen volt.

Bende - aki még mindig büszkén nézte gallérján a zászlósi stráfot az egy csillaggal - a szomszéd üteg felderítő tisztjével hetenként váltogatta egymást elől a gyalogsági vonalban.

Elöl szorgalmasan kutatót a Casa Serafiniben a szétlőtt irattárban, ki-kiment a tábori őrsre és ellátogatott a gyalogsági tiszt fedezékbe is, amely a töltés előtt egy bokros helyen a tábori őrs közelében feküdt.

Az ütegállásban oldalt az ágyúktól még egy kuglipályát is építettek. Azaz dehogy is volt az rendes pálya.

A bábukat, amelyeket egy elhagyott korcsmából hoztak, csak a földre állították és egy kis távolságból a sima földön elgurították feléjük a golyót.

Lindenmayer és Bende kugliztak ott néha.

Az ütegállásból egy párszor elkérezkedett Bende bevásárolni hátra, a hadosztály bevásárló helyére, Campagnába.

De csak ritkán és nem szívesen ment oda, csupán azért, mert egy kis változatosságot hozott a máskülönben nagyon is egyhangú életbe.

Még hátrább, Mottán volt az első Feldpuff, a tábori bordélyház, amely állandóan tömve volt. De csak olyan katonákkal, akik mindig hátul tartózkodtak, mert az elől harcolóknak se idejük, se kedvük nem volt hozzá. Őket Até, a halál istennője hívogatta állandóan találkára.

Az eladóhely Campagnában úgy nézett ki, mint egy rosszabbfajta falusi vegyeskereskedés azzal a különbséggel, hogy az elárusítóhelyen katonák adtak el.

Tulajdonképpen nem is lehetett ott semmit se kapni rossz cukron, cipőfűzőn, meg cipőkenőcsön és zseblámpa elemeken kívül, csak valami csapnivalóan komisz sört üvegszámra és színes likőröket, amelyeken a parfümön keresztül érzett a szesznek bűdös szaga.

Az elárusítóhelyről visszafelé mindig be kellett térnie Bendének a mozdonyállásba, amely a Scolo Mortis, a halál töltése nevű út mentén feküdt egy házban és itt leadta a háts lovát.

Az út, amely mellett a mozdonyállás feküdt, csakugyan megérdemelte a halál töltése elnevezését, mert egyenesen a tengerpart felé vezetett, be a mocsarak közé, ahol dúsan aratott a halál a maláriás betegek között.

A mozdonyállásoknál egész szeszfinomítót rendezett be Schwarz tiszthelyettes, ahol nagyban gyártották a törkölypálinkát.

A ház mellett egy gödörben bevermelve törkölyszőlőt fedezett fel a tiszthelyettes és azt párolta ki üstökben Zsinkó káplár, akit csak azért helyeztek hátra az ütegállásból a mozdonyokhoz, mert saját bevallása szerint értett a törkölypálinka készítéséhez.

Zsinkó elé egy nagy vállas kötény volt kötve, amely valamikor fehér lehetett és a kezében egy hatalmas fakanállal forgolódott a törkölyszőlőt pároló üstök körül.

A két üst lefedve és egymással egy cső által összekötve állott a fal mellett. Az első üst alatt tűz égett, míg a második aljából egy csap nyult ki, amelyből lassan csöpögött a kész törköly.

Az üst alatt egy edénybe fogták fel a csöpögő folyadékot.

A törkölynek mellesleg megjegyezve erősen kozmás ize volt, ami miatt Bende azóta se igen szerette, mert mindjárt a harctéri párlat jutott az eszébe.

Pihenőn

Április közepe táján kósza hírek kezdtek szállingózni arról, hogy az egész hadosztályt leváltják és pihenőre viszik.

Egy-két nap múlva az egész hadosztályban - a gyalogságnál épen úgy, mint a tüzérségnél - a pihenés volt a beszélgetés főtárgya.

Ha ketten akár az előretolt tábori őrsön az olaszoktól egy pár lépésnyire, akár pedig a hadosztályparancsnokság közelében a bevásárlóhelyen egy pohár rossz sör mellett találkoztak, mindig csak a közeledő nyugalmas napokról folyt a szó és találgatták, hogy hová viszik a hadosztályt pihenni.

A hírnek ezúttal komoly alapja volt, mert nemsokára rá - úgy április vége felé - az ezredtől ütegenként egy-egy tisztet küldtek hátra szálláscsinálónak.

A negyedik ütegtől Bendét küldték, mivel ő volt a felderítő tiszt, akinek mindenhol az elsőknek kellett lennie.

Az ezred pihenőhelyét Annone és Cinto Ceammagiore között jelölték ki. Mivel az egész hadosztályt, így a gyalogságot is azon a szakaszon akarták elhelyezni, alaposan össze kellett húzni magát az ezrednek.

A szálláscsináló tiszték rendelkezésére minden egyes üteg még egy szekeret és öt-hat embert bocsájtott, akiknek az volt a feladatuk, hogy az üteg megérkeztéig rendbehozzák a kijelölt szállásokat.

A szálláscsinálók a szekerekkel mind együtt indultak el Hoppels őrnagy vezetésével.

Megállás nélkül vonult át a kis osztag Mottán, Annonén és estére Blessagliába, egy kis faluba ért, amelyet az ezredparancsnokság székhelyéül jelöltek ki.

Másnap reggel az ütegek kiküldött tisztjei - miután Hoppels őrnagy mindegyik számára kijelölte az ütege részére szánt kerületet - szétszóródtak Blessaglia környékén és megkezdték a szálláscsinálás munkáját.

Míg az ötödik üteg szintén egy faluban, Salvaroloban kapott helyet, a negyedik üteg - Bende ütege - részére csak Salvarolo vidéke jutott.

Bende embereivel végigjárta az ütege számára kijelölt kerületet, megnézte a házakat, hogy hol mennyi férőhely van az emberek és mennyi a lovak részére. Kézzel-lábbal megmagyarázta az olasz háziaknak - és előadásába néha tévedésből olasz szavakat is kevert - hogy katonákat szállásolnak be hozzájuk, aminek az olaszok képzelhető, hogy mennyire örültek.

A kijelölt helyeket a vele jött tüzérek mindjárt ki is tisztították.

Bende az üteg egyes részeit közel helyezte el egymáshoz, de mégse tudta elkerülni, hogy egy szakasz ki ne kerüljön egy félreeső házba.

A tiszték szállása, az ütegiroda és a telefonisták, meg a konyha egymás közvetlen szomszédságában álló három házba lettek elhelyezve.

Bende mindenhol egy kis papírlapra jegyezte fel, hogy melyik házba mi kerül, a papírlapot rátűzte egy botra és a botot beszúrta az illető ház előtt a földbe, hogy az érkezők rögtön megállásuk. A háziakra pedig szigorúan ráparancsolt, hogy ne merjenek a bothoz, illetőleg a reá-

szúrt papiroshoz hozzányúlni, mert galuskává aprítja őket. Az olaszok azután úgy vigyáztak a papirlapra, mint a szemük fényére.

Mivel az ütegnek csak a következő nap kellett megérkeznie, azt az éjszakát Salvaroloban töltötte Bende az ötödik üteg szálláscsinálójával együtt, az ő tisztikaruk részére kijelölt házban.

Bende egyedül aludt egy szobában.

Egy sodronybetétes ágyban feküdt, lúdtollal megtöltött puha párnák között és a takarója finom, pehellyel töltött könnyű paplan volt.

Mivel a harctéren addig csak a csupasz földön, vagy kemény deszkapriccsen aludt, azt hitte, hogy a régen nélkülözött kényelemben úgy alszik majd, mint egy kis király. De tévedett.

Hiába forgolódott a puha ágyban jobbra, hiába forgolódott balra, elaludni sehogy se sikerült neki.

Az idő egyre jobban előrehaladt, éjfél már régen elmúlt és ő még mindig ébren virrasztott.

Végre hirtelen elhatározással az ágyból egy párnát ledobott a földre, melléje a földre feküdt ő is, reáhajtotta fejét a párnára, a nagy hőség miatt még csak be se takaródzott és pár pillanat múlva már úgy aludt, mint a tej.

Másnap délután Bende kilovagolt az ütege elé az országútra és várta őket.

Jókedvűen érkeztek.

Elöl Schöller főhadnagy lovagolt az üteg törzsével. A legénység vígan beszélgetett az ágyúk körül, még a lovak is mintha fürgébben húztak volna. Mindnyájan örültek az előttük álló pihenőnek.

Bende és az emberei bevezették őket a kijelölt szállásokba, amelyekkel természetesen nem volt megelégedve senki. Azt hitték, hogy mindegyik legalább is egy külön kastélyt kap.

Az ütegpárancsnok azt kifogásolta, hogy nem a faluban lettek elszállásolva, mint az ötödik üteg, hanem csak a környékén szétszórva. Bende azt tanácsolta neki, hogy mivel az ő foglalkozása amúgy is építész a békében, építtessen az üteg részére egynéhány házat.

A tiszték a szobáikra panaszkodtak, mert külön szobája csak az ütegpárancsnoknak volt, a többi tiszt mind kettesével került egy szobába.

Magától értetődőleg a legjobban voltak megelégedve a beosztással Bende és Csucsor, mert kettőjüknek Bende előrelátása folytán a legjobb szoba jutott a központban, a konyha közelében.

Még egy mosolygós kerek sajtot is szerzett Bende az olaszoktól, amelyet a szálláskeresés alkalmával pillantott meg többedmagával egy kamrában, ahová szintén bedugta az orrát. Ezért a sajtot kilónként hét lírát fizetett a bankóvá előléptetett sajtpapirossal.

Igaz ugyan, hogy egész olasz tudományát elő kellett szedni, amíg a háziak annyira megpuhultak, hogy átengedték a sajtot.

Ők ketten Lindenmayerrel nekiláttak a négy kilós sajtocskának, úgy ették, mint a kenyeret és két nap alatt az egészséget bekebelezték.

* * *

Alig pihent az üteg egy napot, amikor Eichler alezredes, az ezredparancsnok máris foglalkoztatni kezdte őket. Gyakorlatot rendelt el.

Csak a két szomszédos üteg, a negyedik és az ötödik - amelyek egymás közelében: Salvarolon és környékén tartózkodtak - vett részt a gyakorlaton.

A gyakorlat alkalmával a felderítő tisztet - mint rendesen - akkor is Bende alakította.

Az ezredparancsnok és kísérete - amely a gyakorlaton részt nem vett összes többi tisztből állott - egy keresztútnál helyezkedett el lóháton és várta a gyakorlatozó ütegek elvonulását.

Először az ellenséges üteg vonult el az élén Gömöri főhadnaggyal az ezredparancsnok előtt, egyenesen tovább az úton. Nemsokára utána jött Schöller főhadnagy azzal az üteggel, amelyhez Bende is tartozott.

A hatos ágyúfogat három nyerges lován peckesen ült a három hajtótüzér. A kezelőlegénység is fönt ült az ágyúkon. Négyen a mozdony bakján ültek, míg ketten hátul az ágyúülések lépcsőjén állottak.

Az üteg - az ezredparancsnok előtt feszesen tisztelegve - nagy ívet irt le és a kíséret előtt jobbra kanyarodott el.

Egy kissé megkésve - amikor már elszállott a száraz úton az ágyúk kerekei és a lovak által felvert porfelhő - Bende, a felderítő tiszt jött lóháton. Az ezredparancsnok előtt tisztelgett, de máskülönb mint hogyha észre se vette volna.

A keresztútnál azonban hirtelen megtorpant. Már most merre? Jobbra-e, vagy balra?

Az ezredes és a kíséretében lévő tisztek kíváncsian figyelték Bendét, hogy mit fog csinálni.

Hirtelen egy alig észrevehető mosoly suhant át Bende arcán és mintha csak egy olasz falusit látna maga előtt, a legközelebb álló Fleischer kapitányhoz fordult, akit ékes olasz nyelven - egy kis rossz latinnal keverve - megkérdezett:

„Prego signore, quo care la batteria bum bum?” - és kezével mutatta a két út irányát.

A tisztek nevetni kezdtek.

Fleischer kapitány, aki meg akarta tréfálni Bendét, egyenesen előre mutatott, a rossz irányba.

Bende már el is indult arrafelé, amikor valami hamis csillogás a kapitány szemében gyanakvóvá tette.

Rögtön megállította a lovát és elkezdett hangosan morfondirozni:

„Megkérdeztem az olasz atyafit, hogy merre ment az üteg és az az egyenes irányban vezető utat mutatta. De az olasz ellenség, tehát nem lehet neki hinni, én tehát a jobboldali utat választom” - azzal tisztelgett a kapitánynak:

„Gracias signore”

megfordította a ló fejét és gyorsan elvágatott a jobboldali helyes úton.

A nevetést teli torokból az ezredparancsnok nyitotta meg és a többi tiszt harsogva kísérte.

Szabadságon

Még állásban volt az üteg, amikor Bende a szabadságolás iránti kérvényét benyújtotta az ezredparancsnoksághoz.

Erre a kérvényre már csak a pihenő elején érkezett meg az elintézés, amelynek értelmében Bendének tizennégy napi szabadságot és hat utazási napot engedélyezett az ezredparancsnok.

Ahogy az ezredparancsnok engedélye az üteghez megérkezett, rögtön közölték azt Bendével, aki otthagya csapot-papot, boldogan rohant a szobájával szembenfekvő ütegirodába, ahol a számvivő őrmester már kiállította számára a menetlevelet. Azután sietve összecsomagolta a holmiját, hogy minél előbb elindulhasson hazafelé.

Az üteg kocsija, amelyik Mottába vitte az állomásra, hamarosan előállott és Bende nemsokára már az országúton kocsizott az állomás felé.

Május volt. Gyönyörű, tiszta és meleg napok jártak. Bende nagyon örült, hogy nemsokára otthon lehet és korzózhat a ligetben, ahol az ismerősök bámulattal fognak majd adózni magas rangjának.

Minduntalan idegesen nézte az óráját, hogy valahogyan le ne kesse a szabadságos vonatot és azzal is fölöslegesen ne vesztesse a drága időt, mert a szabadságos vonat csak egyszer indult napjában délután három órakor a mottai állomásról.

Mikor Mottán az állomásra beérkezett és kis csomagjával együtt leszállt a kocsiról, még nem volt az állomáson senki, aki a vonatra várakozott volna. Rápillantott az órájára: még csak fél egy volt, tehát a vonatnak csak két és fél óra múlva kellett elindulnia.

Bende visszaküldte a kocsit az üteghez és maga bement a kis váróterembe. Az óramutató csigalassúsággal haladt a számlapon előre.

Lassacskán még érkeztek egy páran, akik szintén szabadságra mentek. Megtelt a kis váróterem. Bende kiment és a sínek előtt sétálva türelmetlenül leste a beszállást megadó jelet.

Végre eljött a beszállás ideje is és Bende boldogan kapaszkodott fel az egyik kocsiba.

A D-vonat, amelyik Mottából indult, kizárólag szabadságos tiszteket vitt a hátsó országba haza.

A vonat Mottáról még csaknem teljesen üresen indult. Abba a fülkébe, amelyben Bende is helyet foglalt, rajta kívül csak ketten szállottak be: két fronttiszt, egy kapitány és egy főhadnagy. Bende tisztelgett előttük, amikor beléptek és azután leült megint.

A kapitány valamilyen tanfolyamra utazott hátra, a főhadnagy pedig szabadságra. De ezt csak az utazás későbbi során tudta meg Bende, mert először mind a hárman hallgattak, mint a csuka.

Csak a szemeit jártatta Bende az egyiktől a másikig és hogyha rajtakapták, hamarosan kinézett az ablakon.

Nemsokára azonban lassan telni kezdett a vonat. A hadtápterületen minden állomáson többen is beszálltak.

Hatalmas, pattanásig megrakott bőröndöket raktároztak el a poggyászhálóban jól kihízott tisztiszolgák.

Bende kis hátzísákja ugyancsak szerényen húzódott meg a nagy csomagok között. A szükséges holmikon kívül csak talpbőr volt benne egy pár cipő részére, amelyet a saját csizmájától vont meg, hogy hazavigye ajándékba.

Nemsokára az egész kocsi, még a folyosó is zsúfolva volt tisztekkel.

A fülkében Bendén kívül csak a már előbb említett kapitány és főhadnagy voltak fronttisztok, a többiek mind a hadtápterületről valók voltak.

A három fronttiszt összébbhúzódott és csak néha váltott egy pár szót egymással és még ritkábban a többiekkel.

Beszélni - jó hangosan - kizárólag a hadtápvonalból valók beszéltek.

Az egyik mint hátborzongató harcéri élményt adta elő, hogy amikor egy faluba - pár nappal a frontcsapatok után - bevonultak, nem találtak ivóvizet, mert az egyetlen kutat a taliánok egy belevetett döglött macskával - amely akkor már pár napja búzlott a fenekén - tették használhatatlanná.

A másik nagy Don Juannak akart mutatkozni és a legújabb hódításával dicsekedett, amelyet valamelyik kikapós olasz menyecskénél tett.

A harmadik arról panaszkodott, hogy a reggeli tejeskávéjához nem kapott friss zsemlyét a tábori pékműhelyből.

A fronttisztok, amikor ezt hallották, hirtelen egymásra néztek, azután szemüket lesütve hallgattak tovább.

Legfeljebb nyeltek egy nagyot magukban. Egy nagyot és keserűt.

A vonat gyorsan robogott az olasz síkságon keresztül. Mindkét oldalon egyre csak szőlők, vizesárkok, meg eperfák tüntek fel és maradtak el. A sok ház, amellyel az egész vidék tele volt szórva, békésen emelkedett ki a környező földek zöldje közül.

A vidéken nem igen látszott meg, hogy háború van. Csak mindenhol az a rengeteg katona ne lett volna.

Udinében, az állomáson kint sétált Boroevics vezérezredes, az olaszországi csapatok parancsnoka egy hölgygel, aki szintén a vonatba szállott fel. A vonat csak egy fél órát állott Udinében, azután füttyült és robogott tovább a Karszt felé.

Hazamegyek, hazamegyek... - kattogták folyton a vonat kerekei.

Bende körülnézett a fülkében.

Az ablak melletti sarokban a fülke egyik utasa, egy tábori lelkész nagy óvatossággal kezelt egy esernyő alakra összegöngyölt csomagot. Csak attól rettegett, hogy a tábori csendőrség, amelyik Görzben zsákmányolt holmik után kutatta végig a vonatot, észre találja venni a csomagját.

Pedig törődött is akkor a tábori csendőrség egy ócska esernyővel és azzal, ami benne volt elrejtve, amikor más egész kastélyberendezést szállított nyugodtan haza.

Igaz ugyan, hogy az a kis csomag talán még az egész kastélyberendezést is elhagyta értékben.

Valamelyik híres középkori mesternek egyik képe egy kis olasz kápolnából volt a csomagban elrejtve - mesélte később örömeiben a tábori lelkész, amikor a sisakos, szürke egyenruhás tábori csendőrök udvariasan köszönve üres kézzel hagyták el a fülkét anélkül, hogy felületes pillantásuk bármit is észrevett volna.

Istennek hű szolgája azt a képet „mentette” haza az előnyomulás emlékére.

Hogyan is szól annak az Istennek a hetedik parancsolata, akinek a szolgája azt a képet vitte haza magával?

Ne orozz!

* * *

Hazamegyek, hazamegyek... - kattozták mindegyre a kerekek. A síkságból már hegyek emelkedtek ki mindig magasabbra és magasabbra.

A vonat egy magas hegyekkel körülzárt völgykatlanba érkezett.

Görz.

Az állomás még mindig úgy nézett ki, mint abban az időben, amikor heves harcok folytak körülötte. A falakon nem volt vakolat. Az egész épület apró, kerek pettyekkel volt teleszórva, a gyalogsági lövedékek nyomai.

Pár hónappal azelőtt még kerepeltek körülötte a géppuskák és robbantak a kézigránatok. A sinek között véres holttestek hevernek. Most csak a vasúti tisztviselőnek a sapkája piroslott a Perronon, aki kezével legyintett az elrobogó vonat felé.

De hiszen valamikor régen is úgy volt, amikor még nem ismerték a felrobbanó srapnellek kerek kis bárányfelhőit, amikor még nem a géppuskák kerepeltek, hanem nagypénteken a hatalmas fakereplők a templomokban és csak az ég dörgött meg villámlott, nem pedig az ágyúk. Akkor még nem csúfolták meg azt a nevet, hogy Béke.

Régen volt, ki tudja talán igaz se volt.

A vonat robogott tovább. Hazamegyek, hazamegyek... Monfalconéban a békében hatalmas gyártelepek állottak.

Magas gyárkémények sorakoztak sűrűn egymás mellé, de ezek közül egy se maradt épen. Mindegyiket ágyúlövedék találta, némelyiket nem is egy.

Egyesek egészen a földön heverték romba döntve, mások csak a közepüktől. Egy párnak a tetejét hordta le a gránát.

Volt olyan is, amelyiken csak egy kerek lyuk mutatta, hogy hol csapott rajta keresztül az ágyúlövedék, míg mellette egy másik viszont teljesen össze-vissza volt repesztve.

Egyben azonban mindegyik megegyezett: abban, hogy nem maradt teljesen épségben.

A magas gyárkéményeket mind a két oldalon előszeretettel használta a tüzérség megfigyelőhelynek, mert belőlük messze el lehetett látni és aránylag mégis nehéz volt őket eltalálni. Pár kilométer távolságból egy körülbelül két méter széles célpontot.

Monfalconén túl egy alagútba futott be a vonat és ahogy azt elhagyta, jobbra a vasúttól szembe tünt a tengernek egy kis csücske.

Szép nefelejtskék színét nem zavarta meg egyetlen egy halászbárka vitorlája sem. Eltűntek a halászbárkák mind. Nem lehetett halászni, ha csak nem akart valaki a kémkedés gyanújába keveredni.

A kikötők bejárata aknákkal volt elzárva, amelyek gyakran elszabadultak és a halászok nem tudhatták, hogy nem akad-e a hálójukba is egy ilyen fekete szörnyeteg.

Egy kanyarodónál eltűnt megint a tenger és a vonat belerohant Krajnának még hóborította magas hegyei közé.

Laibach.

A vonat már Ausztria határállomása, Pragerhof felé közeledett.

Pragerhofban megfogyott az utasok száma. Az osztrákok átszállottak a Bécs felé induló vonatba.

Majd elhagyta a vonat Ausztriát és a Dunántúlon robogott végig. Egy óra hosszat haladt a magyar tenger, a Balaton partján és onnan egyenesen Budapest felé fordult.

A Bia-Torbágyi viadukt...

Budapest határába ért a vonat. Lelassított és begördült a keleti pályaudvarra.

A keleti pályaudvar legnagyobb részén katonákkal volt teli, akik hátizsákkal a vállukon vagy haza igyekeztek szabadságra, vagy pedig ismét ki a harctérre.

Csak nagy ritkán lehetett egy-egy batyús falusi parasztasszonyt látni, de annak a batyújában se volt élelmiszer, bár tíz finác is végigvizsgálta.

A keleti pályaudvarról pár perc múlva indult a gyorsvonat Kassa felé. Bende gyorsan átszállt és beült egy másodosztályú fülkébe, amely már csaknem egészen tele volt.

Izgatottan leste az idő múlását.

Hatvan... Vámosgyörk... Miskolc... Hidasnémeti...

A vonat már ismerős tájékon futott végig.

Bárca... a temető... a vásártér...

Már elfutott a kassaujfalusi út fölött is és berobogott a kassai pályaudvarra.

Az út összesen másfél napig tartott Olaszországból haza.

* * *

Bende kiszállt a vonatból.

Otthon senki se tudta, hogy jön, senki se várta. Így jó. Lesz meglepetés otthon - gondolta magában - ha bekopogtat.

Kiment lassan az állomásról. Mindenhol katonák vigyáztak. Átvágott a ligeten. Sebesen ment. Befordult az utcába és örömmel üdvözölte a régi, ismerős házakat.

Az első ismerős: Babi nézett ki az ablakon és Bende büszkén mosolyogva köszönt neki.

Időközben már a házukhoz érkezett és belépett a kapun. Csizmája szögei lármásan kopogtak a folyosón végig.

Bekopogott a lakás ajtaján és benyitott.

Vacsoraidő volt. A nagy üveges verandán, ahová az ajtó nyilott, már összegyűlt a vacsorához az egész család. Ott ült a nagymama, az édesapja, a kishuga, csak a bátyja hiányzott, mert ő is a harctéren volt.

Édesanyja éppen a vacsorát osztotta. Beszélgettek.

Ahogy Bende az ajtón keresztül belépett, egyszerre mindenki elnémult. Csendben néztek egymásra.

Az édesanyja kezéből egyszerre csak kihullott a kanál.

„Anyám...”

„Fiam, édes kicsi fiam...”

és sirva, nevetve borultak egymás karjaiba.

Másnap délben Bende szétnézett a korzón és büszkén feszített zászlósi egyenruhájában. Találkozott ott egy pár ismerőssel is, akik örömmel üdvözölték, hogy ismét látták.

Délután - bár nem tudott táncolni, hiába szabadkozott - ismerősei még a táncterembe is felvitték. A Lakatos-utcai bejáraton már sokan mentek fel az öreg Révész bácsi elsőemeleti táncterembe.

Míg az ismerősei rögtön belevetették magukat a tánc forgatagába, Bende a bejárat közelében megállott és csupán a nézésre szoritkozott.

A teremben épen hölgyválasz volt és a kislányok, akik hiuságának hízelgett volna, ha egy zászlóssal látták volna őket táncolni, egymásután kérték fel. De Bende minden esetben reámutatott a lábára, hogy sajnos, a lába miatt nem tud táncolni.

Egy darabig nézte Bende a táncolókat, hogyan hajlongott a derekuk és hogyan járt a kezük ide-oda, mint a motolla, de egyáltalán nem tetszett neki.

Furcsa dolog jutott az eszébe és elmosolyodott. Hogy táncoltak volna azok ott mind, ha az olasz tűzéréség szolgáltatna hozzá a zenét?

Végre elúnta magát egyedül álldogálni a sarokban és elhagyta a tánctermet. Haza ment.

Vasárnap nagy jótekonycélú napot rendeztek a ligetben a katonák javára, amelyre Bende is elment. A liget elején, a hídnál elhelyezett pénztárnál megváltotta a jegyét és belépett a ligetbe.

Volt ott minden: pezsgős sátor, tombola, céllövészet, cukorkás bódék, cigarettás sátrak, konfetti, szerpentin. Ki mit kívánt. Hanem a harctéren szenvedő katonák valószínűleg nem láttak az egészből semmit. A rendezőség jó, ha reá nem fizetett a mulatságra. De otthon mindenki mulatni akart, tehát kellett valami nevet adni a gyerekeknek: a katonák részére.

A főállén lányok korzózta kettesével, hármásával összefogózkodva.

Bende a harctéren megtakarított pénzét a pénztárcájában őrizte.

Amikor a ligetbe kiért, belesodródott a forgatagba és mohó szemmel nézte a korzózó lányok karsu bokáit.

Közben találkozott egy rég nem látott barátjával, Várdayval, aki még előtte vonult be a katonasághoz. Mind a ketten leültek a főállén egy zöld székre és beszélgetni kezdtek.

Kölcsönösen kikérdezték egymást az ismerősök felől, azaz hogy inkább csak Bende kérdezett, mert ő már régen elkerült otthonról, míg Várday akkor már két hónapja - amióta az orosz harctérről hazajött, ahol már nem folyt ellenségeskedés - Kassán tartózkodott.

Később Bende bement egy sátorba, hogy egy pár csomag konfettit vásároljon. Amikor fizetésre került a sor, belenyult a zsebébe pénztárcájáért, de a kezét üresen húzta vissza.

Pénztárcáját a megtakarított pénzével együtt egy zsebtolvaj - nem is kellett, hogy nagyon üres legyen - a nagy tolongásban elemelte.

Rosszkedvűen ment haza. Hiába vigasztalta magát, hogy hiszen nem is volt olyan sok az a pénz, amit elloptak. De ha már otthon van az ember, akkor költenie is kell valamit.

Otthon az édesanyja észrevette, hogy Bendét bántja valami.

„Mi bajod van fiacskám?”

„Semmi, édesanyám” - háritotta el a kérdést magáról Bende.

Azonban az anyai szemet nem lehetett megcsalni.

* * *

A szabadság tizennégy napja gyorsan elrepült és a ráadásul hozzá kapott utazási napokból is már csak az utolsó volt még hátra.

Ismét föl kellett venni a hátizsákot.

Bende elbúcsúzott az otthoniaktól - az édesanyja egy könnyet sem ejtett a búcsúzás pillanatában, nehogy még ezzel is megnehezítse az elválást - azután felszállott a budapesti gyorsba.

Budapesten a keleti pályaudvarra megérkezve kiszállott és a villanyossal átment a déli pályaudvarra, ahol már készen, fűtve állott a D-vonat, amely a szabadságról visszatérő tiszteket vette fel, hogy ismét az olasz harctérre szállítsa őket.

Ugyanannyi idő alatt, mint hazaérkezett, ismét kint volt Bende a mottai állomáson.

Ujra a pihenőn

A mottai állomáson már várta Bendét az üteg kocsija, amely megint Salvarolo környékére vitte, mert az ezred még mindig a pihenőn tartózkodott.

Bende ismét a megszokott baráti arcok körében volt. Sajnálkozva közölték vele, hogy egy nagy díszszemlét mulasztott el, mialatt a szabadságon tartózkodott.

Károly király látogatta meg a pihenő csapatokat.

A csapatok már reggel hét órától teljes hadikészültségben - fejükön a nehéz acélsisakkal, az oldalukon a gázmaszkával, puskával a vállukon - állottak sorfalat az országúton Portogruarótól egészen Pravisdominiig.

A katonáknak több mint négy órát kellett egy helyben állni, várva a király érkezését és túrni a perzselően tűző napsugarakat.

A király csak tizenegy óra tájban érkezett el hozzájuk. Egy pár katonát előléptetett a sorból és barátságosan elbeszélgetett velük, a tisztekkel pedig kezet fogott.

* * *

A legelső Bendét érdeklő ujság - amit már másnap olvashatott az ezredparancsban - az volt, hogy áthelyezték őt az 5/14-hez, a Gömöri főhadnagy ütegéhez.

Bár egyrészt sajnálta otthagyni az addigi üteget, régi bajtársait, a megszokott legénységet, másrészt azonban örült neki, nemcsak azért, mert az ötödik ütegben csupa magyar tiszt közé került, hanem azért is, mert Gömöri főhadnagy ütegét tartották az egész ezredben a legmerészebb ütegeknek.

A legjobban Lindenmayer bosszankodott, hogy nem őt helyezték át, amikor neki Gömöri, az ütegearancsnok volt a legjobb barátja.

Bende összeszedte a holmiját és rögtön, még aznap délután - mikor már elbúcsúzott a régi ütege tisztikarától - lejelentkezett az új ütege állomáshelyén, Salvaroloban Gömöri főhadnagynál.

Gömöri főhadnagyon, az ütegearancsnokon kívül még csak két másik tisztje volt az ütegeknek: Biringer és Szadlon hadnagyk.

Biringer, az első tiszt dunántúli származású volt, egy ottani zsidó földbirtokosnak a fia, egyike az ezred legképzettebb és legbátrabb tisztjeinek. De a másik hadnagy, Szadlon is megállotta mindenhol a maga helyét. Szadlon nagyszombati születésű volt.

Ezen a három tisztén kívül még csak három önkéntese volt az ütegeknek, akik közül az egyik, egy Bohdan nevezetű fiatal fiú éppen a zászlósi kinevezése előtt állott.

* * *

Bendének a szabadságról való visszaérkezése után pár nappal az ezredet éleslövészetre rendelték ki, amelynek a Tagliamento medrében kellett lefolynia.

Az éleslövészet napján kora reggel mindegyik üteg a saját szállásán felkészült, menetsorba állott fel és a legnagyobb része az ezrednek Salvarolon keresztül vonult ki az országútra.

Az országúton felzárkózott az egész ezred és mindegyik üteg a száma szerint beosztva menetelt.

Az ezred élén az első üteg haladt, Bendéék ütege az ötödik helyet foglalta el.

Az út a Tagliamentoig pár óra hosszat tartott.

Elhaladtak Chions közelében, átmentek Vilottán, Sbrojavaccán, végül Portogruarón, a hadseregparancsnokság székhelyén és megállottak a Tagliamento partján egy nagy réten, egyik üteg a másik mellett.

A réten hátrahagyták a szekereket és egy-egy üteg ágyúi egyszerre vonultak az állásba. Először az első üteg.

Amikor az első üteg befejezte a lögyakorlatokat, felmozdonyozták az ágyúkat és azok megint csatlakoztak a szekerekhez.

Azután az első üteg helyét a második üteg ágyúi foglalták el.

Az ütegállásban lövésre készen állottak az ágyúk.

Nem messze mögöttük rendben, egy vonalba kiigazítva, a mozdonyok sorakoztak fel az eléjük fogott lovakkal, háttal az ágyúkhöz. A hajtótüzérek meg, mint akik jól végezték dolgukat, leheveredtek a puha fűbe, a lovak mellé, mert most az ágyúk kezelőlegénységére került a sor, ők pihenhettek.

Az ágyúkezelő legénység beirányította az ágyúkat, amelyeket megtöltöttek és az adott jelre egyszerre sütötték el mind a hatot.

„Tűz!”

kiáltotta az első tiszt.

Bumm...

dördültek el egyszerre az ágyúk.

A csak valamivel hátrább álló mozdonyokba befogott nehéz vontató lovak a pihenés ideje alatt elkényeztetve a csendtől, megijedtek a lövésre, megvadultak és elragadták a mozdonyokat.

Lehet azonban, hogy a lovak meg se vadultak, csak nagyon közel állottak az ágyúkhöz - ahová nagyon erősen hallatszott az ágyúdörgés - mert a hat mozdony elé befogott harminchat ló mint egy adott jelre egyszerre indult mozgásnak az ágyúkkal ellenkező irányba és szépen kiigazodva, egy sorban maradt a vágatás egész ideje alatt is, hogy azután vagy kétszáz lépésnyire hátrább az előbbi helyétől teljes rendben ismét megálljon.

A megijedt hajtótüzérek, amikor a mozdonyok elindultak, felugráltak és egy pár bátrabb közülük a lovak zablájába kapott, de vesztére, mert a nehéz állatok letiporták őket és a töltényekkel teli súlyos mozdonyok széles vasalt kerekei mennydörögve gázoltak keresztül rajtuk.

A helyszínen két halott és egy súlyos sebesült maradt fekve.

A mozdonyokba befogott és maguktól megállott lovak pedig vagy kétszáz lépéssel hátrább nyugodtan hegyezték a fülüket a további lövöldözés alatt.

* * *

Mikor a gyakorlat már befejeződött és az összes ütegek ágyúi visszatértek a helyükre, az ezred menetkészen megint sorbaállott.

Köröskörül a fűben elszórva különböző - még az előnyomulás alkalmával a tagliamentói ütközet idejéből - elhányt olasz felszerelési tárgyak feküdtek.

Bende az ágyúk mellett sétálva várta a visszafelé való indulást megadó jelet.

Nem messze tőle a másik üteg egyik ágyújának a kezelőlegénysége csoportosult össze, akik hangosan vitatkoztak valami felett. Az egyiknek a kezében egy pléhdoboz volt, amelyet Bende csak későn vett észre.

„Olajos kanna” - mondta az egyik.

„De lehet, hogy konzerv, jó lesz megenni” - hangoztatta a másik.

Feszegetni kezdték a pléhdobozt.

Bendének még ideje se volt közbelépni, amikor a pléhdoboz rettenetes dőrejjel felrobbant.

Egy olasz petárda volt.

Vér fröccsent minden irányba, a földön megcsonkított testek heverték azon a helyen, ahol a robbanás történt és keserves jajgatás hallatszott.

„Jaj meghalok... jaj... jaj...”

A borzalmasan megcsonkított embereket az elősiető szanitécek gyorsan bekötözték, de egyen már nem lehetett segíteni.

Egy halott és négy sebesült lett az áldozata az újabb katasztrófának.

Portogruaróból, a hadseregparancsnokság székhelyéről előhívott sebesültszállító autó hamarosan megjelent, a bekötözött négy sebesültet óvatosan belehelyezték és gyorsan elrobogtak velük a kórházba.

Az egyik sebesült még a szállítás alatt az autóban meghalt.

A lögyakorlatnak vége lett. Az ütegek - egyik a másik után - vonultak vissza a pihenő helyükre. A gyakorlat színhelyén csak egy pár véres folt maradt. A vért a szomszédos föld már régen beitta.

A gyakorlat végeredménye három halott és öt sebesült. A harctéren gyakran kevesebb volt egy nap alatt.

* * *

A lögyakorlat után nemsokára ismét viszontlátta Bende a hadseregparancsnokságot. Bort ment bevásárolni Portogruaróba.

Gömöri az ütegparancsnok jó barátságban volt a hadseregparancsnokság bevásárló tisztjével, egy főhadnaggal, akinek különben a fronttisztek voltak a kedvencei.

A bevásárló tiszt maga is fronttiszt volt régebben, de megsebesült és a sérülés következtében megsántult úgy, hogy alkalmatlanná vált a frontszolgálatra.

A bevásárló tiszt megigérte Gömörinek - még amikor a lögyakorlat alkalmával vonult keresztül az ezred Portogruarón és véletlenül találkozott vele - hogy ha egy szekeret küld hozzá, akkor a legjobb borából, amellyel csak rendelkezett a hadseregparancsnokság tiszti étkezdéje részére, ad el neki bevásárlási áron a tisztjei részére.

A ritka alkalmat Gömöri megragadta, hogy a tiszti étkezdéjét az ütegnek jó borral lássa el és Bendét egy szekérral elküldte a hadseregearancsnokságra a bevásárló tiszthez azzal az utasítással, hogy a legjobb bort hozza és annyit, amennyit csak bír.

Reggel indult Salvarolóból Bende egy szekérral. A szekérben egy hektoliteres hordó feküdt a könnyű bor számára és két láda, összesen vagy hatvan darab szalmába csavart egy literes üres boros üveggel.

Délelőtt érkeztek meg Portogruaróba és behajtottak a hadseregearancsnokság udvarára.

A ház, azaz inkább palota, amelyben a hadseregearancsnokság székel, kétemeletes volt két udvarral, amelyek egyike a tiszteknek lett fenntartva. A másik pedig a legénységnek.

A legénységi udvaron állottak a konyhák és onnan nyílt a borospince bejárata is, amelynek a közelében Bende a szekérével együtt megállott.

A bevásárló tiszt még nem volt jelen, egyelőre várni kellett. Úgy másfél óra múlva érkezett meg körútjáról - amelyen az élelmiszereket hajtotta fel a hadtestparancsnokság tiszti konyhája részére - egy kis teherautóval.

A teherautón egy pár fiatal borjú bögött, amelyek már a hadtápisznók gyenge gyomrai számára voltak szánva.

A bevásárló tiszt béna lábával nehézkesen lekászolódott az autóról. Az övéen hordozott hatalmas kulccsomó egyik kulcsával kinyitotta a tágas borpincét és Bendével együtt belépett.

Egy küldönc gyertyát hozott, amelyet meggyújtottak és ennek a gyertyának fakó lángja mellett végigvizsgálták a pincét. Az ászokfákon sorban egymás mellett teli boroshordók feküdtek csapra verve.

A bevásárló tiszt és Bende mindegyik boroshordó előtt megállottak és a főhadnagy egy kis poharat teletöltött a hordó tartalmából, amelyet megkóstoltak. Így kóstolgatva mentek végig az egész pincén.

Végre megállapodtak egy nehéz ciprusi bornál, amelynek sötétbarna színe volt és olyan vastagon folyt, mint az olaj.

A főhadnagy emberei teletöltötték a szekéren található összes üvegeket ezzel a ciprusi borral és csak egynéhány üveget hagytak üresen egy szintén erős olasz ürmösbor számára.

A ciprusi és ürmösborért literenként három lirát kellett fizetni az ott kibocsátott papírpénzzel, ráadásul azonban az egész hektoliteres hordót ingyen töltette meg a főhadnagy asztali borral.

Bende a saját maga számára külön töltetett meg egy pár üveget szintén a ciprusival és ajándékba még egy üveg Cinzanót is kapott a főhadnagytól.

Már egy kissé kóválygott a feje, amikor a pincéből kilépett. A sok kóstolgatástól enyhén becsípett és az egész világot rózsaszínűnek látta. De a kocsisa se állott biztosan a lábán, mert ő is tele szivta magát a főhadnagytól kapott ajándék-borral, sőt még a kulacsát is teletöltötte.

Széles jókedvvel tértek vissza Bendék a megrakott szekérral az üteghez. A két ládában egyetlen egy üveg se törött el a rázós szekéren.

A bor megérkezésének a megünneplésére nagy ivást rendezett Gömöri a vacsora után. Az ivásban heten vettek részt: a négy tiszt és a három önkéntes.

Hogy azonban a legénységnek is jó napja legyen, azok között kiosztották egy pár liter híjján az egész asztali bort.

A négy tiszt és a három önkéntes este a vacsora után a még megmaradt asztali borral elkezdett koccintgatni.

Alig ittak meg egy pár pohárral, amikor Bende - aki még a hadseregparancsnokságon a pincében való kóstolgtatástól be volt csipve - kijelentette, hogy ő nem tud tovább inni, mert ha még egy pohárral megiszik, akkor felfordul a gyomra.

Gömöri főhadnagyi tekintélyével reáparancsolt a zászlósra, hogy csak azért is igyon ki egy pohárral.

Hatalmas vizes poharakból ittak. Az egyiket teletöltötték Bende számára asztali borral és neki kénytelen-kelletlen ki kellett azt ürítenie. Utána pedig, hogy megmutassa, mennyire legény a talpán, megivott még egy másik pohár bort. De azután észrevétlenül eltűnt a társaságból.

Amikor erősen megkönnyebbülve visszaérkezett Bende, akkorra már elfogyott az asztali bor és a ciprusit vették elő. Újult erővel látott hozzá ő is az iváshoz.

Az erős ciprusi bor úgy itatta magát, mint a tej. Egymásután ürültek ki a palackok anélkül, hogy az reájuk nézve valamilyen káros utókövetkezménnyel járt volna. Még csak a fejük se fájt utána.

Így folyt a multság másnap délutánig. Akkor abbamaradt, de csak azért, mert parancs jött az ezredtől, hogy Bende a következő nap korán reggel az ezredparancsnokságon jelentkezzen lóháton, egy küldönc kíséretében.

Mikor a multság végén összeszámolták az üres borospalackokat, csekély harmincnégy palackot találtak, amelyeknek a tartalma hiányzott.

Bende - ahogy az ezredparancsnokságról a parancs megérkezett - azonnal lefeküdt aludni, hogy másnap reggelre legalább félig-meddig józan állapotban legyen.

Amikor másnap reggel hét órakor Bende az ezredparancsnokságon lóháton jelentkezett, még egy kissé mámoros volt, de a bor gőze a levegőn hamar kipárolgott a fejéből.

Lőszer szállítás

Bende nem egyedül jelentkezett az ezredparancsnokságon, mert akkor már az összes felderítő tiszt együtt volt. Mindnyájan azt találgatták, hogy milyen célból hívhatták őket egyszerre össze.

Pár perccel Bende után Niessner főhadnagy érkezett a hatodik ütegtől. Közrefogták, hogy megtudjanak tőle valamit, de ő se tudott semmi újást mondani.

Az akkor belépő Hoppels őrnagyot halotti csend fogadta. A tisztek mindnyájan feszesen tisztelegtek előtte, majd feszülten hallgatták az őrnagy szavait.

Hoppels előadta, hogy az ezred nemsokára állást foglal el a Ponte di Piave-i szakaszon és mivel a tizennegyedik hadosztály egy másik hadosztály megerősítésére megy és így nem a régen bent álló tüzérség helyét foglalják el az ütegek, hanem új állásba kerülnek, ezeket az új állásokat először el kell látni lőszerrel.

Ezen célra azonnal előre kell menni a szekerek egy részének, hogy a szükséges lőszer az előre kijelölt állásokba kiszállítsa. Ezen lőszeres oszlopok vezetőinek Bendéeket jelölték ki.

A tisztek mindnyájan csendesen hallgatták az őrnagy szavait, de az agyuk villámgyorsan működött. Mindegyik gondolt valamit és mindegyik ugyanazt gondolta.

Bár az őrnagy egy szóval se említette, mégis mindannyian tudták, hogy a vonalak megerősítése az offenzívát jelentette.

Bendék kimentek az ezredparancsnokság elé az útra, ahol a küldöncök vártak a megeresztett hevederű lovakkal. A küldöncök gyorsan meghúzták a hevedereket a lovak hasán és mindnyájan nyeregbe szállottak.

Közben elővezették Hoppels őrnagy lovát is, aki szintén kijött és - felülve a ló hátára - átvette a kis csapat felett a parancsnokságot.

Pár pillanat mult csak el és a lovasok máris elindultak az új állomáshelyük felé.

Az ütegek kirendelt szekereinek csak később kellett őket követni.

A csapat ebédidő-tájban érkezett Mottára, ahol az átvonuló tisztek számára fenntartott étkezde előtt megállottak, leszálltak a lovokról, amelyeket a küldöncök magukkal vittek, hogy megessék azokat is. Bendék pedig bementek a tiszti étkezdébe ebédelni.

Az étkezdének női kiszolgálása volt. A felszolgáló személyzetnek az arcán meglátszott a nyoma annak, hogy ők más tekintetben is kiszolgálták a tiszteket.

Az étkezés alkalmával bort is szolgáltak fel. Hoppels őrnagynak - akit előnévére (Hoppels von Hoppels Mirnach) való tekintettel tréfásan Hoppels von mir nach (Hoppels utánam)-nak is neveztek - jó kedve kerekedett a bortól és az egyik felszolgáló leánytól megkérdezte, hogy hogyan hívják.

„Amali” - válaszolta a lány barátságosan.

Az őrnagy bécsies dialektusban tréfásan megjegyezte:

„Amal-i amal-du, amal-er und es passiert niemals a Maler.” (Egyszer én, egyszer te, egyszer ő és soha se történik baj ebből) - mire Amali zavartan nevette el magát.

Az ebéd utáni pihenő nem tartott hosszú ideig. Alig kapták be a tisztok az ebédjüket, még sietve elszívtak egy cigarettát és máris indultak.

A küldöncök a lovakkal már a tiszti étkezde előtt vártak. Bendéék felugráltak a lovaikra és tovább ügettek előre, a harcpontra felé.

Motta után már csak gyéren találkoztak polgári ruhás emberrel.

A Livenza és a Piave közé értek már. Keresztüllovagoltak egy pár falun is és közeledtek a harcpontra.

Abbáziában az olasz királynő hatalmas kastélyának az udvara tömve volt katonasággal. A nyitva álló kapun állandóan küldöncök nyargalásztak ki és be.

Az udvaron, a fák lombjai alá rejtve, sok ponton hevert sorban egymás mellett és egymás tetejébe rakva.

Az udvar közepén két hatalmas tölcsér tátongott, a harmincöt centiméteres hajóágyúk nyomai.

Megérkeztek a harcpontra közelébe, rendeltetési helyükre.

* * *

A kastély előtt a csoport, amelyet eddig Hoppels őrnagy vezetett, kettévált.

A vezetőjük, Hoppels őrnagy a kastélyban maradt, míg a csoport egyik része letért jobbra, Levada felé.

A csoport másik részénél, amelynek a parancsnoka Niessner főhadnagy lett, hárman maradtak zászlósok: Lindenmayer, Castelli és Bende. Ők az elválás után egyenesen tovább lovagoltak az országúton, amelyik a Piave partja felé vezetett.

A Niessner főhadnagy parancsnoksága alatt álló csoport központjául a Casa Giustinianat jelölték ki. Már egészen besötétedett, amikor megérkeztek oda.

A hosszú lovaglástól kimerülten szálltak le mind a négyen a nyeregből, a fáradt lovakat a küldöncök félrevezették a ház mögé és mindnyájan aludni tértek.

Másnap korán reggel megérkeztek az ütegektől kirendelt szekerek. Más szekerek is érkeztek a már az állásban lévő ütegektől.

Ezekből a szekerekből három löszeres oszlopot alkottak, amelyek parancsnoka egy-egy zászlós lett. Egy oszlopra 14-16 szekér jutott.

A löszerraktár, ahonnan a löszert az állásokba kellett széthordani, szintén a Casa Giustiniana-ban volt elhelyezve. A házban bent és a ház környékén is mindenfelé jól elfedve a kémlelő repülők elől: lombos fák alatt, venyigék között magasan állottak az ágyúlövedékekkel megtöltött ládák egymás mellett, egymás fölött.

A szekerek megérkezése után Niessner főhadnagy a zászlósok mindegyikének külön-külön a térkép szerint több pontot jelölt meg, ahol a megadott mennyiségű és minőségű löszert a parancsnokságuk alatt álló oszlopnak le kellett raknia.

Mindegyik pont, ahol löszert raktak le, egy-egy ütegnek a helye lett az offenzíva alatt.

A zászlósok följegyezték a zsebkönyvükbe, hogy milyen fajtaból, hová és hány ládával tegyenek le, azután ellenőrizték, hogyan rakják meg a kocsisok a szekereket löszerral és megkezdődött a fuvarozás munkája.

Mint valami nagy szállítóvállalat emberei a házhoz szállítandó árút, rakták le a szekerekről a legtöbbszörre gázgránátokkal megtöltött nehéz ládákat a megjelölt helyeken.

Sietve dolgoztak, de mégis csendben, nehogy az olaszok észrevegyék a mozgolódást.

Az ellenséges repülők elleni védekezésül a szekerekkel csakis árnyékos helyen állottak meg és rögtön megmeredtek mind, ha motorzúgást hallottak a levegőből.

Néha-néha megzavarta az oszlopok munkáját az olasz ágyúk szórótüze, de csak rövid időre, azután szorgalmasan folyt a munka tovább.

A gázgránátokkal megtöltött ládákön egy körbefutó zöld sáv jelezte mérges tartalmukat és egy keltezés mutatta rajta, hogy mikor készült a lövedék.

Ez a keltezés fontos volt, mivel a gázgránátokat legkésőbb a keltezésétől számított három hónap alatt el kellett használni.

Például 15. V. 1918, a láda fenekén azt jelentette, hogy a lövedékeket 1918, május hó 15-én készítették, illetőleg akkor töltötték meg a kész lövedékeket gázzal. A ládában fekvő gázgránátokat tehát legkésőbb augusztus hó 15-ig ki kellett löni, nehogy a hatásukból veszítsenek.

A legkézenfekvőbb feltevés ugyan az volt, hogy a gázgránátok elzáró készüléke nem bír tovább, mint három hónapig a gáz maró hatásának ellenállani. Tehát azért kellett a gázgránátokat addig az időpontig ellőni, nehogy saját magukat gázolják meg velük.

Az oszlopok két álló hétig szakadatlanul szállították ki a tüzérségi lőszer a leendő ütegállásokba.

Néha majdnem a gyalogsági vonalba kellett a lőszeres szekerekkel kimenni, olyan közel voltak az offenzíva alatti tüzérségi állások a gyalogsághoz.

* * *

A szekerek naponként átlag kétszer fordultak meg.

Tekintetbe véve azt, hogy minden egyes oszlopra 14-16 szekér jutott, egy oszlop naponként átlagban véve harminc szekér tüzérségi lőszer szállított ki.

Mivel egy szekérré egy kihordás alkalmával rendszeren tizennyolc láda volt felrakva, ez naponként összesen 540 láda lőszer tett ki.

Az oszlopok két héten, tehát tizennégy napon keresztül szakadatlanul szállítottak. Hozzávetőleges számítás szerint egy oszlop tehát ez alatt az idő alatt 7500 láda lőszer vitt ki az állásokba.

Mivel egy ládában pontosan három lövedék volt, ez összesen 22.500 ágyúlövedéket jelentett egy lőszeres oszlopnál.

Ez azonban még csak egy lőszeres oszlop volt a sok közül, mert ilyen lőszeres oszlop volt egy hadosztály szakaszában hat.

Egy hadosztály területén tehát körülbelül 135.000 ágyúlövedéket raktak le a csak akkor ideiglenesen beállított lőszeres oszlopok.

Már most olyan szakasz, amelyen egy-egy hadosztály állott és amelyben a támadás előkészítésére lőszer raktak le, volt Ponte di Piavétől a tengerpart felé a Bendéék szakaszán kívül még négy, a hegyek irányában pedig még vagy tizenöt. Ez összesen húsz szakaszt jelentett.

A húsz szakasz vonalában tehát kihordtak hússzor 135.000 ágyúlövedéket, ami két millió hétszázezer ágyúlövedéket tett ki.

Az offenzíva tartama alatt tehát körülbelül két millió hétszázezer ágyúlövedéssel kellett az olaszok állásait teleszórni csak azt a löszert számítva, amelyet a löszeres oszlopok akkor hordtak ki. Nem véve tekintetbe sem a már meglevő löszerkészletet, sem az esetleges utánpótlást, sem pedig a már ott álló ütegeket, amelyek saját maguk látták el magukat löszerral.

Egy ágyúlövedék árát hozzávetőlegesen kétszáz koronába számítva - a gázgránátok ára több volt - csak az az összeg, amelyet az ágyúk lőttek ki a levegőbe a piavei offenzíva alatt, kitett több mint ötszázmillió koronát.

De ez még csak a tábori tüzéség löszere volt.

Hol voltak még a különleges tüzéség: a harminc és felesek, a hajóágyúk, amelyeknél egy lövedéknek az ára a sokszorosát tette ki a tábori tüzéségnél használt lövedékek árának? Hol voltak még a lövöldözés ideje alatt tönkrement ágyúk? Hol voltak még az aknavetők, a technikai csapatok, a hidászok, a repülők? És hol volt a gyalogság? Meg a fölhasználandó és kárbavesző egyéb anyag, az állatok?

Hozzávetőleges számítás szerint az előbbi ötszáz millió koronának legalább a négyszeresébe került a kudarcot vallott piavei offenzíva csak anyagban.

Nem számítva az ott elveszett százezernyi emberéletet semmibe, aminthogy az egész katonaságnál az emberéletet amúgy se vették számításba.

A katonaságnál többre becsültek egy lovat tíz ember életénél.

Az ember, az kibirt mindent: nélkülözést, rossz bánásmódot. Fekhetett sárban, piszokban, hónapszám hordhatta vállán a puskát, a töltényektől nehéz hátizsákot, azért mégis kibirta.

De a ló, az más volt. Azoknak jó bánásmód, jó koszt: széna, abrak kellett, mert ha rosszul bántak velük, nem etették őket rendszeren, akkor felmondták a szolgálatot és sorra dögöltek.

* * *

Amikor már minden leendő ütegállás el volt látva löszerral és a löszerszállítás véget ért, a löszeres oszlopok vezetői összegyűltek mind Hoppels őrnagynál az abbáziai kastélyban és nagy áldomással ünnepelték meg a munka befejezését.

Vacsorát ki-ki a saját konyhájáról kapott, úgyszintén a bort és a poharakat is mindenkinek magának kellett hozni. Ha ezenfelül még egy széket is hozott magával, akkor le is ülhetett.

A munka bevégzését követő nap a löszeres oszlopok feloszlottak. Az idegen szekereket a kocsisokkal együtt visszaküldték eredeti csapattestükhöz és a tisztek, abban a csoportban: Niessner főhadnagy, Lindenmayer, Castelli és Bende zászlósok, valamint a legénység az ütegek szekereivel együtt azon az úton, amelyen jöttek, megint bevonultak az ütegekhez egyelőre még pihenni.

Bende az ütegéhez megérkezve már hiába keresett abból a borból, amelyet annak idején ő hozott, még valamit, mert azt mind kiitták a többiek, mialatt ő távol volt.

A piavei offenziva

Alig múlt el két napja annak, hogy Bende bevonult az ütegéhez, máris vége szakadt a pihenésnek.

Az ezred parancsot kapott, hogy vonuljon a harcvonalba Ponte di Piave mellé és az ütegek foglalják el az előre megjelzett helyeken a számukra kijelölt állásokat.

Az ötödik üteg este sorakozott fel menetkészen Salvarolóban, csatlakozott a Blessagliában gyülekező ezredhez és egész éjjel menetelt az arcvonal irányába.

A katonaságnak azért kellett éjjel menetelnie, mivel az olaszok szintén sejtettek valamit és a repülők az utóbbi időben fokozottabb tevékenységet fejtettek ki. A magasban állandóan figyelte egy-két olasz repülőgép a csapateltolásokat.

Hajnalra Cavallierbe érkeztek Bendéék az üteggel. Az ágyúkat és a szekereket a lovakkal együtt védő tető alá tolták és a tüzérek lefeküdtek aludni, de dél tájban már mindenki talpon volt megint.

Cavallierben még bent volt a polgári lakosság és Bende Szadlonnal együtt elment a szomszéd üteg tisztikarát meglátogatni, mert abban a házban, amelyikben a szomszédos üteg tisztikara lett elszállásolva, egy csinos fiatal lány is lakott.

A délután folyamán - amikor Bende javában segített eperlevelet szedni az olasz szépségnek a selyemhernyók etetésére - az üteg parancsnoka kerestette őt sürgősen mindenfelé, hogy vele előre menjen az üteg állását megtekinteni. Csak a szomszéd ütegnél felejtette el keresni.

Mikor reá találtak Bendére, akkor már késő lett és a főhadnagy kénytelen volt a jelenlevő Bohdant vinni magával előre. Biringer az első tiszt Szadlonnal, Bendével és az üteggel együtt követte őt az esthomályban.

Az üteg áthaladt Frassenen és ott balra tért.

A front felé vezető úton már csak lassan haladhattak, mivel a minden helyet ellepő katonaság akadályozta őket az előbbre jutásban. Szakadatlan sorban vonultak: gyalogság, gyalogság, majd tüzérek jöttek, utána megint gyalogság, rohamcsapatok tarka összevisszaságban.

Valentigo... Busco...

Hajnalban Abbáziában, az olasz királynő kastélyában pihentek meg, ahonnan annak idején Hoppels őrnagy irányította a lőszerszállító oszlopokat.

Napközben ismét pihentek.

Abbáziában az ezred már eloszlott és az ütegek külön-külön vonultak el az est sötétjében, hogy az állásaikat elfoglalják.

Bende ütege keresztülhaladt Levadan, utána egy háznál hátrahagyta a tréncjét és csak az ágyúkkal vonultak tovább.

Hajnalra kelve az üteg beérkezett az állásba, amely Ponte di Piavétól északnak, közvetlen Borgo Roma mellett feküdt.

Az ágyúkat lekapcsolták és az üres mozdonyok visszaindultak a hátrahagyott trénchez. Az ágyúkat a tüzérek betolták az előre elkészített helyekre, letakarták galyakkal, hogy a repülők észre ne vegyék és ők is elbújtak a fák alá.

Ideiglenesen a mozdonyállásba is egy tisztet kapott az üteg: Dalotti főhadnagyot, hogy az offenzíva ideje alatt az se maradjon tiszt nélkül. A többi tiszt az önkéntesekkel együtt mind az ütegállásba ment ki.

Az üteg az ezredtől megkapta az ágyúk számára előre kiszámított táblázatokat, de a biztonság okáért még leadtak egy pár lövést az első ágyúval, hogy megtudják, egyezik-e a táblázat a valósággal. Egyezett.

Közvetlenül az ütegállás mögött egy kis emeletes ház állott kívülről még teljesen sértetlenül, belül azonban egészen a tetőig teljesen üres volt. Semmi bútor se volt benne. Még a földszint és az emelet közötti gerendákat is kivágták mind a fedezékek részére, csupán a földszint padlója maradt épen.

A tisztek és a telefonisták abban a házban helyezkedtek el, míg a legénység a fák alatt tanyázott.

Este mindnyájan korán feküdtek le. Csak a készültségben levő ágyú legénysége maradt ébren. Hajnalban kellett az offenzívának kezdődnie.

* * *

Hajnali fél kettőkor sorba járt a napos és megérintette az alvók vállát: ébresztő.

Nem is kellett nagyon ébresztgetni őket, mert mindnyájan úgy pattantak fel, mint hogy ha rugóra jártak volna. Mindegyiket fűtötte az izgalom,

Nagy nap lesz, nemsokára kezdődik a tánc.

Mindenki megborzongott egy kissé. Ki tudja, hogy mit hoz a jövő.

A tüzérek készülődtek. Kisvártatva felhangzott a parancs:

„Mindnyájan ki az ágyukhoz.”

A legénység gyorsan összegyűlt és nemsokára már teljes létszámban állott az ágyúk körül. A tisztek elsőként értek ki.

Nem messzire az ágyúk mögött a szolgálattevő telefonista kuporgott az üteg telefonállomása mellett.

A tisztek, kezükben a másodpercre beállított órával, feszülten figyeltek. Az óramutató lassan mászott előre.

Fél három.

Csinn bum, csinn bum...

az olasz kiságyúk adták le hajnali üdvözetüket.

A kis ház aljában, amelyben még csak az imént aludtak a tisztek és amely addig az ideig csodálatosképpen sértetlen maradt, a falon egy kis lyuk kereklett épen azon a helyen, amely mögött - közvetlen a fal mellett - azelőtt egy órával Bende aludt. Egy olasz kiságyú lövedéke vágta pont akkor és teleszórta az egész szobát kővel.

A szanitécet, aki bent rendezte be a segélyhelyet, ijedtében majd kiverte a nyavalya.

Hirtelen teljes lett a csend.

Mindenki csak a szive dobogását hallotta, ahogy a torkában lüktetett. A gyomrot pedig valami furcsa érzés szoritotta össze.

Bende úgy érezte, mint hogy ha minden egyes ujja hegyéből elektromos szikrák pattogtak volna ki.

Múltak a percek. Már csak öt perc...

Vigyázz.

A cső töltve volt és beállítva.

A hármasszám megmarkolta az elhúzó készülék zsinórját és feszülten figyelt.

A lőszeres ládák nyitva állottak, az ötös már készítette az újabb adagot, hogy vele az ágyú gyomrát megtöltse.

Az idegek egészen az elpattanásig megfeszültek.

Még három perc... már csak egy...

No most, rajta:

Bumm...

bődült el egyszerre mind a hat ágyú, de már oldalt is, elől is, hátul is, mindenfelé dörgés dörgés után.

Valamivel előrébb az aknavetőök pukkantak.

Örületes volt a lárma. A hangorkán egészen az égig hatolt. Vagy le a pokolig.

Hat, hatszáz, hatezer ágyú torka bömbölt egyszerre és szórta a túloldalra a halált.

A gázgránátok hosszú, elnyújtott vonítással szelték a levegőt.

És a lárma még egyre fokozódott.

Készen?

Kész.

Első ágyú tűz, második ágyú tűz, harmadik ágyú tűz... és így tovább.

Bum, bum, bum...

dördültek el az ágyúk sorba.

Bum, bum, bum...

hallatszott újból.

Húsz lövés gyorstüzelés, rajta.

Egymással versenyezve dörögtek az ágyúk, hogy a húsz lövést mielőbb leadják.

Az ágyúk torka tüzet okádott és vonítva repült át az acél mag, hogy a túloldalon darabokra szakadjon.

A tüzérek ingujjra vetkőzve lázasan dolgoztak, mint az alvilági kovács füstös legényei. Arcuk, kezük már egészen maszatos volt.

Az egész teret lassan áttetsző füstfátyol borította el, amely egyre sűrűsödött.

Hátul bele-beleordítottak a pokoli hangversenybe mély gordonka hangjukon a harminc és felesek és felüvöltöttek a nehéz hajóágyúk is, amelyek Trevizót lőtték.

Az üteg tisztjei már csak cédulán érintkeztek egymással, mert a nagy zajtól teljesen megsiketültek, nem hallottak semmit.

Krach, krach...

Egy hátrábbálló nehéz üteg ágyúí belelőttek abba a házba, amelyben az üteg megfigyelője tartózkodott.

Krach, krach...

Ujból. Ez már nem lehetett véletlenség, ez szándékosan történt.

Egy másik tizenöt centiméteres üteg megfordította az ágyúit és a hátrább álló harminc és felest kezdte velük löni. Azt hitték, hogy a nagy zajban nem veszik őket észre.

Tévedtek.

Az olasz ágyúk is szaporán válaszoltak.

Mérgesen vijjogva hasították az olasz gránátok a levegőt és mély tölcsért vágtak a földbe ott, ahol felrobbantak.

A felrobbanás nyomában repeszdarabok szántották fel a földet mindenfelé és zúgva szelték a levegőt.

Nyomukban éles kaszával vágott rendet a halál.

A repeszdarabok által, felszántott földbe bőven hullott a mag, az eleső katonák vérének a magja.

Ez a mag is kikel még valamikor.

Igen, ez a mag is kikel. Vajjon milyen vetés nő belőle?

Embervérnek sárkányfog magjából?!

Az üteg reggeli hat óráig négy halottat és három sebesültet veszített. A sebesülteket bekötötték és hordágyon hátra szállították, a halottakat pedig a ház mögött sorba lefektették a földre.

Az egyik tüzér mellett hirtelen óriási tölcsér nyílt meg. Elvágódott, majd ismét fölkelt. Leverte ruhájáról a földet. Semmi baj, nem sebesült meg, csak a légnyomás vágta a földhöz.

A másik félrement egy pillanatra.

A levegőből süvöltés hallatszott és valami lecsapott melléje.

Brumm...

Fejnagyságú rögök repkedtek szerteséjjel.

Az alacsony termetű, de izmos oláh legény hármat is bukfencezett, amíg felkelt. Savanyú arccal nézte a ruháját.

„Mi baj Onega?” - „Piszkos lettem...”

Mindenki elnevette magát, némelyik alig bírta abbahagyni. Az első izgalom a nevetésben vezetődött le.

„Soha se bándd, hogy piszkos lettél, csak véres ne légy soha.”

* * *

Hány óra?

Fél nyolc.

Elöl örült kereplés és ágyúbömbölés az olaszok részéről.

Támadtak az osztrák-magyar csapatok.

Raj-raj után bujt ki az árokból és szaladt előre. A Piave partjára érve habozás nélkül gázoltak bele a folyó zavaros, sárgás vizébe.

Kerepeltek az olasz géppuskák, robbantak az olasz gránátok, de a támadók azért csak mentek előre, egyre mélyebben a Piave piszkos vizébe.

Egy-egy ember elesett és nem is kelt fel többé. A hullámok lassan, himbálva sodorták őket lefelé.

A víz egyre mélyebb lett és a sodra erősebb. Közeledett a tulsó part. Már csípőig ért a víz. Már a derékon felül.

„Előre...”

Hirtelen elveszett a talaj a vízben gázoló katonák lába alól.

„Jaj, megfúlok.”

A nehéz puska és a sok töltény lehúzta a katonákat a fenékre. Még egy pár buborék és vége volt.

Tízével, huszával, százával sodorták a megáradt Piave iszapos hullámai a hullákat a tenger felé.

Végre pontonok jöttek, amelyek felvették a megmaradt katonákat.

„Csak előre, át a tulsó oldalra.”

Rrrek...

hallatszott a golyószórók száraz berregése, amelyeknek vörösréz színű keményhegyű golyói még a pontonok erős oldallemezeit is átverték.

A pontonokból a bakák átlövéldöztek a közeledő olasz partra, az olaszokra.

Az evező hidáskatonák egyike hirtelen felkiáltott és a levegőbe kapott. Végignyúlt a ponton alján, szíventalálta egy olasz golyó.

A másik evezés közben egyszerre csak csendesen lehajtotta a fejét. Az evező kicsúszott el-ernyedő kezéből. Fejlövés érte.

Az evezőlapátok után hirtelen tíz kéz is kapott és gyorsan áthajtották a pontont a tulsó oldalra.

A kiugrázó bakákat az olaszok irtó tüzelése fogadta és a bakák egymásután estek el.

Egy páran egy régi facsónakon próbáltak átkelni. Az olasz vonalból tűz alá vették őket.

A két evezőst eltalálták az olasz golyók és azok halálra sebezve egyszerre ejtették el az evezőket. Hiába kaptak az evezők után a többiek, már nem bírták elérni,

A csónak a víz sodrába érve megbillent, tele lett vízzel és elmerült.

A benneülők beleestek az árba, amely rögtön elragadta őket. Mindnyájan odavesztek.

Egy nagy ponton tömve katonával gyorsan haladt a Piave vizén keresztül. Már úgy látszott, hogy semmi baj se éri. A puska golyók hatástalanul pattogtak le az erős falakról.

Egyszerre csak huhogás hallatszott a levegőből. Egy közeledő nehéz lövedék.

Brumm...

A ponton helyén magasra szökött a víz és a ponton meg a benne ülő katonák darabokra szakítva repültek szana-széjjel.

A megmaradt katonák sietve tódultak vissza. Közben megint elesett egy pár ember. A többi kikapaszzkodott a partra.

Az első rohamot az olaszok, vagyis inkább a megáradt Piave visszaverték.

Most motorzúgás hallatszott hátulról a levegőből.

Jött egy saját repülőraj.

Alig száz méter magasan repültek el a katonák feje fölött. Egyenesen az olasz vonalak irányába repültek. A gépek törzse fölött meglátszott a pilóták feje.

Az olaszoknál ismét erősen kerepeltek a géppuskák és dörögtek az ágyúk. Lőtték a repülőgépeket, amelyek pár perc múlva sietve igyekeztek vissza, de már megfogyatkozott a számuk.

Nemsokára újból motorzúgás hallatszott, ismét jöttek a repülők.

Elöl ismét az előbbi hangzavar. Most azonban már egyetlen egy se jött vissza, ott maradt mind.

* * *

Délutánig a csapatoknak még mindig nem sikerült a Ponte di Piave-i hid mellett átkelni, de a jobb- és baloldali hadosztály véres küzdelem után már befészkelődött a túloldalon az olaszok közé.

Egyszerre csak nagy riadalom támadt elöl a gyalogságnál. Menekülők jöttek hátrafelé szaladva és terjesztették a vészhiért:

Az olaszok ellentámadásba mentek át, visszanyomták a saját csapatokat az innenső oldalra és velük együtt átkeltek ők is. Már csak pár száz lépésnyire lehetnek az ütegtől.

Az ágyúkat a tüzerek rögtön közelharcra állították be.

Bende nevét kiabálták mindenfelé az ütegben, de már jött ő is, szaladt az első tiszt felé. Az első tiszt előtt összevágta a sarkát és tisztelegve kérdezte:

„Parancs, hadnagy úr?”

„Zászlós, kimegy két emberrel a part felé ameddig lehet és megnézed, hogy mi igaz a hírből” - mondta idegesen Biringer, az első tiszt.

Bende letisztelgett:

„Parancsára, hadnagy úr” - és elrohant.

Fölkapott egy karabélyt, amelyet megtöltött, a zsebébe csúsztatott egy pár csomag töltényt és odaszólt a legénység felé:

„Onega, Damisch velem jösztek. Puskát venni és utánam.”

A három ember gyorsan kiosont előre, az üteget eltakaró bokrok közül.

A töltésen már szintén tudtak az áttörésről.

Az átjáró út mellett egy gépfegyver csöve meredt az előtérre, mellette egy pár rohamsisakos katona figyelt az előlük meredező fák irányába.

Bende az embereivel elhaladt mellettük.

Egy gyalogsági őrmester szintén puskát kapott és csatlakozott hozzájuk, de egy pár lépés után visszafordult.

Bende és két kísérője lövésre készen tartott karabéllyal a kezükben óvatosan lopakodtak előre egyik fától a másikig. Keresték az olaszokat.

Hirtelen magasra szökött előttük a föld. Jobbra is, balra is, köröskörül mindenfelé.

Az olasz tüzérség zárótűz alatt tartotta az egész vidéket. Mindenfelé felszökő föld látszott, repeszdarabok zúgtak a levegőben.

Bende megfordult és intett a legényeknek.

Karabélyát a vállára vette és nyugodtan - legalább is külsőleg - megindult előre. Nem is fedezte magát az esetleges olaszok elől. A két legénye követte.

Itt ugyan nem jött keresztül az olasz a saját zárótűzén - gondolta magában Bende - az ágyú-
lövedékek, meg a repeszdarabok ellen pedig amúgy se használ a remegés.

De azért félszemmél mégis rásandított Onegára, aki úgy ment ott, mint hogy ha csak otthon a
nyája után bandukolt volna. Bende sem akart hátramaradni és félelmet mutatni.

A kis járőr öt perc alatt kiért a partra. Se közel, se távol az innenső parton egy olasz se volt
látható.

Bende egy gyalogos tisztnél érdeklődött, hogy mi volt a rémhír alapja. Kiderült, hogy vagy
száz ember megijedt a nagy lövöldözéstől és megszaladt, mindenfelé terjesztve a rémhírt,
hogy jönnek az olaszok.

Karabéllyal a vállukon mentek Bendéék ismét a zárótűzön keresztül vissza az üteghez.
Mellette Onega lógatta a fejét jobbra-balra. Bende nézte: hogy ezen az emberen egy csepp
félelem se látszik.

A töltés mögött, már egészen az ütegalás közelében Bodorkós szakaszvezetővel találkozott
Bende, aki egy nagyobb járőr élén a bokrok között bujkálva leste az olaszokat. Bende a
szakaszvezetőt is visszarendelte a járőrrel együtt az ütegbe.

Az ütegben leadta Bende a jelentését az első tisztnek, aki azt a telefonon rögtön az ezred-
parancsnokságra továbbította.

Bende megkapta az első dicséretet, nem ugyan a felsőbb parancsnokságoktól, hanem
Onegától, aki nem is sejtette, hogy ő is hallotta, amit mondott.

Onega épen a legénységnek mesélt, amikor Bendének valami dolga akadt a hátuk mögött és
mivel megütötte a fülét a zászlós szó, elkezdett figyelni.

„Hát tudjátok - mondta Onega - amikor az ágyúkat elől a bokrokon keresztül elhagytuk,
kiértünk a töltésre és ott egy bakaörmester csatlakozott hozzánk, de az hamarosan vissza-
szaladt. Mi pedig csak mentünk előre.

A zászlós úr izgatott volt egy kicsit és hol levette a puskáját a válláról, hol meg megint feltette.

Egyszerre csak egy nehéz gránát vágott le pont előtte. Csak úgy estek rá a rögök. Nekem egy
zabszem se fért volna a hátsó felembé, úgy megijedtem.

Hát képzeljétek csak, hogy mit csinált a zászlós úr? Lerázta magáról a földet, felvette a
karabélyt a vállára, megkerülte a nagy lyukat, amelyet a gránát vágott és zsebetett kézzel,
fütyörészve ment tovább. Azután már egy csepp izgatottság se látszott rajta.”

Bendének olyan jól esett ennek az egyszerű embernek az elismerése, mint azután egyetlen egy
felsőbb parancsnokságnak a dicsérete sem.

* * *

Hátul az ezredparancsnokságon a rémhír következtében mégis megmaradt az ideges nyugta-
lanság és Bendének felsőbb parancsra még az éjjel telefonvonalat kellett fektetni a gyalog-
ságig.

Két telefonista ment vele a drótokkal és a telefonállomással együtt.

Az éjszaka koromsötét volt, még a hold se világított. A sötétben csak az ellenséges gránátok lecsapódása villogott mindenfelé.

A telefonisták halk beszélgetés közben fektették a drótot. Talán arról beszélgettek, hogy mennyivel jobb volt a pihenőn.

Az egyik telefonista egyszerre csak hangosan megszólalt:

„Zászlós úr, kifogyott a drótunk.”

A közelben elszórtan szétlőtt aknavető fedezékek hevertek a földbe vájva. Némelyiknek csak az egyik sarkát ütötte le egy ellenséges ágyúlövedék. Az aknavetők legénysége már régen kiköltözködött a szétlőtt fedezékekből.

Bende nem sokáig gondolkozott, hogy mit csináljon.

„Ti most hazamentek az üteghez, de reggelre itt lesztek a friss vezetékkel. Én addig itt maradok” - fordult a telefonistákhoz.

A sötétben szinte látni lehetett a megkönnyebbülés örömteli vigyorgását a telefonisták arcán, amikor megszólaltak:

„Igen is zászlós úr.”

A telefonisták tisztelegtek és egyedül hagyták Bendét. Sietve igyekeztek az üteghez.

Bende bemászott a legkevésbé szétlőtt fedezékbe és a legfőbb gondja az volt, hogy tetűt ne kapjon, mint egykor Campobernardóban. Hamarosan elaludt.

Köröskörül a felrobbanó különböző kaliberű ellenséges lövedékek állandó zaja szolgáltatta az altató zenét.

Bende korán reggel ébredt fel és kidörzsölte az álmat a szeméből.

A telefonistái még mindig nem jelentkeztek. Talán csak nem pusztultak el útközben?

Bekapcsolta a telefont és telefonálni próbált. Az üteget hívta fel, de a vezeték túlsó végén senki se jelentkezett. A telefon nem működött.

Egy félóra múlva megérkeztek a telefonisták új vezetékot fektetve, mert a régit az éjjel darabkákra szaggatták a gránátok.

A telefonvonalat egészen a tábori őrsig húzták ki és ott maradtak kint híreket leadni.

A csapatok ismét készülődtek az átkelésre. Egy csapat rohamista jött vissza, akik már elindultak a túlsó part felé, de vissza kellett térniök, mert az olaszok még erősen tartották magukat.

Délben Bodorkós szakaszvezető jelent meg Pápay önkéntessel, akik az egy nap óta étlenszomjan maradt Bendét fölvaltották.

* * *

Délután az olaszok engedve a túloldalra már átkelt csapatok nyomásának, kiűritették szemben a vízparti állásokat és az átkelő 48-as gyalogság már nem talált ellenállásra.

Alig kelt át a gyalogság, Bendének a csoportparancsnokság rendeletére követni kellett őket, hogy a vonalakat végigjárja és hírül hozza, hogy hová vonultak vissza az olaszok.

Egy embert vett maga mellé és elindult vele a Piave partja felé. Ugyanakkor indult el Szadlon is egy járőrrel összekötő tisztnek a gyalogsághoz a Piave túlsó oldalára. Együtt mentek és nemsokára a parthoz értek.

A Piave erősen meg volt áradva. Piszkos sárga hullámai állandóan holttesteket sodortak magukkal.

A gyalogság átkelése még mindig tartott. A víz imitt-amott felszökött, jelezve, hogy az olaszok lötték a folyót, hogy az átkelést hátráltassák.

Bende a parton megkérdezte Damischt, akit magával vitt, hogy tud-e úszni. Mivel Damisch tagadólag válaszolt, Bende gyorsan megirt egy jelentést:

„Elöl két vörös jelző rakéta, jobbra Fagare felé három zöld” - és evvel a jelentéssel visszaküldte kísérőjét az üteghez.

Azután Bende egyedül és Szadlon a járőrrel követték a gyalogság példáját. Szintén belegázoltak a Piave langyos vizébe, amely eleinte még sekély volt, keresztül egy kis homokszigeten és a főmederben, övig érő vízben vártak.

Nemsokára egy ladik jött velük szembe. Rendesen legfeljebb ha hat ember számára lett volna benne hely. Ők maguk voltak heten, azonkívül az utolsó pillanatban két gyalogos kapaszkodott a csónakba és a két evező hidászkatona: tehát összesen tizenegyen szorongtak a ladikban.

Ennyi megterhelést a kis ladik nem bírta el. Amíg a csendes vizen haladtak, addig nem volt semmi baj, de ahogy a túlsó oldal felé belekerültek a víz sodrába és a ladik himbálózni kezdett, a két úszni nem tudó gyalogos ide-oda ugrált, a csónak egyre jobban ingott, míg egyszerre csak az egyik oldalon becsapott a víz és a ladik elmerült a habokban.

Bende előre elkészült a katasztrófára és derékszijját a revolverrel már előzőleg lecsatolva a kezében tartotta, hogy könnyebben tudjon mozogni.

Ahogy a víz a csónakba becsapott, egyszerre vetették magukat Szadlonnal a Piavéba.

Kezében a derékszij a revolverrel, lábán a nehéz csizma, teljes ruházatban, esőköpenyben úszott Bende a part felé. Előtte Szadlon szelte a vizet. Köpenye úgy szétterült a vizen, mint egy kerek palást.

Bendének hirtelen Nagy Lajos legendája jutott az eszébe, aki olaszországi hadjárata alkalmával egyik lovas vitézét a Brenta sebes vizébe küldte, hogy gázlót keressen az átkelő csapatok részére.

Amikor pedig azt a víz ereje a lováról lesodorta és a katona fuldokolni kezdett, saját maga ugrott utána és meg is ragadta az üstökénél fogva a fuldokló vitézt, de maga is csak úgy menekült meg a katonával együtt, hogy hatalmas palástja, amelyet a vállán viselt, szétterült a víz felszínén és fenntartotta az árban addig, amíg a kísérete kimentette mindkettőjüket.

Bende csak félkézzel úszott, mert a másikban derékszijját szorongatta a revolverrel. De nem bírta sokáig: beleengedte az övet a vízbe és egy pár erős tempóval kiúszott.

Ahogy partot érzett a lábai alatt, hátranézett. Mögötte a vízben Szadlon altisztje birkózott az egyik úszni nem tudó gyalogossal, aki görcsösen kapaszkodott belé.

Bende segítséget keresve pillantott körül. Közvetlen mellette egy hosszú rúd feküdt. Sietve benyújtotta a rudat a szakaszvezetőnek és a belécsimpaszkodó gyalogossal együtt gyorsan kihúzta vele a partra.

Mint az ázott kutyák rázták le magukról mindnyájan a vizet. Száritkozásra gondolni se lehetett.

Szadlon megszámolta az embereit. Nem vészett a vízbe közülük senki, csak az egész felszerelés.

A ladikról a tizenegy emberből csak az egyik úszni nem tudó gyalogos fulladt a Piavéba.

A parton Szadlon és Bende elbúcsúztak egymástól. Szadlon előre indult, Bende pedig eltért balra.

A parton is mindenfelé hullák heverték. A drótakadályokon az olasz árkok előtt egy pár hulla lógott.

A puska kiesett kihúlt kezükből és szemük kísértetiesen tágra nyitva meredt Bendére, mintha figyelmeztetni akarták volna:

„Vigyázz, téged is kerülget a halál.”

* * *

Alig ment egy pár lépésnyire Bende, amikor egy csoport olasz fogollyal találkozott, akiket egy feltűzött szuronyú puskás katona kísért. Pedig az olaszoknak eszük ágában se volt megszökni.

Örömben, hogy elfogták őket, egész arcukból boldogan vigyorogtak, de félszemmél mégis ijedten pislogtak az olasz állások felé:

Jaj, mert az olasz ágyúk...

Reájuk nézve már vége volt a háborúnak, de mégse egészen. Itt is, ott is az ég felé szökött a föld a gránátok robbanása nyomán.

Az előbb is az olasz foglyok közé csapott le egy ellenséges gránát, az egyik fogolykísérő katona és négy olasz ott maradt. És most újból kezdődött.

Krach...

„Jaj, csak addig ne érjen baj, amíg hátra nem kerülünk.”

„Jaj, Madonna segits.”

Krach, krach...

„Porco dio, ez eltalált.”

„Jaj, Madonna száz szál gyertyát gyujtok neked, ha most élve kikerülök.”

„Siessetek, siessetek már innen” - szólalt meg idegesen a kísérőjük is.

Bende sietségében fennakadt a drótakadályok szögein. Egy olasz fogoly szabadította ki.

„Prego signore.”

„Gracias.”

Azaz tovább sietett Bende, ellenkező irányba az olasz foglyoktól. Azokat a csónakokon hátra szállították, míg ő előre igyekezett a gyalogsághoz.

Az olasz árokban majdnem rálépett egy negyvennyolcas bakára, aki teljesen apatikusan feküdt az árok alján.

Szegény súlyosan sebesült meg még az első napi támadás alkalmával, amikor is beesett az olasz árokba és azóta is ott feküdt, megmoccanni se birt. Alatta egy olasz hullája feküdt.

Bende gyorsan kiugrott az árokból. Az olasz foglyok után akart kiáltani, hogy vigyék magukkal a sebesültet hátra a kötözőhelyre, de már nem találta azokat sehhol.

Visszatért az árokba a sebesülthöz, vizet tett melléje egy üres kulacsba és azután kénytelen-kelletlen a sorsára bízta. Őt a feladata előre szólította.

Bende elöl végigjárta a gyalogsági vonalat és megnézte a térképén, hogy hol állanak.

A gyalogsági vonal előtt egy csatorna húzódott.

A Zero kanális.

Az olaszok annál a csatornánál állították meg a támadást és akkor a csatorna vonalán harcoltak.

Bende a hirrel gyorsan visszament az üteghez. Az átkelő ladiknak ő volt az egyetlen utasa.

Az ütegállásba megérkezve azonnal leadta a jelentését az ezredparancsnokságnak, azzal a kimerültségtől végignyúlt a földön és azon nyomban elaludt.

* * *

Éjjel fölverték Bendét az álmából, hogy a hadosztályparancsnok keres egy tisztet, aki önként jelentkezik, hogy átmegy a túloldalra az összeköttetést megkeresni a szomszéd hadosztállal, amelyikkel megszakadt az érintkezés.

Az összeköttetés megteremtőjének magas kitüntetését helyezte a hadosztályparancsnok kilátásba.

Bende habozás nélkül jelentkezett, de teljesen ruhátlan volt, mert levetett ruhája, csizmája egészen nedves volt még a Piave vizétől.

Egy szakaszvezető adta neki kölcsön a tartalék ruháját, amelybe felöltözött. Az egyik tüzér, akinek hasonló nagyságú lába volt, levetette a bakkancsát, amelyet Bende húzott fel a lábára, gyorsan befűzte a bakkancsot és így indult el Damischsal a túlsó oldalra.

Az innenső parton csapatok állottak, a pontonokra várva, akiket megerősítésül vittek át a harcolóknak. A hidászok a pontonokkal ide-oda eveztek a két part között.

A pontonnak, amelyben ültek, útközben nem történt semmi baja, Bende és a küldönce bántódás nélkül értek át a Piave túlsó oldalára.

Éjjel volt, de alvásra nem volt idő. A szomszéd hadosztályt azonnal meg kellett keresni.

A Piave töltése mentén gyalogoltak lefelé, amerre a szomszéd hadosztály csapatainak állani kellett.

Sant Andreát már régen elhagyták és beérkeztek La Fossába. Az egész töltésen addig egy katonával se találkoztak. A gyalogsági vonal már valahol előrébb volt.

La Fossában a töltés két részre szakadt. Az egyik rész a part mellett húzódott tovább, a másik pedig befelé a parttól az olaszok irányába.

Bende rövid habozás után az utóbbi utat választotta és a töltés tetején, mintha nem is lett volna háború, öldöklés a közelben, nyugodtan siettek tovább. Néha egy-egy puszkagolyó süvitett el a fülük mellett.

Velük szembe vörös keresztet karszallagos sebesültszállítók vittek egy pár sebesültet hordágyon.

„Hová mentek?” - kérdezte az egyik.

„Megyünk megkeresni a szomszéd hadosztályt” - válaszolta neki Bende.

„Az Istenért, ne menjetek ezen az úton tovább, mert egyenesen az olaszok kezébe szaladtok. Előttetek már nincsen senki” - figyelmeztette őket ijedten a sebesültszállító.

„Rossz az irány, - állapította meg Bende a sebesültszállító kijelentése folytán - erre nincs a keresett hadosztály. Gyerünk vissza a partra” - és Damisachal együtt megfordult, újból visszatért a töltés elágazásához.

Ez után a másik, a part menti töltéssel próbálkozott Bende és most szerencséje volt. Nem messze az elágazástól a töltés oldalában reábukkant a keresett hadosztály első csapataira. Osztrák vadászok voltak.

Lejelentkezett a parancsnokuknál, egy kapitánynál, aki a csapat közepén egy - a töltés oldalába ásott - lyukban feküdt.

Bende jelentette a kapitánynak, hogy csapatának La Fossa felé eső oldala fedezetlen és a két szomszédos hadosztály között egy széles rés tátong.

Amikor Bende a feladatát befejezte, visszaindult a küldöncével együtt, bejelenteni a hadosztályparancsnoknak, hogy La Fossa mögött megtalálta a keresett hadosztályt.

Hajnali két óra tájban érkezett St. Andreához, ahol a hidászok pontonhidat vertek a Piavén keresztül. Egyelőre még várni kellett, mert az olasz ágyúk már kétszer eltalálták a pontonhidat, amelyet a rohanó ár rögtön elsodort. A hidászok közül, akik akkor rajta dolgoztak, vagy huszan fulladtak a vízbe.

Bende vizes ruhájában lefeküdt a töltésen egy földbevált lyukba, egy sebesült 76-os hadnagy mellé. Mellette Damisch kuporgott. Körülötte mindenfelé sebesültek jajgattak:

„Jaj Istenem, jaj Istenem, hazakerülök-e még egyszer?”

„Mein Gott, mein Gott....”

Az Isten neve hallatszott minden szájból. Igen, aki az Istent meg akarta ismerni, annak csak a harctérre kellett mennie.

Átázott ruhájában erősen dideregve húzta meg magát Bende a kis lyukban. Hajnalfelé erősen lehült a levegő.

Végre reggel tájban sikerült átkelni.

Az innenső oldalt, különösen a hídhöz vezető utakat erősen tűz alatt tartotta az olasz. Mindenfelé hatalmas tölcsérek tátongtak a puha földben és a felrobbant ekrazit édeskés, kénes szaga érzett. A tölcsérek feneké sárgás volt az ekrazit porától.

Ahogy épen egy nagy tölcsért került ki, majdnem belébotlott egy látszólag bedöglött gránátba, amely sipítva engedte ki a tartalmát. Bende rögtön elfojtotta a lélekzetét, fölnyitotta a vállán viselt pléhdobozt és a benne levő gázálcot hamar felrántotta az arcára. Küldönce hasonlóképpen cselekedett. Egy olasz gázgránát feküdt az úton.

Bendét az ütegnél a telefonon már többször keresték a hadosztályparancsnokságról. Ahogy megérkezett, rögtön felhívta őket, leadta a jelentését, hogy a szomszédos hadosztályt La Fossánál megtalálta és aludt egy pár órát.

Délben felrendelték az időközben leváltott Szadlonnal együtt a megfigyelőre, ahol Gömöri, az üteparancsnok tolmácsolta nekik az ezredparancsnok dicséretét. Mindkettőjüket az ezred

hőseinek nevezte. Egész délután az ütegparancsnokot helyettesítette Szadlonnal együtt, mert azt az ezredparancsnokságra rendelték.

Másnap két emberrel ismét hírekért ment a túloldalra Bende, azaz csak át kellett volna menniök, de nem bírtak átkelni, mert a St. Andrea-i hidat, amely hajnalra már elkészült, ismét elsodorta a víz.

Nem messze a híd fölött egy pallót építettek, amelyet az olaszok szétlőttek. Ennek a pallónak a maradványait olyan hevesen vitte neki az ár a gyenge pontonhídnak, hogy azt is magukkal sodorták.

És épen akkor, amikor a legnagyobb szükség lett volna megerősítésre, amikor már majdnem sikerült az áttörés.

Az olaszok két ezreddel ellentámadást intéztek a 2/76 zászlóalj ellen, amelyiknek a felváltása épen akkor érkezett meg. Ezek egy szakaszon beengedték az olaszokat, de amikor azok már eléggé bent voltak az egérfogóban, akkor oldalról megtámadták őket, az útjukat hátrafelé elvágták és teljesen körülfogták a két ezredet.

Így sikerült vagy kétezer embert két teljes ezredparancsnoksággal és a parancsnokokkal együtt elfogni.

Az olaszok elfogása után azon a szakaszon már szabad volt az út előre és a gyalogság ellenállás nélkül nyomult egészen a Spinozola patakig.

A Spinozola patak túlsó oldaláról beléjük kartácsoltak az ott álló olasz ütegek ágyúi. Már nem állott az osztrák-magyar csapatokkal szemben más, csak a tüzérség, de az áttörő csapatok nem kaptak megerősítést és így nem tudták az előnyüket kihasználni.

* * *

Ahogy Bende a sikertelenül megpróbált átkelés után két emberével az úton az üteg irányában haladt visszafelé, épen Ponte di Piavéba ért, amikor felülről, a levegőből egyre erősebb motorzúgás hallatszott.

Közeledett egy olasz bombavető raj.

Jól meg lehetett különböztetni a nagy Capronik dallamos zümmögését a körülöttük repkedő kis harci repülők erős zúgásától.

Vagy tizenhat Caproni jött 30-35 harci repülő kíséretében. Szinte még a napot is eltakarták a földön járkáló katonák elől.

Ahogy az ellenséges repülőraj közelebb érkezett, lassan már üvöltözni kezdtek rájuk, mint mérges kutyák a légelhárító ágyúk:

Krumm, krumm...

A repülőgépek körül egyre szaporodtak a fekete foltok. A légelhárító ágyúk időzített gránátokkal lőttek. De a repülők, mint hogy ha nem is nekik szólt volna a lövöldözés, mint hogy ha nem is őket dongták volna körül a lövedékek, nyugodtan repkedtek a levegőben.

A repülőraj egyre jobban közeledett.

A bombavető nagy Capronik két csoportra szakadtak.

A nagyobbik a St. Andrea melletti pontonhidat és a környékét bombázta, míg a kisebbik Ponte di Piavét szemelte ki célpontul.

Bende épen a romokban heverő ponte di piavei templom mellett rekedt meg embereivel, amikor a repülők föléjük értek. Hirtelen körülnézett, hogy hol található védelmet - ha a repülőbombák ellen nem is - legalább a repeszdarabok elől. A tekintete egy kapualjra esett, amely még nem omlott teljesen össze.

Mind a hárman a kapualj alá állottak.

A szembenfekvő templom még álló falaiból hatalmas nyársként meredt ki egy pár vasgerenda. A földön heverő romokban egy kereszt állott, amely azelőtt a kupolát ékesítette.

- „Ha kint talál leesni a bomba, akkor kiugrunk, ha pedig bent, akkor kiugrunk” - szólt oda Bende a kísérőinek.

Rém egyszerű dolog volt az, ha lett volna rá idő.

A házon nem volt fedél, az egész menyzet is hiányzott.

Bende óvatosan feltekintett a repülőgépek felé. Az egyik pont a fejük fölött körözött.

Zzzip...

egy repeszdarab vágódott pont a lába elé.

De már jött is a bomba. Úgy nézett ki, mint egy körte.

Hlu, hlu, hlu, hlu... krach...

Az első elég messze volt.

Hlu, hlu, hlu, hlu... csupp...

A második már közelebb esett, de szerencsére nem robbant.

A fel nem robbant bomba egy kis gödröt ütött magának a törmelékben a ponte di piavei gyógyszerészertár közepén és abban feküdt.

Furcsa gyógyszereket használtak akkoriban arrafelé.

A st. andreai pontonhid felől még állandóan hallatszott a felrobbanó bombák zaja.

A repülőraj, lassan megfordult és visszafelé indult.

A Capronik már az összes bombáikat elhajgálták.

A légelhárító ágyúkkal annyit se törődtek, mint a fogatlan kuvaszokkal. Egyetlen egy repülőgépnek se esett baja.

A két motoros Capronik és az erősen zúgó harci repülőd hamarosan eltűntek. Mint egy lázas álom.

Csak, a pontonhidat rombolták ismét széjjel, meg egy pár fel nem robbant bomba maradt utánuk, amelyeknek a hasa fehéren világított ki az általuk vert kis lyukból.

A viszontlátásra.

Bende újból kilesett a kapualj alól. Tiszta volt már a levegő, lehetett tovább menni.

Kisiettek Ponte di Piavéból, átmentek Borgo Román és utána rögtön bent voltak az ütegállásban, amelyik szintén tele volt a bombázás nyomaival.

Közvetlen az ágyúk előtt két sekély gödör: a felrobbant repülőbombák nyomai. Az első és a második ágyú között egy fel nem robbant repülőbomba fűrődött a földbe. A tüzekek sietve kerítették körül dróttal a fel nem robbant bombát, hogy senki se lépjen rá véletlenül.

* * *

Másnap pihenni hagyták Bendét. Nyugodtan heverészett a kis házban az ütegállás mögött a fekvőhelyén, amely mellett csak egy szalmával betömött lyuk jelezte azt a helyet, ahol az olasz ágyúlövedék az első nap keresztülhatolt.

A délelőtti folyamán bent a házban az üres lőszerládákban ülve huszonegyezni kezdett Pápayval, az egyik önkéntessel.

Közben a robbanások zaja egyre erősödött, de ők ügyet se vetettek rá.

„Huszonegy” - „Nyertél”.

Bumm, bumm...

a ház lassan teljesen kiürült és mindnyájan behúzódtak a közeli védőárkokba.

„Jertek ti is” - hívták őket a többiek.

„Bolondok, hiszen ez a ház be van biztosítva, ide már becsapott egy gránát” - nevettek és nyugodtan kártyáztak tovább.

„Mid van?”

„Tizennyolc!”

„Vesztettél, nekem tizenkilencem van.”

„Kérek még egy lapot és - fuccs.”

Huhuhuhu, krumm...

ujból egy robbanás, egészen közelben.

Azok az átkozott repülőek lefényképezték az ütegállást és most annak az alapján lőtték az olaszok az állást. Ennek a fele se tréfa.

Huhu...

„Siess, közeleg a halál.”

Gyorsan ki a házból, rohanás, mind a ketten beestek az árokba.

Bende közvetlen közelében egy vakító fénycsóva villant föl abban a pillanatban, amikor beest az árokba; óriási dördülés hallatszott és valami erőset ütve a kiálló hátulsó részére, zúgva repült tovább.

Semmi, csak egy geller volt, sebesülés nem történt. A levegő egy pillanatra megtelt a száguldó repeszdarabok vonításával.

Lassan elcsitult a lárma megint. Mindnyájan visszamentek a házba. A lőszeres lédán érintetlenül hevert a zsiros kártya, folyt a játék tovább.

Bende állva játszott, nem birt leülni, mert a repeszdarab alaposan végigvágott rajta. A többiek ugratták:

„Hogyan fogsz lovagolni az előnyomulás alkalmával?”

Ki beszél itt előnyomulásról???

A kártya rosszul járt Bendének. Pápay már a második havi fizetését nyerte el.

Ki tudja, hogy mi lesz holnap?

* * *

Bendének másnap egy temetésre kellett mennie valamivel hátrább: Levadaba. Az üteget képviselte bajtársaik temetésén.

Aránylag csend uralkodott. Bende a vasúti töltés mentén haladt hátrafelé. A töltés sinei néhol egészen föl voltak görbülve és tölcser tátongott tölcser hátán a pályatesten. Kicsinyek, nagyok vegyesen.

Levadaban a 4/114-nek temették az összes tisztjét, akiket egy telitalálat széttépett.

Az ütegük parancsot kapott, hogy kövesse a gyalogságot és keljen át velük a túlsó oldalra. Egyelőre azonban még a Piave partján kellett várni a pontonhid elkészültére. A parton, amelyet a legjobban lőtt az olasz.

Ott állottak fedezék nélkül, nem messze a készülőfélben lévő pontonhidtól. Az olasz gránátok állandóan ott robbantak körülöttük.

Az ütegek mind a négy tisztje együtt állott és külsőleg teljesen nyugodtan beszélgetett egymással, csak Kisvárday pillantott nyugtalanul körül, mert az előbb is egy nehéz gránát megint közelebb robbant. A becsapódás helye egyre közeledett.

Az egyik pillanatban Kisvárday még kérte őket, hogy ne álljanak pont a gránát útjába. A tisztek nevettek rajta. Mindegy az, hogy hol állanak.

Kisvárday vállat vont: ami nektek jó, az nekem is jó. És maradt ő is.

A következő pillanatban valami fekete vágódott zúgva közéjük.

Egy szempillantás ezredrésze.

Hatalmas villanás, egy robbanás dőreje reszkedtette meg a környéket. Repeszdarabok szántották a földet és szelték süvitve a levegőt. Ahol az előbb még a négy tiszt állott, most egy nagy kerek lyuk tátongott a földben.

Körötte a földön elszórva véres hulladarabok feküdtek. Valamikor négy víg hadnagy: Pohl, Szakmáry, Rátz és Kisvárday. Most cafatokra tépett vérző húsrongyok. Csak ponyvába lehetett őket összeszedni.

Távolabb is jajgatás hallatszott. Egy tűzmester meghalt és három köztüzér súlyosan megsebesült.

Az üteget nyomban visszarendelték.

Az elesettek temetésére minden üteg kiküldte egy tisztjét.

Bende a temetés előtt felemelte az egyik sátorlapnak a csücskét, amelyik alatt Rátznak a hullája feküdt, hogy alátekintsen, de irtózva engedte le megint. Csak véres hús feküdt alatta. Véres hús, emberhús.

Az egyenruha megmaradt rongyai a felrobbant ekrazit porától egészen sárgás szint öltöttek.

Másfelől is súlyos veszteségeket jelentettek.

A 4/14-nél, Bende előbbi ütegénél az egyik ágyú mögött felhalmozott lőszerkészletet telitalálat érte és felrobbantotta azt. Ujabb négy halott és nyolc sebesült áldozata volt a katasztrófának.

A 2/114-től elesett Osztermayer főhadnagy.

Castelli zászlós pedig, - akivel együtt hordta a löszert Bende a löszeres oszlopokkal az offenzíva előtt az állásokba és aki összekötő tiszt volt a gyalogságnál - egy teljes gyalogsági ezredparancsnoksággal együtt fogságba esett.

Az ezredparancsnokság élén az ezredparancsnokkal, a tisztiszolgákkal, a telefonistákkal, meg a tüzérségi összekötő tiszttel, Castellivel együtt egy házat rohamozott meg, amelyben olaszok tartózkodtak.

Még jóformán a házhoz se értek, amikor minden oldalról olaszok vették körül őket. Elöl, hátul, oldalt, mindenhol feltűntek az olaszok szuronyai. Kénytelenek voltak mindnyájan megadni magukat.

* * *

Az ágyúállás háta mögött az úton olasz foglyokat kísérték hátrafelé. Egy sebesültet a társai cipeltek.

Az olasz foglyok undorodva mutattak rá egy közöttük baktató, alpini egyenruhába öltözött katonára:

„Ez nem közülünk való, ez szökevény.”

Még egy és még egy. Összesen hárman voltak nem olaszok.

Hátul, Abbáziában a kastély udvarán már állott az akasztófa, amelyre felhúzták őket. Egy lombos fának izmos ága.

Szederjes arcuk, kilógó nyelvük alatt egy tábla lógott, rajta csak egyetlen egy szóval:

Hazaáruló.

Visszavonulás

Az offenzíva sikerébe vetett reménység egyre fogyott. Ha a csapatok nem bírják áttörni az olasz frontot, akkor mindnek vissza kell vonulnia az innenső oldalra, hogy legalább a hátukban ne legyen ellenség: a Piave. Hiába volt akkor a nagy anyagi áldozat, hiába voltak az emberi hekatombák.

Másnap Bendét Dalotti főhadnaggyal és két emberrel átküldték a túlsó oldalra azzal az utasítással: rajzolják be a térképbe, hogy hol és milyen erősített állásai és különleges fegyvernemei vannak az olaszoknak a túloldali töltésben és a környékén.

Mi mást jelenthetett az, mint a közeli visszavonulást?

Ugy is volt.

Már a következő nap mogorva arccal jöttek vissza a csapatok a túlsó partról. Egyik a másik után.

Beszállottak a reájuk várakozó pontonokba, amelyek áthozták őket. A túlsó partot végig mindenhol kiürítették.

Nem maradt ott egy ember se, legalább is élve nem. Csak a halottak maradtak ott, meg a katonák jó kedve és bizalma a vezetőségben.

Mivel a gyalogság visszavonult, a tüzéség se maradhatott a csak az offenzíva idejére szánt, egészen előretolt, túlexponált állásokban. Azokat az állásokat sürgősen el kellett hagyni és új állást foglalni el, mielőtt az olasz tüzéség még az összes ágyúkat tönkrelőhette volna.

Bendék ütegállásába kora hajnalban megérkeztek az előfogatok a mozdonyokkal, felkapcsolták az ágyúkat és elindultak velük a már kikeresett másik állásba. Még csak búcsúzóul se vetettek az elhagyott állásra - amelyhez csak rossz emlékek fűzték őket - egy utolsó pillantást.

Az üteg helyén nem maradt semmi más, csak a dróttal elkerített fel nem robbant repülőbomba.

Ahogy az állásból kihajtottak, kis hijja, hogy szerencsétlenség nem érte az első fogatot. Egy olasz nehéz lövedék közvetlenül az első ágyú előfogatának a lovai elé csapott be. Az ijedten hátráló lovak majdnem eltörték a mozdony rúdját. Különös szerencse volt, hogy egyéb baj nem történt.

Az utat a felrobbant gránát tölcseré teljesen járhatatlanná tette a fogatok részére. Az egész üteg kénytelen volt megfordulni és más utat választani.

Az új állást sikerült veszteség nélkül elérni, bár az olasz ágyúk az összes utakat tűz alatt tartották.

Az ágyúk áthaladtak a ponte di piavei vasútvonalon, ahol a töltésen tölcser sorakozott tölcser mellé. Némelyik tölcser úgy nézett ki, mint egy kis tó.

A sín néhol derékszögben hajlott fel, mintha valami óriási erőművész produkálta volna itt magát. Igen, erőművészek voltak: az olasz tizennyolcas gránátok.

Az üteg elvonult a Palazzo Gritti mellett, amely szintén kapott egy pár telitalálatot az offenzíva ideje alatt és tovább meneteltek egy keskeny mezei úton, el egy másik üteg állása mellett, míg végre egy szőlő közvetlen közelében megállottak.

A szőlőket szegélyező bokrok közé betolták az ágyúkat, amelyeknek a helyét gyorsan készítették el, hogy minél hamarabb lövőképes állapotba hozzák őket.

Az ágyúállás hamarosan elkészült. A szőlő nagy, zöld levelei kitűnően védték őket a repülőgépek kíváncsisága elől.

A legénység, úgyszintén a tisztek számára nem volt szükséges fedezékeket építeni, mivel az állás csak egy pár napra szólott, amíg az egész hadosztályt kivonják az arcvonalból.

Addig az ideig mindnyájan a szabad ég alatt helyezkedtek el, az eperfák alatt.

* * *

Ahogy az üteg az új állását elfoglalta, máris kiküldötték Bendét a gyalogsági vonalba, a tüzérségi felderítőre.

A felderítő fedezéke - a „Darázfészek” - jó ismerőse volt Bendének még az offenzíva elejéről, amikor a megfutamodott katonák rémhírei folytán kellett kimennie a partra, megkeresni az állítólag átkelt olaszokat. Akkor épen a Darázfészek mellett lyukadt ki Bende két kísérőjével.

Alig volt Bende a felderítőn két napig, amikor hajnalban azzal riasztotta fel álmából a szolgálatot teljesítő telefonistája, hogy a csoporttól sürgősen kérik a telefonhoz. Reápillantott az órájára, nem lehetett több félháromnál. Kint még egészen szürke volt minden.

A telefonon keresztül egy izgatott hang érdeklődött, hogy mi van azokkal az olaszokkal, akik egy pontonon keltek át az innenső oldalra.

Bende, akit csak az előbb ébresztettek fel az álmából, természetesen nem tudott semmit.

Kiszaladt a partra a tábori őrsre, hogy ott érdeklődjön a katonáktól a történetek felől. Épen akkor vitték arra az egyik elfogott olaszt.

Az olasz előadása nyomán kiderült az egész tényállás. Talán csak egy nap előtt vették észre az ellenséges oldalon, hogy az osztrák-magyar csapatok visszavonultak, mire az olaszok azonnal elfoglalták régi állásaikat a part mellett.

Mivel az olaszokkal szembenfekvő innenső oldalról egy puskalövés se hallatszott, azt gondolták ők, hogy ez az offenzíva volt az utolsó erőfeszítés és most már a Piave mellékét is kiűritették az osztrák-magyar csapatok, hogy valamivel hátrább, talán a Livenza partján álljanak fel.

A szórványosan felhangzó ágyúlövéseket pedig azzal magyarázták, hogy egy pár üteg még hátramaradt, fedezni a visszavonulást.

Hogy biztosak legyenek a dolgukban, átküldték egy nagyobb hirszerző járőrt az egyik túloldalon maradt pontonon az innenső oldalra, hogy kémlelje ki a helyzetet.

Az egyik őrtálló baka künn a parton a tábori őrsön egyszerre csak arra lett figyelmes az éj homályában, hogy a folyó partján csörög a kavics és ahogy erősebben odanézett, látta, hogy szürke árnyak lopakodnak óvatosan közelebb.

Eroősen figyelni kezdett. Olaszok jöttek lövésre készen tartott puskával.

Az őrszem felkapta a kezében tartott fegyvert és leadott egy riasztó lövést. A puskalövés dörejére kirohantak a többiek is és lövöldözni kezdtek a közeledő árnyak felé.

Azután a géppuskás osztag emberei rohantak ki. Hozták a felszerelt géppuskát. Egy pár pillanat múlva már szólt is:

Ratatata...

A partra kilépett olaszok látva helyzetük reménytelenségét, eldobták a puskájukat, felemelték a kezüket és fegyvertelen kézzel közeledtek.

A többiek pedig eltaszították a pontont a parttól és gyorsan evezve igyekeztek a túlsó parton húzódó árkok védelmébe visszakerülni.

Azonban az őrszem már egy pár piros jelzőrakétát is felbocsájtott, amire felriadtak az ütegek is és zárótüzet adtak le a vízbe.

Robbanás hangzott robbanás után és egyik víztölcsér a másik után szökött fel.

A ponton körül, amelyben az olaszok igyekeztek vissza, jobbról is, balról is felcsapott a víz, léket kapott és lassan süllyedni kezdett.

A benneülők már nem bírtak a túloldalra visszamenekülni. A ponton elsüllyedt és ők mindnyájan beleestek a Piave vizébe. Aki még birt közülök, kievickélt a vízből és a felrobbantott ponte di piavei híd pillérei alá menekült.

Közben világos lett. A vízből kievickélt olaszok még csak moccanni se mertek. Ott kucorogtak dideregve a térdig érő vízben a híd egyik pillére mellé bujva egész nap a saját és az ellenes tüzéség kereszttüzeiben, várva az éjszakát.

Közben átinteztek Bendéék felé, hogy ne lőjjenek rájuk, mert mindnyájan meg fogják magukat adni, csak azt várják, hogy besötétedik és a sajátjaik nem veszik őket észre.

Ahogy beesteledett, az olaszok mindnyájan átjöttek, a hirszerző járőr legénységéből egy se került vissza a túlsó partra, de az olaszok is megtudták a nagy lövöldözésből, hogy az osztrák-magyar csapatok még megszállva tartják az innesső partot.

* * *

Azok az ütegek, amelyek zárótüzének a körletében a túlsó parton a visszavonulás alkalmából még vízi járművek maradtak, parancsot kaptak, hogy azokat mind semmisítsék meg.

Bende ütegének a szakaszában is hevert vagy négy ponton a túlsó parton. A szétlövést neki kellett vezetnie.

Kihuzatta a telefonvonalat egészen a szélső, partmenti bokrokba, szemben a pontonokkal és a telefon mellé bujva irányította az első ágyú lövéseit.

„Oldal 32.10, szintező 200, gránát 5, távolság 35” - adta le az ütegnek a lemért adatokat a telefonon.

„Készen” - jött vissza kisvártatva a jelentés.

„Tűz.”

A távolban eldördült egy ágyú. A lövedék süvöltve fúrta magát a levegőn keresztül.

Krach...

Az első lövés hosszú volt. Az olasz árokba csapott be.

„Távolság 33.50.” - „Tűz.”

Krach...

nem messze a ponton előtt erősen fölszökött a föld.

„Szintező 201.” - „Tűz.”

Krach...

A szomszéd oldalon a gránát épen a ponton mellé csapott le és leszakította a fél oldalát.

Az első ponton el volt intézve. Utána sorra került a második, a harmadik és az utolsó, a negyedik. De az eredmény nem mindegyiknél volt olyan jó, mint az elsőnél.

Kijött az ütegpáncsnok is, hogy felülvizsgálja a parancs teljesítését, a vízi járművek szétrombolását. Nem volt meglepődve. Most ő adatott le egy pár lövést az ágyúval. Neki már jobban sikerült a szétrombolás munkája és egy pár lövéssel véglegesen el volt intézve mind a négy ponton.

* * *

A Darázsfészkek után a pontei hidfő alá vájt kavernába került Bende.

Míg a Darázsfészkekben az volt a baj, hogy túlságosan egyedül érezte magát, addig viszont a kavernában túl sokan voltak. Egymás nyakán mászkáltak keresztül.

Bendén kívül még egy tüzérségi felderítő és egy gyalogsági megfigyelő járőr, valamint két gépfegyver legénysége tartózkodott állandóan a kavernában, amely biztos hely volt annyiból, hogy a vasúti töltés alá lett vájva és a felette tornyosuló kemény földréteget, amelyet még a vasúti sínek is erősítettek, egy pár huszonnyolcas gránát se tudta volna keresztülvágni, pedig a huszonnyolcasok megközelítették a harminc és feles lövedékeket a hatásukban.

Csak a künn tartózkodás volt kellemetlen, mert az olaszok is ismerték a kaverna helyét és minduntalan odaágyúztak.

Bende épen a távcsövön keresztül figyelte a túlsó oldalt és közben egy gyalogos tizedessel beszélgetett. Úgy fölfelé, mint lefelé nagyszerűen lehetett látni.

A lábaiknál a megáradt Piave hullámai mosták a partot. Lefelé St. Andrea mellett jól meg lehetett figyelni az offenzíva idejéből való szétlőtt pontonhid maradványait.

A kaverna két oldalán egy-egy gépfegyvernek volt helye, amelyek szükség esetén az egész partot végig szórhatták golyóikkal.

Csinn bumm, csinn bumm...

az olaszok könnyű ágyúit kezdték a kaverna bejáratát gránátsrapnellel löni.

Bende mellett a tizedes hirtelen felkiáltott:

„Jaj” - és elesett. Egy repeszdarab a mellén találta.

* * *

A hidfő alatti kavernában csak egy fél napig tartózkodott Bende, mert Eichler az ezredparancsnok személyesen hívatta.

A felváltásnak nagyon megörült Bende, mert nem birta elképzelni, hogyan fog a kavernában annyi ember között olyan szűk helyen aludni.

Az ezredparancsnokság a Casa della Ballában volt elhelyezve. A ház előtt két hatalmas fa állott. Koronájuk messze felnyúlt a magasba és innen nyílt a legszebb kilátás az egész körzetre.

Még régebben egy úgynevezett Hochstandot állítottak ott fel a fák között, egy magas megfigyelőhelyet, amely körülbelül úgy nézett ki, mint azok a lesőhelyek, amelyenről a Kárpátokban a dúvadakat szokták löni. Csakhogy az a Hochstand sokkal magasabb volt.

A megfigyelő a fák koronájából tartotta szemmel az olaszokat, de csak éjszaka, mert nappalra elhagyatott volt a hely, nehogy a mozgolódás elárulja az ellenségnek.

Ez volt az ezredmegfigyelő, amelyet egy éjszakára Bendének kellett elfoglalnia.

Tulajdonképpen nagy kitüntetés volt Bendére, mint fiatal zászlósra nézve, hogy az ezredparancsnok személyesen őt rendelte oda ki ezredmegfigyelőnek és neki kellett egy éjszakán keresztül úgyszólván az egész ezredre vigyázni, mikor sokkal idősebb tisztek, hadnagyok sokkal kisebb feladatokat kaptak.

Ez a kitüntetés is csak azt mutatta, hogy az offenzíva óta nagyot emelkedett az ezredparancsnok szemében - aki különben még arról se feledkezett meg, hogy Bende annak idején öt nappal korábban jött ki a harctérre, mint kellett volna - mert az offenzíva alatt ő volt az egyetlen felderítő tisztje az ezrednek, aki használható híreket hozott a túlsó parti gyalogságtól.

De ebben a kitüntetésben nem volt sok köszönet.

Már esteledett, amikor Bende a fákhöz kötözött létrán felmászott és elfoglalta a magasban ingó szellős megfigyelőhelyet. Lábainál a szolgálattevő telefonista húzta össze magát.

Előtte a Piave szalagja kanyargott, amely néha-néha felesillant az egyre erősbbödő esthomályban,

A túloldalon elébe tárult az egész tájék, amelyik az olaszok kezében volt és amelyen pár nappal azelőtt még ő maga is járkált.

Bende óvatosan reákönyökölt a vékony karfára és végignézett az olasz parton.

Lassan egészen sötét lett. A túloldalról már csak az ellenséges ágyúk felvillanása látszott.

Imitt-amott, mint amikor a nyugovóra térő varjak serege károgva veszekszik egy-egy helyért, néha hirtelen felreccsent egy géppuska szava, hogy azután épen olyan hirtelen megint elhallgasson.

Pak... Pak...

feleseltek egymással elvértve a szembenálló ellenfelek puskái.

Néha egy-egy eltévedt puskagolyó süvített el mellettük, de máskülönben csend volt.

Bende elgondolkozott.

Miért is kellett az offenzívának kudarcot vallania?

Hogy végig az egész Piave mentén offenzívát kezdtek. Egy körülbelül kétszázötven kilométer hosszú fronton ahelyett, hogy csak egy vagy huszonöt kilométer széles szakaszra szorítkoztak volna.

Így azután akkor, amikor a legnagyobb szükség lett volna utánpótlásra, az természetesen nem volt sehol, mert a rendelkezésre álló katonák életét már az első lökésnél elpocsékolták.

Mint hogy ha egy gerendát a lapjával vinnének neki egy erős falnak ahelyett, hogy - amint szokták - a fokával törnék keresztül. Természetes azután, hogy az összeütközésnél a gerenda törik darabokra és nem a fal.

Ahol pedig lett volna még utánpótlás, az se tudott a túloldalra átkerülni, mert nem volt elegendő hidász, nem tudtak az ellenséges ágyútűzben hidat verni. Ezért nem támogathatta a tüzérség se kellőleg a gyalogságot, mert az innenső oldalról nem bírtak olyan messzire löni, mint a gyalogság volt.

Akkor ő már jobban megtanulta a taktikát még otthon a tiszti iskolában. De ki volt kíváncsi az ő véleményére, egy kis zászlóséra?

Ott voltak a híres hadvezérek.

Bende az álmodozásából csak arra riadt fel, hogy megérkezett az ellenség, amelyik kérlelhetlenebb volt az olasznál. Ez ellen nem használt semmi védekezés, ezt nem lehetett távol tartani, visszaverni és ez elől még csak megszabadni se lehetett.

Sűrű felhőként rajzottak körülötte a szúnyogok. Zümmögésük az idegekre ment és a csipésük vérbe, egészségbe került.

Bendének ellepték a kezét, arcát, sőt még az orrába is befurakodott egy-egy.

Hadonászott a kezével, mint a motolla, de az nem használt semmit.

Hiába csapott agyon egyet a kezén, tíz szállt utána. Ha agyoncsapta azt a tizet is, rögtön száz másik foglalta el a helyüket.

Az egyetlen orvosság ellene az lett volna, ha meg lett volna engedve füstölni, de a magas helyen még cigarettázni se volt szabad, hogy a tűzpont el ne árulja a megfigyelő helyét az olaszok előtt.

Így csak tűrni kellett reggelig a csipéseket.

Hajnalban sietve szállt le Bende az emelkedett helyü megfigyelőről. Az arca, keze egy daganat volt.

„Köszönöm a megtiszteltetést” - morogta a fogai között.

A hadosztályt kivonják az arcvonalból

A tizennegyedik hadosztály gyalogságát már vagy tíz nap előtt a hetvenedik honvéd gyalog hadosztály váltotta fel és a gyalogság elment pihenni hátra, Meduna környékére.

Egy hete múlt épen, hogy Bendét összekötő tisztnek küldte ki az ezredparancsnok, amikor megérkezett a felváltása: egy honvéd tüzérhadnagy az 1/70 tábori tüzérezredtől.

Bende a felváltás után a járőrével együtt visszasietett az ütegállásba, amelyben egy szakasza az 1/70-nek, akiknek az üteget fel kellett váltaniok, már bent állott.

Ahogy oda megérkezett, rögtön az ezredparancsnokságra rendelték Bendét, míg beosztott tisztiszolgálója az ütegnél maradt, hogy a holmiját összecsomagolja.

A lovát egy küldőnccel utánaküldték az ezredparancsnokságra, ahová időközben megérkezett minden üteg egy tisztje, hogy együttesen induljanak hátra szálláscsinálóknak. Ismét Hoppels őrnagy volt a vezetőjük.

A lovas küldőncökön kívül nem vittek senkit magukkal, mivel a pihenőt csak egy-két napra tervezték és így nem volt szükség nagy előkészületekre.

A szálláscsinálók egész éjjel nyeregben ültek, míg reggelre megérkeztek Chions környékére.

Az 5/14., a Gömői főhadnagy ütege részére Chions mellett az országút menti házakat jelölték ki szállásul.

Délben megérkezett Bende tisztársra, Szadlon is, akit segítségül küldtek utána. Délután mind a ketten visszalovagoltak egészen Pravidominiig az üteg elé.

Egymásután vonultak keresztül az ütegek Pravidomini házai között. A házak ablakai meg-megcsörrentek, amikor a nehéz ágyúk végigmennydörögtek előttük az úton.

A lakosság sanda szemekkel, alig leleplezett gyűlölettel tekintett az ellenséges katonákra. Már közéjük is kiszivárogtak hírek az offenzíva kudarcáról és azt hitték, hogy a csapatok visszavonulóban vannak.

Chions mellé érve az üteg elhelyezkedett a részére kijelölt házakban.

A pihenő napjai gondtalanul múltak el. Senki se törődött azzal, hogy mit hoz a holnap. Csak az ütegparancsnok várta nap-nap mellett a parancs megérkezését, hogy mikor kell az ütegnek megint menetkészen lennie.

A legénység megtisztálkodott, csak a pihenő alatt értek rá lemosni magukról az offenzíva ideje alatt reájukragadt piszkot.

A tiszték és az önkéntesek minden nap fürödni jártak a közeli patakba. De nem sokáig.

* * *

A pihenés csak egy hétig tartott és utána megint az arcvonalba küldték a hadosztályt. Most a tengerpart közelébe, a maláriás mocsarak közé.

Egy délután az üteg lovas küldönce vágatott be a ház udvarára, amelyben az ütegparancsnokság helyezkedett el. A küldőnc az ezredparancsnokságról hozott sürgős parancsot, amelyet leadott az ütegirodában a főhadnagynak.

Gömöri feltépte a lezárt borítékot és belepillantott, azután az épen akkor a szobába lépő Bendéhez fordult:

„Holnap hajnali fél háromkor jelentkezel lóháton Pravidomini előtt Hoppels őrnagynál. Mégy szálláscsinálónak. Indulunk ki a frontra.”

Bende letisztelgett:

„Parancsára főhadnagy úr.”

Másnap már hajnali két órakor a sötétben Pravidomini felé lovagolt Bende és a falu előtt megállva várakozott. A kiküldött tisztek gyorsan gyülekeztek.

Pontosan fél háromkor jelent meg lóháton Hoppels őrnagy is. A kis csapat, amelyik reá várakozott, nyomban megindult utána, keresztül Annonén Lorenzaga felé, ahol a Livenza partjára értek.

Lorenzagától kezdve a Livenza partján lovagoltak tovább, amíg csak délután Corbolonéig nem jutottak.

Az egész környék a tizennegyedik hadosztály csapataival volt tele, akik mind a rendeltetésük helye felé vonultak.

Corbolonén már egyetlen egy üres hely sem akadt az üteg számára, minden egyes fa alatt szekerek állottak.

Bende visszalovagolt Morettoba, ahol egy szőlőben a tizennegyedik hadosztály nehéz tábori tüzérségének az egyik ütege volt elhelyezkedve, akik aznap este szándékoztak tovább vonulni. Ezeknek a helye estére megüresedett és így Bende ezt foglalta le az ütege számára.

A nehéz tüzérség a sötétség beálltával kivonult a szőlőből. Bende, hogy biztos legyen a dolgában, megvárta amíg elindultak és azután Moretto elé lovagolt, hogy ott várja be az üteget.

Az ezred késő éjszaka vonult keresztül Moretton, az egyes ütegek szétszórtaan érkeztek egymás után.

Bende ütege előtt hosszú sorokban egy gyalogsági zászlóalj menetelt. A katonák csendesen beszélgettek egymással. A zászlóalj mögött végre felbukkantak az ágyúk.

A legénység a hosszú gyaloglástól kimerülten baktatott az ágyúk mellett, vagy fogózkodott azoknak a kiálló részeibe.

Bende csatlakozott az ütegehez és az az ő vezetése mellett elfoglalta a szőlőt, amelyből a nehéz tüzérség csak pár órával azelőtt vonult ki.

A bevonulás a szőlőbe nem ment minden akadály nélkül, mert az éjszaka sötétjében a szőlőkarókra kifeszített drótoknak - amelyekre a szőlő volt futtatva - nekimentek a fogatok és a drótok majdnem leszedték egy pár hajtótüzérnek a fejét úgy, hogy a tüzerek kénytelenek voltak azokat szétvagdosi.

A jámbor olasz, a szőlő gazdája, emiatt feljelentést is tett a hadtestparancsnokságon, amelynek az alapján vizsgálatot rendeltek el abban az ügyben és megállapították, hogy a károkozás előtt közvetlenül a Gömöri főhadnagy ütege állott a szőlőben.

A kitűzött tárgyaláson az ütegeparancsnoknak is meg kellett jelennie, hogy védekezzen az ütege - amelyért ő volt a felelős - ellen emelt váddal szemben.

Gömöri kijelentette, hogy bár védekezhethet azzal is, hogy nem az ő ütege az emberei okozták a kárt a szőlőben, mert hiszen előttük egy nehéz üteg tartózkodott azon a helyen egy

napig és a nehezebb ágyúk valószínűleg több kárt okoztak, mint az ő tiz centiméteres tarackjai, mégsem választja a védekezésnek ezt a módját és beismeri, hogy az ő ütege okozta azt a kárt.

Arra sem hivatkozik, hogy az a hely ellenséges terület, amely a károkozás tekintetében sem esik olyan elbírálás alá, mint az otthoni, mert hiszen a kár az ellenséges területen épen úgy kár, mint otthon.

Hanem hivatkozik arra, hogy neki éjjel kellett a szőlőben a helyet elfoglalnia és azt is csak kénytelenségből foglalta el, mivel más hely nem volt.

Az ellenséges repülők elleni védekezésül pedig szükséges volt a leveles szőlő alá húzni az ágyúkat, ami tulajdonképpen a hadsereg érdeke, hogy ne vegyék őket észre.

Mivel pedig az ágyúknak a szőlőbe való bevonulásakor az éjszaka sötétjében a szőlőkarókra magasan húzott drótokat nem lehetett észrevenni, azok pedig akadályozták az elhelyezkedést, sőt még a hajtótüzérek életét is veszélyeztették az által, hogy a lovon ülő hajtótüzérek a sötétben nagy erővel mentek neki a kifeszített drótoknak, aminek következtében az egyik le is esett a ló hátáról és érzékenyen megsebesült, ami az üteg harcképességét is károsan befolyásolhatta, ezért voltak kénytelenek a tüzérek a drótokat a szőlőben elvágni.

Különben is nevetséges dolog egy pár szál dróton nyargalni ilyen időkben.

A tárgyaláson Gömöri álláspontját fogadták el és elutasították a szintén megjelent olasz atyafit a panaszával, megmagyarázván neki, hogy a háború az háború és nem gyerekjáték. A háborúban nem lehet egy pár szőlővesszőre tekintettel lenni, akár az ellenségé, akár pedig jóbaráté.

Bende szaladgált jobbra, szaladgált balra, amíg végre az üteg rendben a helyén állott.

Tüzet nem volt szabad gyujtani. A tüzérek a sötétben fáradtan heveredtek le az ágyúk mellé a földre. Még a feketekávé se kellett nekik.

Bende csak hajnali két óra tájban tért nyugovóra. Fáradtan nyúlt végig a puszta földön és azonnal elaludt. Úgy feküdt ott, mint egy darab fa.

Ahogy másnap reggel hat óra tájban költögetni kezdték, alig lehetett belé lelket verni. Csodálkozva nézett körül, hogy hol aludt. Körülötte még javában horkoltak a tüzérek.

Álmában otthon járt Bende.

A malária frontján

Egy negyedóra múlva már ismét lóháton ült Bende és az ütegparancsnokkal együtt lovagolt előre, hogy a felváltandó üteg állását megtekintsék.

Déltájban Torre di Mostonál átkeltek a Livenzán és most már az első vonal felé közeledtek a rendeltetési helyükre.

Az út egy magas töltésen vezetett egyenesen a Piave irányába.

Házakat csak gyéribben lehetett a buja zöld növényzet között látni, mint azelőtt bárhol másutt a megszállott területen.

Az út mentén jobbra-balra mocsaras volt a föld végeláthatatlan messzeségben.

Itt már hátrább is egy nagy úr vezette a főparancsnokságot:

a Halál,

amely nemcsak a túlsó partról lesett át, hanem apró szúnyogok milliárdjai képében csöndesen húzódott meg mindenhol, ahol a nap sugara nem érte.

A zöldelő fák, a szőlők levelei alján, a fűben, a házak árnyékos falán mindenhol szúnyogok pihentek napközben, hogy azután éjszaka szárnyra kelve, oltásuk be a halál leghívebb szolgáját, a maláriát a katonákba.

De már maga a nap se volt ott jóbarát. Sugarai égetően tűztek le a derült kék égből. Az útközben elhagyott gyalogos katonák a nehéz felszerelés súlya alatt görnyedezve és izzadságban, megporban fürödve meneteltek az úton.

A Lanzalunga csatornán túl már mindenhol harctéri katonasággal találkoztak. Telefonisták vezetéket húztak az út mentén. Mellettük sebesen karikázott el egy kerékpáros küldönc.

Az út mentén egy kis házban valami parancsnokság volt elhelyezve. Egészen kihallatszott az útra, hogy valaki a telefonba beszélt:

„Igen, a harmadik szakasznál két halott, öt sebesült...”

„Azonnal...”

Most motorzúgás hallatszott felülről. Olasz repülők kémlelték a tájat.

Hirtelen mindenki mozdulatlanra meredt. Az utakat ellepő katonaság pedig gyorsan mind az útszéli árok partján zöldelő bokrok alá húzódott, hogy az ellenséges repülők ne vegyék észre őket. De azok ügyet se vetettek arra a környékre. Más kötötte le a figyelmüket, vagy másfelé rendelték őket.

Bende és ütegparancsnoka csak késő délután érkeztek be az ütegállásba.

A felváltandó első lovassági hadosztály tábori tüzérezrede ötödik ütegeének a tisztjei már lázas izgatottsággal fogadták őket. Legelső kérdésük az volt, hogy mikor fogja Bendéék ütege az állást elfoglalni. Kérdésükre azt felelte Gömöri, hogy este.

Már szerettek volna minél távolabb lenni a fronttól, mert még az utolsó pillanatban is történhetett ott valami.

Az egész első lovassági hadosztályt az olasz frontról egyenesen Ukrajnába szállították, hogy ott tartsa fenn a rendet.

Mindenfelé lázasan készülődtek az állás elhagyására. Már az előfogatok is készenlétben állottak a mozdonyokkal.

Bende egy kis titkolt aggodalommal szemlélte a mozgolódást.

* * *

Egyszer egy önkéntes tűzmeister sietett el mellette a felváltandó ütegtől, de ahogy Bendét megpillantotta, megállott és megszólította:

„Szervusz Bende, hogy vagy? Hát nem ismered meg?” - Bende csodálkozva nézett rá és gondolkodott: honnan is ismeri ő ezt az embert? Először sehogy se jutott az eszébe, de azután hirtelen a fejére ütött.

Hiszen ez Liptay, akivel együtt jártak Kassán a tisztiiskolába.

„Szervusz Liptay, hát te hogyan kerültél ide?” - kérdezte tőle Bende.

„Hogyan? - nevette el magát Liptay - hát ugyanúgy, mint te. Kiküldtek.”

Még világos volt, az üteg még nem jött, volt idejük beszélgetni. Bende leszállt a lóról, kantárszáron fogta és leült Liptayval a ház fala mellé.

Kölcsönösen elmondták, hogy hol voltak, mit csináltak, amióta a tiszti iskola elvégzése után elváltak egymástól és kikerültek a harctérre.

Felelevenítettek egy pár közös élményt is a tiszti iskolából.

„Emlékszel-e még - kérdezte Liptay Bendét - amikor Kassán a gyalogsági lövöldébe vonult ki az egész tiszti iskola, hogy gyakoroljuk magunkat a pisztoly és a gyalogsági fegyver használatában?”

„Hogyne, és amikor ti ott a ciszterna láncsal és lakattal elzárt kútjánál már vagy egy félórát piszmogtatok, mert ki akartátok nyitni, hogy ihassatok a vízből?” - vette ki a szót a szájából Bende.

„De nem mentetek velem semmire sem, én pedig egy perc alatt felnyitottam nektek a kutat, sőt azután újra vissza is csuktam.”

„Hát amikor a vezetőnk, Litteráty főhadnagy sorbaállított bennünket és megkérdezte, hogy ki nyitotta fel a kutat és ki ivott a vízből?” - kérdezte ismét Liptay.

„És akkor, amikor körülnéztem és láttam, hogy nem jelentkezett senki - hanem mindnyájan meglapultak, mint a pihenő szarvas a magas fűben - én habozás nélkül előléptem, pedig egy kortyot se ittam a vízből, csak szivességből nyitottam fel a kutat” - válaszolta Bende és elhallgatott, mint hogy ha gondolt volna valamire.

Azután szomorú mosoly suhant át az arcán és megint felvette a beszéd fonalát.

„Így van az itt is, mint otthon volt: az egyik habozás nélkül veti magát a veszélybe és a másik kapja érte a kitüntetését.”

„Vagy pedig az egyik csinálja a hibát, de a másik kapja miatta az ütleget” - egészítette ki Liptay Bende szavait.

Egy ideig megint hallgattak mind a ketten, azután Bende hirtelen Liptayhoz fordult. Reátette kezét Liptay vállára és komolyan megkérdezte tőle:

„Te mondd csak, milyen itt a helyzet? De őszintén beszélj.”

Liptay föltolta sapkáját a homlokára, megvakarta a tarkóját és megszólalt:

„Barátom, ha őszinte akarok lenni, hát kétségbeejtő, egyenesen kétségbeejtő. Itt csak megdöglölni lehet.

Látod itt ezeket - és reámutatott a közelben sürgölődő tüzésekre, akiknek sárga arcán mosoly ült - hogy hogyan örülnek a felváltásnak? Ne gondold, hogy csak annak örülnek, mert elkerülnek a harc térről, hanem annak örülnek leginkább, hogy elkerülnek innen, ebből a koporsóból.

Ne higgy ennek a virágzó tájéknak. A látszat csal. Olyan ez, mint a romlott alma, amelyik kívülről piros, de belül egészen el van rothadva.

Alig áll itt a hadosztályunk vagy két hónapja és ez alatt az idő alatt a katonáknak csaknem a fele került kórházba maláriával. Szegények úgy hullanak, mint ősszel a legyek.

Ha még az olasz volna az, aki végez velük, akkor csak hagyján, hiszen háború van. De ilyen apró kis férgektől elpusztulni? De hiszen - és itt legyintett egyet a kezével - majd meglátod te is, ha itt maradsz.”

Liptay elhallgatott, csendes volt egy darabig, azután újra beszélni kezdett:

„Látod, a Piave deltáját is csak a maláriás szúnyogok miatt kellett kiüríteni, nem az olaszok miatt. Ott egyenesen kibírhatatlan volt a helyzet. Akit egyszer oda kiküldtek, az el volt veszve. Az ottani legénység mind a kórházba került vagy a - temetőbe.

Még hat ágyú is ott maradt a mocsárban.

Pedig az olaszok talán még most se foglalták el a deltát, ők is félnek oda behatolni. Félnek a maláriától.”

Bende megborzongott.

Liptay azután felállott:

„No de én most megyek is, mert már biztosan keresnek az ütegtől. Szervusz” - és azzal elment.

Bende ismét felült a lovára. Közben teljesen besötétedett.

Abban a pillanatban, amikor Bende elhelyezkedett a nyeregben, nehéz kerekek dübörgése hallatszott az út felől. Megérkezett Bendék ütege.

Az ágyúk áthaladtak a kis hídon, amelyik a Casa Tabina udvarát az úttól elválasztotta és amikor már mindnyájan átértek, a fogatok egy vonalban egymás mögött megállottak az udvar szélén, hogy helyet engedjenek a kivonuló lovas tüzérségnek.

A lovas tüzekeknél Bendék ütege a megérkezése előtt már magasra hágott az izgalom a késés miatt. Amikor azonban a felváltó üteg megérkezett, az izgalom egyszerre lecsitult. A lovas tüzérség sietve hagyta el az állását.

El ebből a pokolból.

Egy ló hátáról Liptay integetett le Bendéknek:

„Szervusz Bende, valahogy itt ne hagyj a fogad?”

„Szervusz Liptay.”

Az üteg ágyúit beállították a régi adatok szerint. Hajnal lett, mire evvel elkészültek.

A legénység bevonult a felváltott üteg fedezékeibe pihenni.

Aludtak.

* * *

Bende már a harmadik napja, hogy állandóan talpon volt.

Ahogy az ütegállásban hajnalra az ágyúk beállításával elkészültek, még mindig nem volt pihenő a számára. Rögtön kiment a gyalogsági vonalba tüzérségi felderítőnek, de még a felderítőn se alhatott.

Alig hogy a régi felderítő elmagyarázta az állások fekvését és elment, kijött Gömöri főhadnagy, akivel az egész szakaszát be kellett járnia.

Mikor Gömöri főhadnagynak panaszkodva mondta, hogy már a harmadik napja állandóan csak őt ráncigálják elő, mintha az ütegnek más tisztje nem is volna, Gömöri avval hallgattatta el, hogy ő is nagyon sajnálja, de nem tehet másképen, mert az ezredparancsnokság titkos rendelete következtében a másik zászlósnem használhatja, mivel az megbízhatatlan.

* * *

A csapatok hangulata a dühöngő malária és a rossz ellátás következtében állandóan rosszabbodott.

Nap, nap mellett tiz-húsz embert küldtek hátra a kórházba és szállítottak ki a temetőbe.

A katonák élelmezése az arcvonalban teljesen leromlott. A legénység alig kapott már valamit hátulról.

Aminek jönnie kellett volna, azt is lefoglalták a front mögött a hadtápisznók a maguk részére.

A katonák már csak csalánt szedtek az út mentén és azt főzték meg nekik. Meg marharépat.

És szárított főzeléket kaptak, de azt még a hosszú főzés se tudta megpuhítani. El is keresztelték a szárított főzeléket - drótakadálynak.

Zsírt se igen kaptak, még a rántásra is kevés volt. A levesükön, amely pedig a főtáplálékukat képezte, csak imitt-amott úszkált egy kis megaludt hideg zsírfolt, mert az ételek mind hidegen kerültek ki az első vonalba, mivel a házak hiánya miatt a konyhákat hátrább kellett elhelyezni.

A tisztiket pedig lóhússal etették.

Hátul, Torre di Mostoban egy kolbászgyár működött, amelyben az elesett lovak húsát dolgozták fel kolbásznak, virstlinek.

A húst, amelyet hátulról küldtek, nem lehetett eltartani, mert elromlott. Rögtön meg kellett enni. Meleg volt, nyár volt. A húst alkalmas kamra hiányában azonnal belepték a döglegyek és beköpködték.

Minden nap kolbász, jó lóhúskolbász volt ebédre és vacsorára.

Egy alkalommal a harmadik üteg tisztjei mind húsmérgezést kaptak a romlott hústól.

A hadtápisznók hátul pedig gyenge borjúhúson és baromfin éltek.

Egy alkalommal ebéd közben egy viccet adott le Gömöri főhadnagy:

Két úr utazott a gyorsvonaton. Egyedül ültek egy fülkében és beszélgetni kezdtek egymással. Beszéd közben reáterelődött a szó a foglalkozásokra is.

Az egyik elmondta, hogy ő borkereskedő.

„No és ért ön a szakmájához?” - kérdezte tőle a másik.

„Már hogy ne értenék - felelte kérkedve a borkereskedő - csak megszagolom a bort és máris megmondom, hogy honnan való, milyen évfolyambeli és mennyi a szesztartalma.”

A másik utas a további beszélgetés folyamán megjegyezte, hogy ő hentes.

„Hát ön ért a szakmájához?” - kérdezte most a borkereskedő.

„Természetesen - válaszolta a hentes - csak beleharapok a virstlibe, máris megmondom a konflis számát.”

Mikor az adoma feletti nevetés elcsitult, Szadlon - aki pár nap előtt a mozdonyállásba látogatott el - felkiáltott:

„Ez mind semmi, hanem én még hozzá se nyúltam a kolbászhoz a tányéromon és máris tudom, hogy az miből való?”

„A második ágyúnk középső nyerges lovának a húsából - tette azután hozzá - mert az tegnapelőtt megdöglött és azonnal elvitték a kolbászgárba Torre di Mostoba.”

A kolbászhoz hozzá se nyúlt senki. Úgy vitték ki, ahogy felszolgálták.

Igen, a lovak is éheztek. Alig kaptak valamit enni. Zab helyett apróra őrölt kukoricacsutkát adtak nekik abraknak.

Csak a legeltetés segített egy kissé rajtuk, de a mozdonyállás környékét hamar lelegelték, messzire pedig nem lehetett őket vinni.

Éhségük kínjában karórágók lettek: az állásokat egymástól elválasztó rudakat rágták úgy, hogy azokat minden két hétben újjakkal kellett kicserélni.

A szegény párák egyre soványodtak. A csípőcsontjuk már úgy kiállott, hogy akár kulcsot is lehetett volna reá akasztani.

Lassan dögölni kezdtek és egymásután kerültek a kolbászgárba.

Szadlonnak valószínűleg igaza volt.

* * *

Kint az első vonalban még valahogyan fenn lehetett tartani a rendet, mert ott a bakák belátták, hogy minden engedetlenség súlyos következményeket vonhatott volna maga után. De hátrább már alig volt rend.

Már nem is morogtak a katonák, ha valami nem tetszett nekik, csendesen hallgatták végig a parancsot és - nem teljesítették. Minden mindegy volt már nekik.

A foglalkozásnélküliség, az unalom is ölte őket, meg a biztos kilátás a halálra. Ha az olasz nem is végez velük, majd a malária.

A tüzérségi felderítő fedezéke mellett egy gyalogsági ágyú legénységének a fedezéke állott. Ezek aránylag még nyugodtabban éltek, mert volt elfoglaltságuk.

Egész nap tisztogatták az ágyújokat. Szétszedték és megint összerakták.

Néha-néha felszaladtak a töltésre, hogy átlőjjenek az olaszokra és a vállukon vitték az ágyújokat. Négy centiméteres kalibere volt, egészen úgy nézett ki, mint egy játékszer.

De az ellenséges géppuskák és az ellenséges őrszemek elhallgattatására épen megfelelő volt.

Egyszer egy törzsőrmestert végeztek ki rövid úton az engedelmesség megtagadása miatt, másszor pedig néhány közlegényt lőttek agyon a vonalak mögött állítólag azért, mert lázadást kíséreltek meg.

Pedig szegényeknek nem volt egyéb bűnük, mint hogy a rossz élelmezést szidták, kiöntötték az ebédjüket a földre és ezzel a többieket is feltűzelték.

Egyéb vétkük nem volt, de elrettentő példát kellett statuálni.

* * *

Megérkeztek a kitüntetések is, amelyekre még az offenzíva alkalmából adták be az arra érdemeiket.

Bende a nagyezüst helyett, amelyre eredetileg be volt adva, csak a kisezüstöt kapta meg.

Ez volt a hadosztályparancsnok ígéretének a betartása. Az a csuda nagy kitüntetés, amelyet Bendének ígért.

Hadosztályparancsnok szava.

Az offenzíva sikertelenségét úgy akarták megreparálni, hogy a tüzérek mindegyikének egy fokkal leszállították a kitüntetését.

* * *

A Piave töltése mögött, ahol az első vonal volt, egy nagy gabonaföld terült el. A föld minden időben teli volt katonával, akik még akkor se szaladtak el, ha az olaszok odaágyúztak.

A gabona a földdarabon épen abban az időben érett és a katonák az érő gabonával javították meg a menázsijukat.

Lecsipegették a kalászokat, amelyeket a kezükben összemorzsolnak, kiszéleltek, azután egy kissé összetörtek valami saját maguk gyártotta famozsárban, végre megfőztek, egy kis sót hintettek rá - de ha nem volt sójuk, az se számított bajnak - és megették.

Bendének is hozott egyszer egy sajka megfőzött magot Onega, aki az első vonalban a tisztiszolgája volt, mert nem akarta az öreg Szabó bácsit kivinni.

Először vissza akarta utasítani Bende az ételt, mert nem akarta a legénye elől megenni az ennivalót, de amikor az bizonykodott, hogy ő már jóllakott vele, erőt vett Bendén a korgó gyomra és szégyen ide - szégyen oda, bizony megette ő is a magvakat. Ráfért az még a tisztikosztra is.

Csak innivalót kaptak eleget - fejenként és naponként két deci rumot - a tiszték úgy, mint a legénység. Komisz, pincében készült rumot egyformán mind a ketten.

Az üteg öt tisztjének minden második nap két egyliteres üveget hoztak teli rummal.

Ahogy a rumot meghozták, az ütegparancsnok a széke alá helyezte mind a két üveget. Az egyikből nagyot húzott és azután továbbadta a szomszédjának.

Így járt körbe az első üveg, amíg csak ki nem ürült teljesen. Utána a másik üveg került sorra.

Mire mind a két üveg üres lett, már mindnyájan be voltak rúgva. Mehettek aludni. Legalább nem kellett egy napig gondolkozni.

* * *

Éjjel állandóan a szúnyogok zümmögtek a fülük körül. Szívták a vérüket, terjesztették a maláriát.

A kis fekete Anophelesek nappal csendesen lapultak meg a levelek alsó lapján, hogy estére szárnyra kelve tegyék tönkre a katonák életét, idegeit.

A papirból készült szúnyogháló nem képezett akadályt a számukra. Keresztülbújtak azon is. Egy-egy kisebb, azonnal be nem foltozott lyukat, tömegesen rajzoltak körül.

A tiszték még csak meg voltak valahogy, hanem a legénység.

A Casa Tabina nagyobbára még épségben állott. Ennek egy első emeleti kis szobáját foglalta le Bende Szadlonnal együtt.

A szoba bútorzatát csupán üres löszeres ládák és két - egy pár szál deszkából összerótt - priccs képezte.

Szadlon ágya mellett az éjjeli szekrényé előléptetett löszeres ládán állandóan egy ezüstkeretes fénykép állott, egy csinos fiatal leánynak, a Szadlon otthoni ideáljának az arcképe. Reggel első pillantása mindig arra a fényképre esett.

A bakfiska hajában az akkori divat szerint egy hatalmas szallag ékeskedett, amely úgy nézett ki, mint egy pillangó. Bende, akinek még nem volt otthon ideálja, mindig egy kis titkolt irigységgel nézte a képet.

A szobának az olasz oldal felé néző ablakát bedesztkázták, sőt még pokrócokkal is lefüggönyözték, hogy egyetlen egy áruló fénysugár se hatolhasson rajta keresztül.

Az ellenkező oldalon nyíló ablakra pedig egy szúnyoghálót szögeztek, hogy a kis vérszopókat kirekesszék a szobából, de azért még ezen óvintézkedés dacára is nap nap mellett több zümmögött bent.

A berepült szúnyogok ellen pedig úgy védekeztek, hogy levették az ablakról a szúnyoghálót, a bent zümmögő szúnyogokat kifüstölték a szobából és egy kis idő múlva megint reászögezték a szúnyoghálót az ablakra.

Hátrább, a Lanzalunga csatorna hidján, amely az arcvonalat a hátsó területektől elválasztotta, állandóan megerősített tábori csendőrség örködött egy gépfegyverrel, hogy a csoportosan menekvő katonákat visszatartsák a szökéstől. Kellő igazolás nélkül senkit sem engedtek keresztül a hídon.

* * *

A katonákat nap-nap után tucatszámra vitték a kórházba maláriával.

Sokaknak az elégtelen táplálkozás következtében teljesen legyengült szervezete nem birt ellenállani a kórnak és belepusztultak.

Minden nap két szem chinint kellett bevenniök az egészségeseknek is, hogy megóvják magukat a megbetegedéstől.

Egy szem úgy nézett ki, mint egy belapított borsó és cukros mázzal volt bevonva, hogy a lenyeléskor ne érezzék a chinin keserű ízét.

Ha azonban valaki véletlenségből beleharapott, akkor olyan keserű lett utána a szája, mint épen a chinintől és egész nap érezhette azt a keserű ízt.

Egy gyalogsági szakasznak az első vonalban délben az élelmezésén kívül kivitték a napi chinin adagját is, amelyet - összesen vagy ötven szemet - átadtak a szanitécnek, hogy őrizze a chinint mindaddig, amíg csak szétosztásra nem kerül.

A szanitéc, kezében a chinines dobozzal odafordult egy közelálló katonához és felmutatva a teli dobozt tréfálkozva mondta neki:

„Látod, ha ezt egyszerre beveszi valaki, akkor soha többé nem kap maláriát”. - Azután félretette a chinines dobozt egy polcra.

A szanitéc mellett egy fiatal közlegény, aki már lázas volt, feszülten figyelte a szavakat, amelyeket a szanitéc mondott.

A közlegény szemei előtt tüzes karikák táncoltak, fülében a láz dobolt riadót, az arca tüzelt.

Mikor később mindenki kiment és csak ő maradt bent egyedül a fedezékben, leszállott a priccsról, amelyen feküdt, odasomfordált az őrizet nélkül maradt chinines dobozhoz és sóvárgó szemekkel nézte.

„Ha ezt mind beveszem, akkor nem lesz többé maláriám soha” - ismételte halkán a szanitéc szavait.

A közlegény óvatosan körülnézett, hogy figyel-e valaki, azután hirtelen elhatározással levette a chinines dobozt a polcra. Felnyitotta, az összes szemeket a tenyerébe töltötte és a becsukott üres dobozt ismét visszatette a polcra.

Azután a szemeket egyenként betette a szájába és lenyelte. Egyik szemet a másik után, mind az ötvenet.

Szinte érezte, hogyan múlik el egyszerre a láza.

„Nem kapok többé maláriát soha” - suttogta maga elé.

Rövid idő múlva fátyolosan kezdett látni. Hiába dörzsölte a szemét, egyre rosszabbul látott. Lassan besötétedett a szeme előtt.

„Nem látok” - ordított fel kétségbeesetten.

Ordítását tompán verte vissza a fedezék földből való fala.

A külvilág zaja is mindjobban elcsitult körülötte. Már nem hallotta a berohanó bajtársak zűrzavaros kérdéseit, nem a gránátok robbanását. Megsüketült.

Eszméletlenül zuhant a földre. A chinin tönkretette az idegzetét.

Szegény, ő már nem kapta meg a maláriát soha.

* * *

A tiszték is állandóan betegeskedtek. Hol ebből, hol abból az ütegből került valaki a kórházba.

A tisztihány egyre érezhetőbbé vált. Már csak a Bendéék ütegében volt meg minden tiszt. Az ő létszámuk egyelőre még teljes volt. De az utóbbi napokban Bende sem érezte magát teljesen egészségesnek.

Nem izlett neki a lóhúskolbász és néha a legmelegebb napon is összeborzongott. A láz kerülgette.

Egy nap az ezredparancsnokságtól kérték a telefonhoz. Bende a telefonhoz sietett és beleszólt:

„Parancs”.

Hoppels őrnagy hívatta.

„Ma délután átmegy a harmadik üteghez a felderítő tisztet helyettesíteni.”

Bende hiába tiltakozott, hogy nem tud átmenni, mert beteg lesz. A tiltakozás nem használt semmit. A parancs parancs.

A harmadik üteg kocsija rögtön az ebéd után érte jött és a mocsaras földeket egymástól elválasztó magas töltésen húzódó sáros úton bevitte az üteghez.

Az üteg tisztjeinek a szállása a Casa la Paludeban volt. A Mocsáry házban. Bende, ahogy megérkezett oda, rögtön lejelentkezett az első tisztnél.

Az első benyomás nem volt valami biztató. A tiszték a Casa la Paludenak füstös, kormos padlásán tartózkodtak. A padlás közepén két nyugágy feküdt szúnyoghálóval letakarva. Fönt a padláson csaknem teljes sötétség uralkodott, csak a feljáró felett derengett egy kis világosság.

Mennyivel jobb volt abban a kis szobában - gondolta Bende - amelyikben Szadlonnal együtt lakott. Visszavágyott oda. Milyen jó volna most ott a szobában ülni és olvasni az otthonról küldött lapokat.

Bende már előre érezte a betegséget.

Nem sokáig maradt az ágyállásban Bende, mert kiküldték a felderítőre a betegen fekvő tiszt helyett az első vonalba. A gyalogsági vonal mögött Lombolin feküdt.

Dél volt, kihozták az ebédet, de Bendének nem volt étvágya, undorodva tolt el az ételt maga elől. Megint lóhús kolbász volt ebédre. Egy falatot se birt lenyelni belőle, hanem odaadta a szolgájának:

„Edd meg.”

Délután zúgni kezdett a füle. Ez volt mindig a közeledő láz első előjele. Fogta a pulzusát, egyre hevesebben lüktetett. Itt volt a lázroham, megkapta a maláriát.

Bende teljes akaraterejéből küzdött a láz ellen.

„Nem akarok beteg lenni, most még nem” - hajtogatta egyre magában.

A készletéből bevett két szem chinint csillapítónak. A láz rögtön szünni kezdett és harmadnap se jelentkezett.

Közben Bendének a felderítőre megérkezett a felváltása és ő visszament a harmadik üteghez.

A felderítő hadnagy, akinek a helyettesítésére küldték Bendét, már visszajött a betegápoló intézettől, de Bendét mégse küldték vissza az ütegéhez, hanem a következő felváltáskor megint ki kellett mennie a felderítőre, mert a hadnagyot még pihentették.

Aznap délután újból jelentkezett a láz, utána pedig a hideg rázta és csak úgy dobálta a kemény priccsen ide-oda.

Bende most már nem küzdött tovább a láz ellen, hanem betelefonált a harmadik üteghez és kérte a felváltását, mert beteg lett, maláriát kapott.

A felváltás még a besötétedés előtt megérkezett. A felderítőről egyenesen a régi ütegéhez, az ötödikhez ment Bende, a hármások tisztjeitől még csak el se búcsúzott. Alig bírta magát az ütegegig vonszolni.

Az ajka cserepes volt, tántorgott.

Az ütegállás mögött az ezredorvos, Gulyás kártyázott Gömörivel, az ütegparancsnokkal. Bende leült melléjük és kérte az ezredorvost, hogy vizsgálja meg, mert magas láza van.

Az ezredorvos szó nélkül elővett a zsebéből egy hőmérőt, Bende hóna alá dugta és nyugodtan kártyázott tovább.

Bende elnézte a játékot, de már a kártyákat se igen ismerte meg. Szeme előtt csillagok sziporkáztak, és a füle úgy zúgott, mint hogy ha a közelben egy sereg repülő keringett volna.

Kisvártatva, amikor a főhadnagy került osztásra, az ezredorvos kivette a hőmérőt Bendének a hóna alól és leolvasta róla a lázt:

„39.6. Maláriád van. Holnap még a betegápoló intézetbe” - jelentette ki.

A kórházban

Másnap Bendének egyáltalán nem volt láza. Szinte sajnálta otthagyni a megszokott kedves arcokat. Föülte a szekérre, amely a holmijával együtt a betegápoló intézetbe szállította és ezzel búcsúzott el bajtársaitól:

„A viszontlátásra, nemsokára megint itt leszek.”

Ahogy a betegápoló intézetbe megérkezett Bende, az egyik ápoló befektette egy ágyba és megmérte a lázát.

36.6 mutatta a hőmérő, amikor az ápoló reá pillantott. Sanda szemmel nézett a zászlósra:

Talán csak nem egészséges? - gondolta magában.

Bende nyugodtan feküdt a hűvös kórházi szobában az ágyán és vágyódva pillantott ki a napfényben fürdő fákra. Mennyivel jobb lett volna kint.

Kisvártatva belépett az orvos egy ápolóval és mindenkitől vérpróbát vett.

Bendéhez is hozzálépett és egy tüvel megkarcolta annak kinyújtott karját. A kibuggyanó vérből egy cseppet rácseppentett a másik kezében tartott üveglapra, ez letakarta egy készenlétben tartott másik üveglappal és átnyújtotta az ápolónak. Azután az orvos a másik ágyhoz lépett.

Az ápoló az üveglapra egy kis cédulát ragasztott és ráírta Bende nevét.

Bende körül az ágyakban mindenhol lázban fetrengtek az emberek. Azt hitte, hogy ő a leg-egészségesebb közöttük.

Pár óra múlva már jött az orvos és kihirdette a vérvizsgálat eredményét.

„Tertiana florida” - hangzott a Bendéé, ami azt jelentette, hogy két lázas nap között csak egy láztalan volt. A szobában Bendén kívül senkin se konstatálták a maláriát. Rajta siettek mielőbb túladni, hogy a következő nap jelentkező roham már ne érje ott.

Délután már egy sebesültszállító autón robogott Bende a corbolonei hadikórház felé. A vezető mellett ült. Láza egyáltalán nem volt. Arcát lágyan simogatta végig az autó rohanása következtében feltámadt enyhe szellő, mint az édesanya puha keze. Az autóban bent nehéz sebesültek nyöszörögtek.

Bende szomorúan nézte a nyár pompájában viruló szép tájat, amelyen keresztül nemrég még büszkén lovagolt az ellenkező irányba.

Egy félórás rohanás után az autó lassított és berobogott egy nyitott kapun. A kapu fölött egy tábla jelezte, hogy az a corbolonei hadikórház.

Megérkeztek.

* * *

A hadikórházban legelőször is a fertőtlenítőbe vitték Bendét. A fertőtlenítő cementtel burkolt padlója hideg volt. Bende ruhátlanul didergett ott, miközben egy betegápoló, kezében egy hatalmas súrolókefével, tetőtől talpig lesúrolta.

Időközben kint megfertőtlenítették a ruháit is. A köpönyege a kétszáz fokos gőz behatására teljesen összegyűrődött. Úgy nézett ki, mint egy valódi harctéri betegnek a köpenye.

Bendét a fertőtlenítőből elvezették a szomszédos épületbe és az egyik földszinti kórteremben, amelyben már két másik tiszt feküdt, lefektették.

Az első emeleten, a fejük fölötti teremben négy betegápoló nővér feküdt tifuszgyanusan. Amilyen lármát azok csaptak, olyat csak nők tudnak csapni, ha többen vannak együtt. Akiknek soha se szokása az, hogy másokra tekintettel legyenek.

Azt hitték, hogy a harctér is érettük van, hogy szabadon szeretkezzenek a hadtápisznökkel. Úgy vélték, hogy nekik mindent szabad.

Hirtelen kivágódott a kórterem ajtaja és nagyot csattant a hátamögötti ágy sarkán. A szobában tartózkodók összerezzenve pillantottak a hevesen kinyitott ajtó felé.

A nyitva álló ajtón egy sebesült hadnagy sántikált be, akinek a szeme dühösen villogott. Mérgesen szitkozódott a nőkre, akik miatt sehol se lehet megmaradni.

Másnap délben ismét jelentkezett a maláriás lázroham. Bende láza egészen negyven fokig szökött fel.

Föntről, a betegápolónők szobájából ismét lárma, vihogás és lábdobogás hallatszott le. Mintha csak lovak dobogtak volna. A beteg láztól zúgó fülében a zaj valóságos mennydörgésnek hallatszott.

Bende szemei előtt különös alakú, idéetlen hatalmas szörnyetegek ugráltak. Egy kis fekete pont óriási nagyságúvá növekedett és azután ismét összezsugorodott.

A három legnagyobb szörnyeteg hirtelen emberi alakot öltött: Lehocki, Márton és Holub mutogatták felhasított gyomrukat, leszakított lábaikat.

A három rémalak mögött a négy elesett hadnagy ugrált nevetve egy fel nem robbant gránát körül.

A menetet egy óriási, csontvázarcú olasz katona zárta be, szuronyos puskával a vállán. Hatalmas bakkancsos lábával mértföldeket lépett át egyszerre.

Az óriási olasz katona épen lépett. Lába még a levegőben lebegett, pont Bendének a feje fölött. Bakkancsának a talpában meg lehetett az összes szöveget olvasni.

A láb már lefelé ereszkedett, hogy Bendét összetapossa. Ő sikoltva ugrott fel az ágyában és önkívületében örülten hadonászott maga körül, hogy az őt eltaposni akaró láb ellen védekezzenek.

Egyszerre csak egy súlyos zuhanás. Bende kiesett az ágyából. Eszméletre térve szemei az ápoló ijedt arcába pillantottak.

A láz után a hidegrázás vette elő. Az ágy remegett, ahogy a hidegrázás ide-oda dobálta. Hiába rakták rá az üres ágyak összes takaróit.

A roham után teljesen kimerülten, apatikusan feküdt az ágyában Bende.

Másnap ki akart ülni a ház elé a napos padra. Az ágyakba kapaszkodva jutott el egészen az ajtóig. Roskadozó lábai alig bírták el sovány testének a súlyát. Az ajtónál neki kellett támaszkodnia a falnak, hogy össze ne essen. A fáradtságtól kiverte a veríték. Nem érdekelte ez után már az úton lefolyó forgalom; visszavánszorgott az ágyához és lefeküdt.

Pár nap múlva, amikor Bende egy kissé megerősödött épen egy kórházvonalat indítását jelezték San Stinoból hátrafelé. Gyalog engedték el egy másik maláriás hadnaggal együtt, hogy a másfél kilométer távolságban fekvő állomáson jelentkezzenek a kórházvonalon. A kórházvonalra még szerencsésen sikerült feljutniok.

Alig haladt a kórházvonalat vagy egy órát hátrafelé; amikor Latisana pályaudvarán várni kellett. Egy olasz bombavető repülőraj keringett a városka felett.

Krach, krach...

hallatszott mindenfelől a felrobbanó bombák zaja.

A kórházvonalra azonban - amelynek a kocsijain felül is a vöröskereszt diszlett - láthatólag tekintettel voltak az olasz repülők, mert még véletlenségből se robbant a közelében egy bomba sem, bár magát az állomást bombázták.

Egész éjjel úton volt a kórházvonal, amely egyenesen Haidenschaftba szállította mindnyájukat. Reggelre kelve már a kis német városka pályaudvarán tették le őket.

* * *

Bende kimerülten feküdt ágyában a haidenschafti malária kórházban. A rohamnak épen vége volt. Az arcán hideg veriték gyöngyözött végig. Nem volt senki, aki azt letörülte volna. A takarót felhúzta egészen az álláig. Fázott. Fogai hangosan vacogva koccantak egymáshoz. A hideg rázta.

A kis bolthajtásos kórházi szobában, szemben az ágyával egy feszület lógott a falon. A töviskoszorúval koronázott fájdalmas Isten arcán vércseppek peregtek alá.

Bende ágya mellett hangosan vitatkozott két szintén maláriás tiszt - egy gyalogos, meg egy tüzér - valami hadászati dolog felett. Hangjuk izgatottan csengett.

A vitatkozás hevében a gyalogos végső érvnek kivágta:

„Te csak ne beszélj, hiszen te tüzér vagy, a tüzér pedig nem katona.”

„Bajtárs - fordult hozzá csendesen Bende - lehet, hogy a háború elején még igazad volt, de most már soha.

Vedd tekintetbe az ellenséges ütegek nagy számát, a repülőgépeket, a különböző technikai osztagokat, amelyeknek mind az a feladata, hogy az ellenséges tüzérséget megkeressék és megtalálás esetén megsemmisítsék.

Már a keresés közben is sok veszteségünk van, de ha megtaláltak, akkor biztosan végünk. A repülőbombák, az ellenséges lövedékek kezdve a legkisebbektől egészen a legnagyobbakig, mind csak arra valók, hogy bennünket vele elpusztítsanak.”

Itt kimerülten megállott Bende, hogy lélekzetet vegyen és azután tovább folytatta:

„Mert igaz, hogy ti nélkülözhetetlenek vagytok, de mi veszedelmesebbek.

Titeket nem kell keresni, titeket azonnal megtalálhatnak és azért nyugodtan hagynak.

Csak a támadásoknál van rossz dolgotok. De még akkor se rosszabb a miénknél. Látod, például én a piavei offenzíva alatt legalább annyit voltam a gyalogságnál, a támadóknál elől, mint az ütegünknél. Rohamban is résztvettem, de mondhatom neked, hogy mindig örültem, ha az üteget el kellett hagynom és a gyalogsághoz mehettem, mert azoknál aránylag mégis nagyobb biztonságban éreztem magam, mint az ütegállásban.

De különben is minek vitatkozunk mi itt ilyen dolog felett - és itt a gyengeségtől már egészen a suttogásig halkult le a hangja - hiszen mi mindnyájan testvérek vagyunk a szenvedésben.”

Bende elhallgatott, a kimerültségtől alig birt lélegzeni. A teremben lévők néma csendben fogadták a szavait.

A gyalogos hadnagy, akihez a szavait intézte Bende, hozzálépett az ágyához, reátette kezét a Bende karjára és megszólalt:

„Pajtás, bocsáss meg.”

A vitatkozást nem folytatta senki.

Bendét másnap orvosi kezelés alá vették és ettől kezdve - meg talán azért, mert már ősz felé is járt az idő - a lázrohamok nem jelentkeztek.

Nemsokára két kórházvonat érkezett Haidenschaftba.

Az egyiket az osztrákokat szállították el Prágába, míg a másikkal a magyarok utaztak Magyarországra.

A kórházvonat három nap alatt Trencsénbe szállította a betegeket, az ottani katonakórházba.

Trencsénből rögtön sürgönyözött Bende haza, Kassára, hogy a kassai helyőrségi kórházban tartsanak fenn a számára egy helyet. Türelmetlenül leste a választ, amely másnapra már megérkezett. Kedvező volt.

A trencsényi kórházból azonnal elengedték és Bende szeptember tizenötödikén már a kassai helyőrségi kórházban feküdt.

Befejezés

Még alig múlt el további másfél hónap, amikor bekövetkezett az összeomlás.

A nagy játéknak vége volt.

A vesztesek a központi hatalmak lettek.

Az olaszországi csapatok nagy része fogságba került. Egy másik nagy rész fegyvertelenül, teljesen kifosztva ért haza.

Minden egyes város határában az olasz frontról egészen a haza határáig feltűzött szuronyok, lövésre kész géppuskák várták a menekülőket, akiket teljesen kifosztottak. Nem menthettek meg a puszta életükön kívül semmit. Még a saját holmijukat is elrabolták tőlük.

Csak egy kis töredék, közöttük a tizennegyedik tüzérezred verte magát a lángoló poklokon keresztül fegyverrel a kezében haza.

Utóhang

Ahogy Bende leszerelt, ismét visszament az iskolába. Szorgalmasan tanult, amennyi csak belefért és idővel három főiskolai diplomát is szerzett.

De ez mind nem használt semmit.

Azóta közel tizenöt esztendő múlt el, hogy az olasz harcteret megjárta.

Most ül a kis szobácskájában és mereven bámul maga elé. Állást három diplomája dacára se tud kapni. Azzal pedig, hogy a harctéren volt és ott szenvedett, a kutya se törődik.

Elgondolkozik.

Vajjon hol lehetnek régi bajtársai, akikkel együtt küzdött az olaszok ellen?

Rozsinszkyvel még 1919-ben találkozott Pesten a körúton. Tüzérhadnagyi egyenruhát viselt.

Volt ütegparancsnoka Gömöri időközben ledoktorált és most tüzérőrnagy valahol a Dunán-túlon.

De a többiek?

Lindenmayer? Szadlon?

Hová fújta őket a felfordulás vihara?

Mi van velük itt, ahol nem a testi és szellemi kiválóság a fontos, hanem a protekció a mérvadó? Ahol nem a tehetség, hanem a nepotizmus üli diadalát?

Hová kerültek? Élnek-e még?

Bende tenyerébe temeti a fejét és a lelke visszaszáll a múltba. Ismét végigéli a harcteret.

Ismét hallja a puskák ropogását, a gépfegyverek száraz csörgését, a felrobbanó gránátok fül-siketítő robaját. Hallja a haldoklók hörgését és látja a földön heverő hullák meredt szemében az utolsó borzalmat.

Az ajka szavakat mormol.

Igen, hallom:

„Szegény Pohl, Szakmáry, Rátz, Kisvárday és ti is többiek mind, sok százezer hősi halott, akik életeteket hagytátok a végtelen orosz sikságon, Doberdó sziklái között, a Piave vizében, akik csöndesen nyugosztok a sivatagok homokjában, Flandria mocsaraiban, a hadifogoly-táborok temetőiben!

Hát érdemes volt?

Ugy-e, nem volt érdemes?

De mit is beszélek? Ti, szegények?

Ti nem vagytok szegények. Mi vagyunk a szegények. Mi, akik visszajöttünk; mi, akik átéltük az összeomlást, a forradalmakat: őszirózsásat, vöröset, fehérét; akik megéltük pénzünk összeomlását; akik látjuk, hogyan pöffeszkednek zsíros állásokban, gyakran nem is egyben és hogyan tartanak vissza bennünket az érvényesüléstől azok, akik a háborút mint nélkülözhetetlenek otthon élték végig; akiknek akkor még a hangját se lehetett hallani; akik otthon a

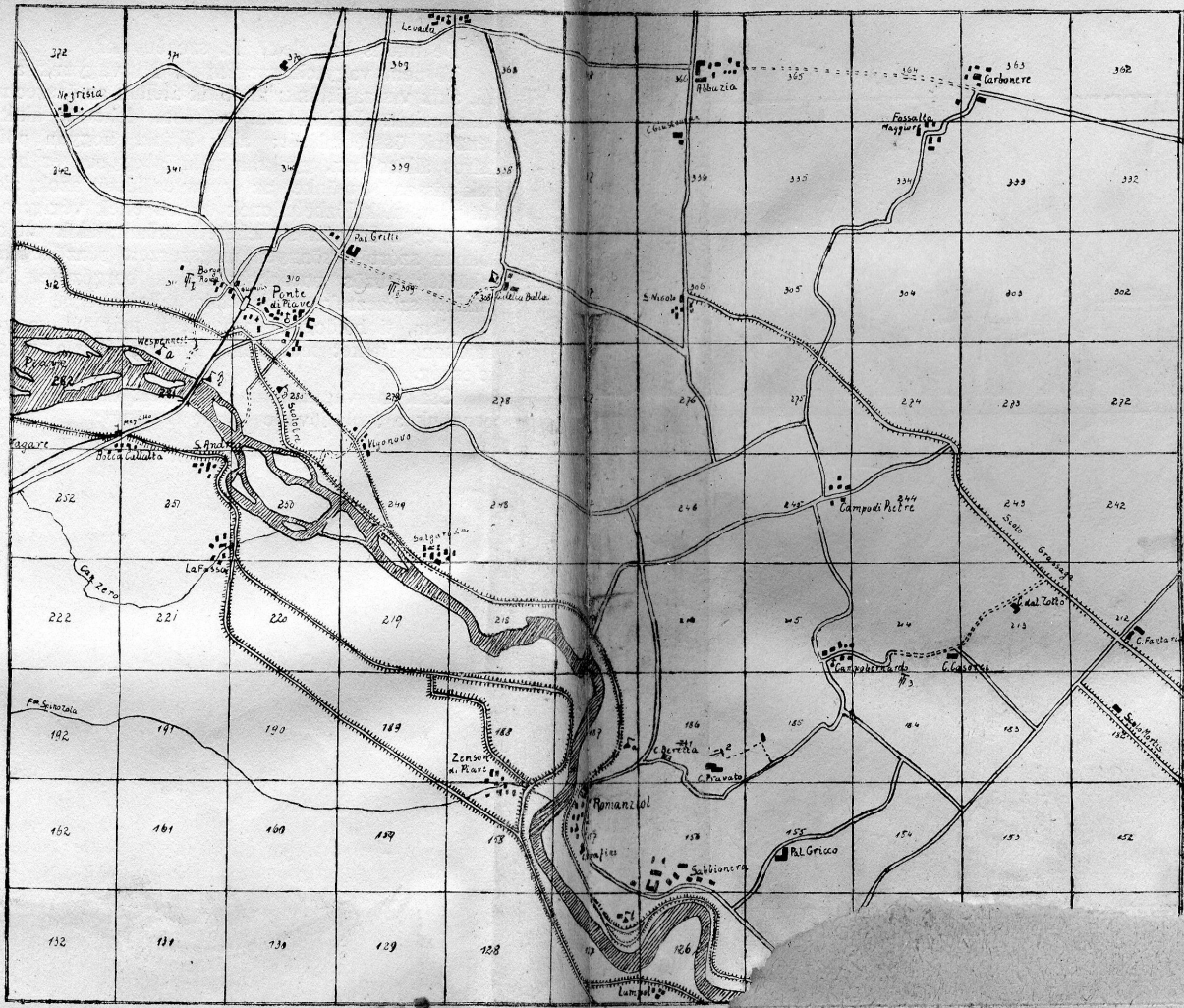
mulatókban szórták könnyen megszerzett pénzüket, míg milliók feküdtek bűzös pocsolyákban és borgőzősen henteregtek, mialatt százezrek vonaglottak utolsót.

Nem, ti boldogok vagytok, ti már túl vagytok a földi bajokon. Titeket már nem bánt az állástalanság, a nincstelenség.

Csak mi vagyunk a szegények, de van egy, ami élteti bennünk a jobb jövőbe vetett reményt:

a Hit.”

A ponte diavei szakasz

Térképábrázolat a Piave mentéről

